

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİ İLE FARKLI
BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK
ALGILARININ İNCELENMESİ**

Hamit GÖRDEGİR

**KASIM-2024
BATMAN**

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİ İLE FARKLI
BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK
ALGILARININ İNCELENMESİ

Hamit GÖRDEGİR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHBUDAK

Diğer Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Erhan ŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi Murat BİLGİÇ

Kasım 2024
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Hamit GÖRDEGİR tarafından hazırlanan “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri ile Farklı Branş Öğretmenlerinin Engelli Bireylere Yönelik Algılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması 25.11.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Erhan ŞAHİN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHBUDAK

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Murat BİLGİÇ

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Hamit GÖRDEGİR

25.11.2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİ İLE FARKLI BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Hamit GÖRDEGİR

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHBUDAK

Yıl, 2024 Sayfa 94

Bu araştırmanın amacı Beden Eğitimi ve Spor öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarını ortaya çıkarmak ve çeşitli demografik değişkenler bağlamında karşılaştırmaktır. Nicel yöntemde kurgulanan araştırmada betimsel tarama ve nedensel karşılaştırma olmak üzere iki farklı desenden faydalanılmıştır. Araştırmanın evreni Batman il merkezinde görevli 8,629 öğretmenden; örnekleme ise bu evrenden uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılan 399 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplamak için “*Demografik Bilgi Formu*” ve “*Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği*” kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek formu daha önce geçerlik ve güvenilirliği ortaya konmuş bir ölçme aracı olmakla birlikte, mevcut araştırma kapsamında da ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yürütülmüştür. Bu bağlamda, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ve Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayılarına başvurulmuştur. Veri analizinden önce veri setinin dağılımı çarpıklık-basıklık değerleri ile kontrol edilmiş ve verinin normal dağılım varsayımını karşılamadığı görülmüştür. Bu nedenle, kutu grafikleri ile uç değerler tespit edilmiştir. Analiz neticesinde 18 katılımcıya ait veri analiz dışında tutulmuş ve verinin normal dağılım sergilediği görülmüştür. Bu nedenle araştırma analizleri 381 katılımcıdan elde edilen veri ile yürütülmüştür. Analizin yürütüldüğü veri seti içerisinde 85 Beden Eğitimi ve Spor öğretmeni yer almaktadır. Betimsel istatistikler kapsamında frekans, yüzdelik, minimum, maksimum, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Demografik değişkenler açısından yapılan karşılaştırmalarda t-testi ve ANOVA testlerine başvurulmuş; kıdem ve yaş değişkenleri için ise korelasyon analizi yürütülmüştür. Araştırma bulguları şu şekilde özetlenebilir. BES öğretmenlerinin benimsemek boyutu ve ölçek genelinde “*Katılıyorum*”; farkındalık, bireysel destek ve toplumsal çevre boyutlarında “*Kararsızım*”; genel olarak öğretmenlerin ise “benimsemek” boyutunda “*Katılıyorum*”; “farkındalık”, “bireysel destek”, “toplumsal çevre” boyutlarında ve ölçek genelinde “*Kararsızım*” şeklindedir. Beden Eğitimi ve Spor öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin algı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmüştür. Öte yandan, örneklem geneli için yürütülen analizlerde yakın çevrede engelli birey bulunması ve engelliler ile ilgili eğitim alma “farkındalık”; engelli bireylere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar olma ise “benimsemek” boyutunda katılımcıların algı düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştırmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin yaşı ile “benimsemek” boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur. Araştırma bulguları alanyazın temelinde tartışılmış ve bulgulara dayalı olarak bazı öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Algı, Beden Eğitimi ve Spor, Engelli, Öğretmen.

ABSTRACT

MASTER THESIS

Hamit GÖRDEĞİR

AN EXAMINATION OF THE PERCEPTIONS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS TEACHERS AND TEACHERS OF DIFFERENT BRANCHES TOWARDS INDIVIDUALS WITH DISABILITIES

Batman University Graduate Education Institute

Department of Physical Education And Sports

Advisor

Asst. Prof. Dr. Murat ŞAHBUDAK

Year, 2024, 94 Pages

This study investigates the perceptions of physical education and sports teachers, as well as teachers from other disciplines, toward individuals with disabilities and to compare these perceptions in the context of various demographic variables. The study, designed using a quantitative method, employs two different designs: descriptive survey and causal-comparative. The population of the study consists of 8,629 teachers working in the city centre of Batman, while the sample is composed of 399 teachers selected from this population using a convenience sampling method. To collect data, the "Demographic Information Form" and the "Perception Scale for Individuals with Disabilities" were used. The scale used in the study is a previously validated and reliable measurement tool, and validity and reliability analyses were also conducted for this scale in the current study. To this end, Confirmatory Factor Analysis (CFA) and Cronbach's Alpha internal consistency coefficients were adopted. Before the data analysis, the distribution of the dataset was checked through skewness and kurtosis coefficients, revealing that the data did not satisfy the assumption of normal distribution. Therefore, outlier detection was performed using box plots which resulted the exclusion of data from 18 participants from the analysis, and it was revealed that the remaining data followed a normal distribution. Therefore, the analysis was carried out with the data from 381 participants. The dataset used for the analysis includes 85 physical education and sports teachers. Descriptive statistics, including frequency, percentage, minimum, maximum, arithmetic mean, and standard deviation, were calculated. For comparisons by demographics, t-test and ANOVA were used, while correlation analysis was conducted for experience and age variables. The findings of the study can be summarized as follows: Physical education and sports teachers rated the "adoption" dimension and the overall scale as "Agree," while they rated the dimensions of "awareness," "individual support," and "social environment" as "Undecided". Similarly, teachers in general rated the "adoption" dimension as "Agree," but rated the dimensions of "awareness," "individual support," "social environment," and the overall scale as "Undecided". It was observed that the perception levels of physical education and sports teachers did not differ statistically significantly from those of teachers in other disciplines. The presence of individuals with disabilities in the immediate environment and receiving training related to disabilities statistically significantly differentiated participants' perceptions in the "awareness" dimension, while awareness of legal regulations related to individuals with disabilities differentiated perceptions in the "adoption" dimension. Additionally, there was a statistically significant association between teachers' age and the "adoption" dimension. The findings of the study were discussed based on the existing literature, and some recommendations based on the results were provided.

Keywords: Disability, Perception, Physical Education, Teacher.

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans tez çalışmasının tamamlanmasında, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, akademik rehberliği ve yönlendirmeleriyle bana her adımda destek olan değerli danışmanım Sayın Öğr. Üyesi Murat ŞAHBUDAK'a içtenlikle teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresince, araştırma konumla ilgili her türlü soruma içtenlikle yanıt veren, araştırmama katkı sağlayan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli katılımcılara teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Onların katkıları, bu çalışmayı zenginleştiren en önemli unsurlardan biri olmuştur.

Ayrıca, bu uzun ve zorlu sürecin her anında manevi desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen kıymetli aileme olan minnettarlığımı ifade etmek isterim. Özellikle, her daim yanımda olduklarını hissettiren sevgili annem ve babama, bana duydukları inanç ve verdikleri güçle bu süreci daha kolay hale getirdikleri için sonsuz teşekkür ederim. Hayatım boyunca en büyük destekçilerimden biri olan, her zaman yanımda durarak beni motive eden ve gerektiğinde tecrübeleriyle yol gösteren değerli ağabeyim İhsan GÖRDEGİR ve Ercan GÖRDEGİR'e de gönülden teşekkür ederim. Onların varlığı, bana yalnızca bu süreçte değil, hayatımın her anında güç ve güven kaynağı olmuştur.

Bu tezin hazırlanması sürecinde doğrudan ya da dolaylı yoldan katkıda bulunan, bana destek olan ve varlıklarıyla güç veren tüm dostlarıma, arkadaşlarıma ve hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Elde edilen bu başarı, yalnızca benim değil, aynı zamanda çevremdeki insanların desteği sayesinde mümkün olmuştur.

Hamit GÖRDEGİR
BATMAN-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
TABLoların LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	7
2.1.Öğretmenlik ve Engelli Kavramı	7
2.1.1. Öğretmenlik	7
2.1.2. Engelli kavramı türleri	10
2.2. Genel Olarak Engelliliğe Bakış Açısı	22
2.2.1. Toplumsal yaşamda engelli bireylerin karşılaştığı bazı önemli durumlar	22
2.2.2. Aile ilişkileri içerisinde engelli birey.....	23
2.2.3. Sosyal dışlanma	28
2.2.4. İstihdamda engelli bireyler	29
2.2.5. Engelli istihdam yöntemleri.....	31
2.2.6. Engelli birey sağlık ilişkisi	32
2.2.7. Engelli birey-eğitim ilişkisine genel bir bakış	33
2.2.8. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algıları	35
3. YÖNTEM	37

3.1. Araştırma Deseni	37
3.2. Evren ve Örneklem	37
3.3. Örneklemen Demografik Özellikleri	38
3.4. Veri Toplama Aracı	39
3.5. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği	39
3.6. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği DFA Yol Diyagramı	40
3.7. Veri Analizi.....	41
3.8. Çarpıklık-Basıklık Katsayıları	41
4.BULGULAR.....	43
4.1. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Frekans Dağılımları ve Aritmetik Ortalamaları	43
4.2. Beden Eğitim ve Spor Öğretmenlerinin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	46
4.3. Ölçek İfadelerine Yönelik Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri ile Diğer Branş Öğretmenlerinin Algılarının Karşılaştırılması	48
4.4. Beden Eğitim ve Spor Öğretmenlerine Ait Betimsel İstatistikler.....	50
4.5. Ölçek İfadelerine İlişkin Frekans Dağılımları ve Aritmetik Ortalamalar (Genel Örneklem)	52
4.6. Betimsel İstatistikler (Genel Örneklem)	56
4.7. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	57
4.8. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması	59
4.9. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	60
4.10. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Ailede Engeli Birey Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	62

4.11. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Yakın Çevrede Engeli Birey Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması	63
4.12. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Aile Dışında Engelli Bireylerle Etkileşime Göre Karşılaştırılması	65
4.13. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Yasal Düzenlemelerden Haberdar Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması	67
4.14. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Engellilerle İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması	68
4.15. Öğretmenlerin Engelli Bireylere Yönelik Algıları İle Yaş Değişkeni Arasındaki İlişki	69
4.16. Öğretmenlerin Engelli Bireylere Yönelik Algılarının Kıdem Değişkeni Arasındaki İlişki.....	70
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	72
5.1. Sonuçlar	72
5.2. Öneriler	77
KAYNAKLAR	79
EKLER	92
EK- 1. Etik Kurul İzni.....	92
EK-2. Anket İzni Batman Anadolu Lisesi	93
EK 3. Anket İzni Gültepe Ortaokulu	94
ÖZGEÇMİŞ	95

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM :	Birleşmiş Milletler
TDK :	Türk Dil Kurumu
YEKYTÖ:	Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği
ICF :	International Classification of Functioning (İşlevselliğin Uluslararası Sınıflandırması)
ICIDH :	International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps (İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması)
IQ :	Intelligence Quotient/Zeka Katsayısı
KHK :	Kanun Hükmünde Kararname
WHO :	World Health Organization/Dünya Sağlık Örgütü
BES :	Beden Eğitimi ve Spor

TABLoların LİSTESİ

Tablo 3.1. Örneklemenin demografik özellik tablosu	38
Tablo 3.2. Çarpıklık-basıklık katsayı tablosu.....	41
Tablo 3.3. Engelli bireylere yönelik algı ölçeği aritmetik ortalamaların yorumlanmasında kullanılan aralıkları gösteren tablo.....	42
Tablo 4.1. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğine verdikleri yanıtların frekans dağılımları ve aritmetik ortalama tablosu.....	43-44
Tablo 4.2. Beden eğitim ve spor öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeği puanlarının betimsel istatistik tablosu.....	46
Tablo 4.3. Ölçek ifadelerine yönelik beden eğitim ve spor öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin algılarının karşılaştırılma tablosu.....	48-49
Tablo 4.4. Beden eğitim ve Spor öğretmenleri betimsel istatistik tablosu.....	50
Tablo 4.5. Ölçek ifadelerine ilişkin frekans dağılımları ve aritmetik ortalama (genel örneklem) tablosu.....	52-53
Tablo 4.6. Betimsel istatistik (genel örneklem) tablosu.....	56
Tablo 4.7. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının cinsiyete göre karşılaştırılma tablosu.....	57
Tablo 4.8. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının medeni duruma göre karşılaştırılma tablosu.....	59
Tablo 4.9. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının çocuk sahibi olma durumuna göre karşılaştırılma tablosu.....	60
Tablo 4.10. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının ailede engeli birey olma durumuna göre karşılaştırılması.....	62
Tablo 4.11. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının yakın çevrede engeli birey olma durumuna göre karşılaştırılma tablosu.....	63
Tablo 4.12. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının aile dışında engelli bireylerle etkileşime göre karşılaştırılması.....	65
Tablo 4.13. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının yasal düzenlemelerden haberdar olma durumuna göre karşılaştırılma tablosu.....	67
Tablo 4.14. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının engellilerle ilgili eğitim alma durumuna göre karşılaştırılma tablosu.....	68

Tablo 4.15. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının yaş değişkenleri arasındaki ilişkiler.....69

Tablo 4.16. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının kıdem değişkeni arasındaki ilişkiyi gösteren tablo.....70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.2. Engelli bireylere yönelik algı ölçeği DFA yol diyagramı.....40

1. GİRİŞ

Öğrenciler üzerinde güçlü bir etki sahibi olan öğretmenler, yalnızca bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda sergiledikleri davranışlar, tutumlar ve kişilik özellikleriyle öğrencilerin olumlu veya olumsuz tutum ve davranışlar geliştirmesine katkı sağlar. Öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki etkisini belirleyen en önemli kişisel özelliklerden biri, sahip oldukları tutumlardır. Bu tutumlar, öğretmenlerin eğitim sürecindeki rollerini ve öğrenciler üzerinde bıraktıkları izleri derinden şekillendirir. Araştırmalara göre, pozitif öğretmenler öğrencilerin mutluluğunu ve akademik başarılarını artırmada etkilidir. Pozitif öğretmenlerin dışadönüklük, öğrencilere akış yaşatma, ders konularını somutlaştırarak anlatma ve öğrencilerle güçlü ilişkiler kurma gibi özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir (Eryılmaz, 2017; Eryılmaz & Bek, 2018)

Öğretmenlerin iletişim becerilerinin ve kişilik özelliklerinin öğrencilerle olan etkileşimde önemli bir rol oynadığı da ifade edilmektedir. Örneğin, Gençtanırım-Kurt ve Çetinkaya-Yıldız'ın (2019) Beş Faktör Kişilik Modeli üzerine yaptıkları çalışmaya göre, etkili iletişim kurabilen ve duygusal istikrar sahibi olan öğretmenlerin, öğrencilerin özgüvenlerini artırdığı ve onları motive ettiği görülmüştür (Gençtanırım-Kurt & Çetinkaya-Yıldız, 2019)

Bu bağlamda, öğretmenlerin kişilik özellikleri ve davranışlarının, öğrencilerin bireysel gelişimleri ve akademik başarıları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların önemi artmaktadır.

İnsanlık tarihi boyunca, yaşamın sürdürülebilmesi için gereken ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılama yolları, toplumların sosyal ve ekonomik yapısını belirleyen temel unsurlar olmuştur (Smith, 2017, s. 12). İlk insanlar, hayatta kalmak adına kendi becerileri ve sınırlı kaynaklarıyla ihtiyaçlarını gidermeye çalışmış, böylece bireysel bir üretim ve tüketim döngüsü içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak zamanla toplumlar büyüyüp karmaşılaştıkça, bireylerin belirli alanlarda uzmanlaşmaya başlamasıyla, bir araya gelerek iş birliği yapma ve malları takas etme yoluna gitmişlerdir. Bu ilk ekonomik ilişkiler, toplumda karşılıklı güvene dayalı bir sistemin oluşmasını sağlamış, ancak takas sistemi zamanla adalet arayışını gündeme getirmiştir. Mal ve hizmetlerin değerinin net

bir şekilde belirlenememesi ve adil bir değişim aracı eksikliği, daha sistemli bir ekonomik yapı ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda, M.Ö. 7. yüzyılda Lidyalılar tarafından ilk defa para kullanılmış ve bu yenilikle birlikte ticari işlemler daha adil ve sistematik hale gelmiştir (Şahin, 2020, s. 45). Paranın kullanımıyla toplumlar arası ekonomik ilişkiler derinleşmiş, ticaretin gelişmesi işletmelerin kurulmasını teşvik etmiş ve sanayi devrimleri ile ekonomik faaliyetler daha geniş bir yapıya kavuşmuştur (Kaya, 2018, s. 112). Ancak, sanayileşme ve işletmelerin gelişimiyle birlikte toplumun belirli kesimlerinde, özellikle engelli bireylerde, çeşitli sosyal ve ekonomik dışlanmalar yaşanmıştır (Özdemir, 2021, s. 78). Fiziksel veya zihinsel engelleri olan bireyler, çalışma alanlarında fırsat eşitliğine erişememiş, toplumda aktif rol almaları sınırlı kalmıştır (Erdoğan, 2022, s. 34). Bu durum, engelli bireylerin toplumdaki izole bir şekilde yaşamalarına ve kendilerini sosyal yaşamın dışında hissetmelerine neden olmuştur.

Gelişen sanayi ve artan iş gücü ihtiyacıyla birlikte çeşitli sektörlerde iş olanakları çoğalsa da, engelli bireylerin istihdam edilme oranlarının artmaması bu bireylerin sosyal hayatta marjinalize olmasına yol açmıştır (Çelik & Yıldırım, 2020, s. 156). Toplumun üretken bir parçası olamayan engelli bireyler, ekonomik bağımsızlıklarını sağlama konusunda büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Küreselleşmenin getirdiğı hızlı değişim ve gelişen teknoloji, insanların ihtiyaçlarını çeşitlendirmiş, kamu kaynaklarının yetersiz kalmasına neden olmuştur (Yılmaz, 2019, s. 21). Kamu mallarının sınırlı olması ve özel sektördeki hızlı gelişim, bireyleri kendi işletmelerini kurmaya yöneltmiştir. Ancak, işletme sayısı artmış olsa da engelli bireylerin bu işletmelere entegrasyonu sınırlı kalmış, istihdam oranları istenilen seviyeye ulaşamamıştır (Demir, 2021, s. 88).

Bu sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri gidermek adına, Türkiye’de 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. maddesi ile iş gücü istihdamında engelli bireylere yönelik düzenlemeler yapılmış ve 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör kurumlarında %3, kamu kurumlarında ise %4 oranında engelli birey alıştırma zorunluluğu getirilmiştir (Kanun, 2003, s. 5). Bu kanun, engelli bireylerin çalışma koşullarını iyileştirmeyi ve topluma daha güçlü bir şekilde entegre olmalarını amaçlamaktadır. Ancak, yasal düzenlemelere rağmen toplumda engelli bireylere yönelik algının ve onların istihdam oranlarının istenilen düzeye ulaşmadığı gözlemlenmektedir (Aktaş, 2020, s. 99). Özellikle toplumda engellilik algısı, engelli bireylerin sosyal yaşamda karşılaştıkları önyargıları ve zorlukları sürdürmektedir.

Toplumsal açıdan engelli bireylere yönelik algı, duyarlı ve duyarsız olmak üzere iki ana grupta ele alınabilir. Duyarlı kesim, engelli bireylerin sosyal yaşama katılımını teşvik eden, onların toplumsal haklarını savunan bir yaklaşım sergilemektedir. Bu kesim, engelli bireylere yönelik duyarlılığı artırmak adına çeşitli etkinlikler, projeler ve farkındalık kampanyaları düzenleyerek toplumsal bir dönüşüm hedeflemektedir (Koç, 2019, s. 74). Öte yandan duyarsız kesim, engelli bireylerin hak ve ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak onları sosyal yaşamda dışlanmış bir grup olarak değerlendirmektedir (Uçar, 2020, s. 51). Bu bağlamda, özel sektör işletmeleri duyarlı bir imaj oluşturmak ve toplumsal sorumluluk bilinciyle tercih edilen kurumlar haline gelmek amacıyla farkındalık yaratma çalışmaları yapmaktadır. Engelli bireylerin erişimine uygun çalışma ortamları sağlayarak, kurumlarını “engelsiz” bir yaşam alanına dönüştürmeyi hedefleyen işletmeler, toplumdaki duyarsız kesimin de bu konuda bilinçlenmesini sağlamaktadır (Doğan & Kaya, 2021, s. 65). Bu süreç, işletmelerin hem toplumsal hem de ekonomik anlamda tercih edilen birer kurum olmasını kolaylaştırmaktadır. Engelli bireylere yönelik yapılan bu uygulamalar, toplumda onların varlığını daha görünür kılmakta ve engellilik algısının değişmesine katkı sağlamaktadır (Gül & Şahin, 2022, s. 81). Diğer taraftan çalışmada evrenin önemli bir kısmı BES öğretmenlerinden oluşturmaktadır. Bu nedenle Sporun Engelli bireyler üzerindeki olumlu etkilerine burada yer vermek çalışmayı daha anlamlı hale getirecektir. Spor, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini destekleyen bir araç olarak toplumsal hayatta önemli bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede, engelli bireylerin spor yoluyla topluma kazandırılması, yalnızca onların fiziksel kapasitelerini artırmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal entegrasyon süreçlerini de desteklemektedir. Engelli bireylerin spor aktivitelerine katılımı, onları toplumsal hayatın aktif bir parçası haline getirirken, toplumsal önyargıların azalmasına ve kapsayıcı bir toplum yapısının inşasına da katkıda bulunur. Engelli bireylerin spor yoluyla toplumla bütünleşmesi, özellikle 20. yüzyılda hız kazanan toplumsal farkındalık çalışmaları ile daha belirgin hale gelmiştir. Örneğin, Paralimpik Oyunları’nın düzenlenmesi ve yaygınlaştırılması, engelli bireylerin sportif başarılarını uluslararası düzeyde sergilemelerine olanak sağlamış ve bu bireylerin topluma entegrasyonunda önemli bir adım olarak kabul edilmiştir. Bu gelişmeler, engelli bireylerin yalnızca fiziksel sağlık açısından değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal iyilik hallerini de destekleyen bir süreç yaratmıştır. Diğer taraftan sporun toplum üzerindeki olumlu etkisi yalnızca toplumsal entegrasyonla sınırlı değil spor, engelli bireylerin psikososyal gelişimine de önemli

oranda etki etmektedir. Engelli bireylerin spor aktivitelerine katılımı, bireylerin özgüvenlerini artırmakta, stres düzeylerini azaltmakta ve sosyal becerilerini geliştirmektedir. Araştırmalara göre, spor aktiviteleri engelli bireylerin kendilerini ifade etmelerine, grup içinde yer almalarına ve topluma aidiyet hissi geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda spor, engelli bireyler için yalnızca bir fiziksel aktivite değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik rehabilitasyon aracı olarak işlev görmektedir. Örneğin, düzenli olarak spor yapan engelli bireylerde yaşam kalitesinin, spor yapmayan bireylere kıyasla belirgin ölçüde arttığı gözlemlenmiştir. Bu bireylerin, fiziksel kısıtlamalarını daha iyi yönetebildikleri ve toplumsal hayata daha kolay adapte olabildikleri belirtilmektedir. Özellikle takım sporları, bireylerin grup dinamiklerini anlamalarına, iş birliği becerilerini geliştirmelerine ve kendilerine yönelik algılarını olumlu yönde dönüştürmelerine katkı sağlamaktadır. Spor, engelli bireylere yönelik toplumsal önyargıların azaltılmasında güçlü bir araçtır. Engelli bireylerin sportif faaliyetlerdeki başarılarını gözlemleyen toplum, bu bireylere yönelik bakış açısını yeniden değerlendirme eğilimindedir. Spor etkinlikleri, toplumun engelli bireyleri yalnızca engelleriyle değil, yetenekleriyle de tanınmasını sağlar. Bu durum, engelli bireylerin toplum içinde daha görünür hale gelmesine ve sosyal kabul düzeylerinin artmasına neden olur (Hutzler ve Barak, 2017).

Örneğin, spor etkinlikleri sırasında engelli ve engelsiz bireylerin bir araya gelmesi, empati geliştirmelerine ve birbirlerini daha iyi anlamalarına olanak tanır. Bu tür etkileşimler, bireylerin engellilik algısını olumlu yönde değiştirerek, toplumsal entegrasyonu güçlendiren bir süreç yaratır (MacIntosh ve Danylchuk, 2009).

Engelli bireylerin spor aktivitelerine katılımı, özellikle eğitim ortamlarında daha kapsayıcı bir kültürün oluşturulmasında önemli bir araçtır. BES derslerinde spor yoluyla engelli bireylerin diğer öğrencilerle etkileşim kurması, karşılıklı anlayış ve kabul kültürünün gelişmesini sağlar. Bu süreç, engelli bireylerin özgüvenlerini artırırken, diğer bireylerde de empati ve hoşgörü duygularının gelişmesine katkıda bulunur (Block ve Vogler, 1994).

Eğitim ortamlarında, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları bu sürecin başarısında kritik bir rol oynamaktadır. BES öğretmenleri, engelli bireylerin spor yoluyla topluma kazandırılması konusunda liderlik etmeli ve tüm öğrencilerde kapsayıcı bir spor kültürü oluşturmaya çalışmalıdır. BES dersleri, bireyin sadece fiziksel kapasitesini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda sosyal ve duygusal becerilerinin de gelişmesine katkı

sağlar. Engelli bireyler açısından bu derslerin önemi daha da artmaktadır (Kurt, 2018, s. 119). BES öğretmenleri, fiziksel aktiviteleri farklı yetenek düzeylerine göre uyarlayarak, engelli bireylerin spor yoluyla toplumsal hayata katılmalarını teşvik eder. Bu süreç, yalnızca engelli bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarını desteklemekle kalmaz, aynı zamanda toplumdaki önyargıların azalmasına ve daha kapsayıcı bir sosyal yapı oluşmasına da katkıda bulunur (Yılmaz & Altınay, 2014, s. 86).

Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarını belirleyen temel faktörlerden biri, eğitim süreçlerindeki yaklaşımlarıdır. BES öğretmenleri, engelli bireylere yönelik duyarlı bir tutum sergilediklerinde, öğrenciler arasında empati ve kabul kültürünü teşvik ederler (Özdemir & Güven, 2017, s. 136). Bu, hem engelli bireylerin eğitim ortamında kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlar hem de diğer öğrencilerde olumlu bir farkındalık yaratır.

Tarihsel süreçte, toplumların sosyal ve ekonomik yapılarında engelli bireylerin rolü genellikle sınırlı kalmıştır. Sanayi devrimi ve ekonomik gelişmeler, iş gücüne olan talebi artırırken, engelli bireylerin bu sisteme entegrasyonu genellikle göz ardı edilmiştir (Güler, 2020, s. 93). Ancak, BES faaliyetleri, engelli bireylerin topluma kazandırılmasında etkili bir araç olarak öne çıkmıştır. Spor etkinlikleri, bireyler arasındaki sosyal bariyerleri yıkarak engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını artırmakta ve önyargıların azalmasına yardımcı olmaktadır (Kurt, 2018, s. 121).

Türkiye’de 4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. maddesi ile engelli bireylerin istihdamına yönelik düzenlemeler getirilmiş olsa da, bu bireylerin çalışma hayatına entegrasyonu halen arzu edilen seviyeye ulaşmamıştır (Yılmaz & Altınay, 2014, s. 87). Bu noktada BES öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin, engelli bireylere yönelik bilinçli bir tutum sergileyerek öğrencilerinde kapsayıcı bir anlayış geliştirmesi, gelecekteki toplumsal dönüşümün temel taşlarından biri olacaktır.

Engelli bireylerin eğitim sürecine dâhil edilmesinde BES öğretmenlerinin sahip olması gereken bazı nitelikler öne çıkmaktadır: Uyarlama Becerisi: Farklı yetenek ve ihtiyaçlara uygun fiziksel aktiviteler tasarlayabilmeli (Güler, 2020, s. 95). Empati Yeteneği: Engelli bireylerin ihtiyaçlarını anlamaya ve onların duygusal gereksinimlerine duyarlı olmaya açık olmalı (Özdemir & Güven, 2017, s. 137). İletişim Becerisi: Engelli bireyler ve onların aileleriyle etkili iletişim kurabilmeli (Kurt, 2018, s. 122). Motivasyon Sağlayıcı: Engelli bireyleri cesaretlendirerek, spor yoluyla başarı hissini yaşamalarını

sağlamalı (Yılmaz & Altınay, 2014, s. 88). Toplumsal Duyarlılık: Engellilik konusundaki farkındalığı artırarak, diğer öğrencilerde kapsayıcı bir anlayış oluşturmali (Güler, 2020, s. 96).

Bu çalışmanın temel amacı, BES öğretmenleri ile farklı branşlardan öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarını derinlemesine incelemektir. Bu inceleme, yalnızca bireysel algıların anlaşılmasını değil, aynı zamanda bu algıların eğitim ortamlarında ve toplumsal yaşamda nasıl şekillendiğini ve ne tür sonuçlar doğurduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ve tutumları, yalnızca kendi sınıflarındaki davranışlarını değil, öğrencilerinin bu bireylere karşı geliştirdiği bakış açılarını da doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz algıların, uzun vadede toplumun engellilik konusundaki genel tutumlarına yansıdığı söylenebilir.

Çalışmada, sporun engelli bireyler üzerindeki etkileri ve spor ile engelli bireyler arasındaki ilişki detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Spor, fiziksel aktivitelerin ötesine geçerek, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını artıran ve özgüvenlerini güçlendiren bir araç olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca engellilik kavramının tarihsel süreçte nasıl bir evrim geçirdiği ve kavramın bugünkü anlamının nasıl şekillendiği üzerinde durulmuştur. Engelli bireylerin toplumsal ilişkilerde karşılaştıkları önyargılar, ayrımcılıklar ve bu önyargıların eğitim ortamlarındaki yansımaları da analiz edilmiştir. Bu bağlamda, engelli bireyler için geliştirilen politikalar ve uygulamaların öğretmenlerin algılarını nasıl etkilediği üzerine önemli çıkarımlar yapılmıştır.

Çalışmanın nihai hedefi, öğretmenlerin engellilik konusundaki farkındalık düzeylerini artırarak bu farkındalığın toplumun geneline yayılmasını sağlamaktır. Eğitimcilerin, engelli bireyleri daha iyi anlamaları ve onların ihtiyaçlarına duyarlılık göstermeleri, hem sınıf içinde hem de toplumda eşitlikçi bir bakış açısının yerleşmesine katkı sunacaktır. Bu doğrultuda elde edilen bulguların, engelli bireylerin eğitim ortamlarında daha iyi koşullara sahip olmaları ve toplumun aktif bir parçası haline gelmeleri için bir yol haritası sunması beklenmektedir. Çalışmanın sonuçlarının yalnızca öğretmenler ve eğitimciler için değil, aynı zamanda politika yapıcılar için de bir rehber olması hedeflenmektedir. Engelli bireylerin topluma kazandırılmasına yönelik atılacak adımların, bu tür akademik çalışmalarla daha sağlam bir temele oturtulacağına inanılmaktadır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1.Öğretmenlik ve Engelli Kavramı

2.1.1. Öğretmenlik

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre öğretmenlik, milli eğitim kurumlarında eğitim-öğretim ve buna bağlı idari sorumlulukları üstlenen, çok yönlü bir meslek olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, öğretmenlik mesleğinin kapsamını yalnızca ders verme ile sınırlı tutmayıp, idari ve pedagojik sorumlulukları da içeren geniş bir çerçevede ele almaktadır. Alkan'a göre öğretmenlik, bilimsel, sosyal, kültürel, teknik ve kişisel yetkinliklerin yanı sıra, alanında uzmanlık ve akademik performansı gerektiren bir meslektir (Alkan, 2000). Bu tanım, öğretmenin yalnızca pedagojik bir faaliyet değil, aynı zamanda çok disiplinli bilgi ve beceri setini gerektiren bir uzmanlık alanı olduğunu vurgulamaktadır.

Tarihsel olarak öğretmenlik, insanlığın tarih sahnesine çıkışından itibaren var olan ve zamanla önemi artan bir meslek olarak görülmektedir. Günümüzde ise, toplumu oluşturan tüm bireyleri hayata hazırlayan temel bir meslek dalı olarak değerlendirilmektedir. Geçmişte öğretmenlerin öncelikli rolü bilgiyi aktarmak iken, günümüzde rehberlik eden, öğrencilere sorumluluk yükleyen ve sürekli kendini geliştiren bireyler olarak öne çıkmaktadır. Bu değişim, öğretmenlik mesleğinin toplumsal ihtiyaçlara uyum sağlama kapasitesini ve dinamik yapısını ortaya koymaktadır. Üredi'ye göre, öğretmenler sınıfın tüm sorumluluklarını üstlenen, öğrencilerin eşit şartlarda kaliteli bir eğitim almasını sağlamak için çalışan ve onların bireysel sorunlarıyla ilgilenen kişiler olarak tanımlanmaktadır (Üredi, 2006). Bu yaklaşım, öğretmenlerin yalnızca akademik başarıyı desteklemekle kalmadığını, aynı zamanda öğrencilerin psikososyal gelişimlerine rehberlik ettiğini de göstermektedir.

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren önemi giderek artan öğretmenlik mesleği, birçok düşünür ve bilim insanının dikkatini çekmiş ve farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Platon, öğretmeni barışı sağlayan bir figür olarak tanımlarken, Diogenes öğretmenlikten daha onurlu bir meslek olmadığını dile getirmiştir. Türk-İslam düşünürü Farabi ise öğretmenlik mesleğinin, erdemli bir toplum yaratmanın en temel unsurlarından biri olduğunu vurgulamış ve eğitimin bu hedefe ulaşmadaki merkezi rolüne işaret etmiştir. Aynı şekilde İbni Sina, eğitimin profesyonel bir alan olduğunu belirtmiş ve herkesin

eğitimci olamayacağını ifade ederek, bu mesleğin uzmanlık gerektiren bir niteliği olduğunu ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti'nde öğretmen yetiştirme konusundaki ilk ciddi adımlar, Fatih Sultan Mehmet döneminde atılmıştır. Bu dönemde kurulan eğitim merkezleri, yalnızca öğrencilerin eğitimiyle sınırlı kalmamış; eğitimi çok yönlü ele alarak bilgi düzeyini ve niteliğini artırmayı, öğretmenleri her alanda geliştirmeyi hedefleyen bölümler oluşturulmuştur (Arslanoğlu, 1997). Bu yaklaşım, Osmanlı eğitim sisteminin öğretmenlik mesleğine verdiği önemin bir göstergesidir.

Günümüzde ise eğitim sistemleri, teknolojinin gelişimiyle birlikte dönüşüm geçirmektedir. Yeni eğitim modelleri kapsamında uzaktan eğitim platformları, eğitim bilgi ağları gibi dijital araçlar hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu durum, öğretmenlerin yalnızca pedagojik yeterliliklere değil, aynı zamanda teknik bilgiye de sahip olmalarını gerektirmektedir. Eğitim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte öğretmenler, öğrencilerle yalnızca ders saatlerinde değil, günün her anında iletişim kurabilmekte ve ortaya çıkan problemleri kısa sürede çözebilmektedir. Bu gelişmeler, öğretmenlik mesleğini belirli bir çalışma saatine bağlı olmaktan çıkararak, sürekli devam eden bir meslek haline getirmiştir (Terzi ve Kurt, 2005).

Tarihsel süreçte öğretmenlik, yalnızca bilgi aktaran bir meslek olmaktan çıkarak, toplumsal dönüşümde merkezi bir role sahip olan, çok yönlü bir meslek olarak gelişmiştir. Günümüz teknolojileri ve eğitim anlayışı, öğretmenlerin rollerini daha da genişletmiş, mesleği dinamik ve sürekli bir gelişim sürecine taşımıştır.

2.1.1.1. Beden eğitimi ve spor öğretmenliği

Günümüz teknolojik toplumunda, bireylerin hareket ihtiyacı her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, BES, hareket gereksiniminin karşılanması ve bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürmelerini desteklemede kritik bir rol oynamaktadır. Tarihsel süreçte insanoğlu, hayatta kalabilmek için fiziksel hareketlere dayalı bir yaşam sürdürmüştür. Ancak, teknolojinin gelişimiyle birlikte günlük yaşamın kolaylaşması, hareket miktarını sınırlayarak bireylerin fiziksel aktiviteden uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu durum, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için düzenli hareketin, özellikle spor yoluyla bireylerin hayatına kazandırılmasının önemini artırmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması noktasında, temel eğitim kurumlarından başlayarak BES dersleri önemli bir rol üstlenmektedir (Aracı, 2006).

Spor yapmayı alışkanlık haline getiren bireyler, öncelikle kendi bedenlerine saygı duymayı öğrenirler. Bu bireyler, sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazanmanın yanı sıra sosyal açıdan da gelişim gösterirler. Yardımseverlik, diğer bireylere saygı, ruhsal denge gibi toplumsal açıdan olumlu nitelikler sergileyen bireyler olarak öne çıkarlar. Bu özellikler, bireylerin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal yönden dengeli bir yaşam sürdürmelerini sağlar. Özellikle çocukluk yıllarında BES derslerinin önemi büyüktür. Bu dersler, çocukların sağlıklı ve dengeli bireyler olarak yetişmesine, kişiliklerinin şekillendiği bu kritik dönemde zihinsel ve psikolojik iyi oluşlarını desteklemeye katkıda bulunur (Yavaş ve İlhan, 1997).

Bu özellikleri kazanan bireyler, ilerleyen yaşam evrelerinde sosyal ilişkilerinde saygılı ve çevrelerine karşı duyarlı bireyler haline gelirler. Dolayısıyla, BES dersleri, yalnızca fiziksel gelişimi değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal hayata uyum sağlamalarını ve olumlu davranışlar sergilemelerini sağlayan temel bir eğitim unsuru olarak öne çıkmaktadır. Hareket ve spor yoluyla bireylerin yaşamlarına katkı sağlayan bu yaklaşım, bireylerin yaşam boyu sağlıklı ve aktif bir hayat sürdürmeleri adına kritik bir öneme sahiptir. Mustafa Kemal Atatürk, spora verdiği önemle Türk gençliğinin fiziksel ve ahlaki gelişimine yön vermiştir. Atatürk'ün “Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklı olanını severim” sözü, yalnızca sportif başarıyı değil, sporcunun iyi bir karaktere sahip olmasının da önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, sporun bireyin yaşamındaki çok yönlü katkılarını açıkça ortaya koyar. Okullardaki BES dersleri de bu perspektif doğrultusunda, çocuğun fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini bir bütün olarak ele almayı amaçlar. BES dersleri, öğrencilere hareket etme alışkanlığı kazandırmayı, sağlıklı yaşam bilincini geliştirmeyi ve bu alışkanlıkları yaşam boyu sürdürebilecek bireyler yetiştirmeyi hedefler. BES öğretmenleri, bu hedefleri gerçekleştirmede önemli bir role sahiptir. Atatürkçü değerlere bağlılık, tarafsızlık, dürüstlük ve bağımsızlık gibi özelliklere sahip olan BES öğretmenleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği kurallara uygun şekilde görevlerini yürütürler. Hiçbir siyasi kurum veya ideolojiyle ilişki kurmadan, öğrencilerine evrensel değerler çerçevesinde rehberlik ederler. Aynı zamanda, sporun gerekliliğini öğrencilere benimsetmek ve bu konuda teşvik edici olmak BES öğretmenlerinin temel sorumluluklarındandır (Demirhan, 2006).

Bir BES öğretmenin sahip olması gereken nitelikler arasında alanında yetkinlik, fiziksel olarak olumlu bir izlenim bırakma, otokontrol, iyi iletişim becerileri, sabırlı ve mizah anlayışına sahip olma gibi özellikler bulunmaktadır. Ayrıca, özgüven, esneklik,

planlama ve farklı görüşlere saygı gösterme gibi nitelikler de mesleğin gerekliliklerindendir. Öğretmenlerin, öğrencilerin yaş gruplarına uygun ders içerikleri hazırlamaları ve bu içerikleri etkili bir şekilde uygulamaları da son derece önemlidir. Bu özellikler, BES öğretmenlerinin hem sınıf içi hem de sınıf dışı etkinliklerde etkili bir rol üstlenmelerine olanak sağlar (Demirhan, 2006).

BES öğretmenleri, derslerini öğrencilerin sınıf düzeylerine uygun şekilde planlar ve öğrencilerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini destekleyecek etkinlikler hazırlar. Hazırladıkları ölçme araçları ile öğrenci başarısını değerlendirir, ders dışı eğitim faaliyetleriyle öğrencileri okullar arası spor müsabakalarına hazırlar ve fiziksel gelişimlerini takip ederler. Ayrıca, alanlarındaki güncel gelişmeleri izleyerek müfredatlarına yenilikleri entegre ederler. Milli bayramlarda ve okul törenlerinde kendilerine verilen görevleri yerine getiren BES öğretmenleri, okullarında eğitimin bütüncül bir parçası olarak görev yaparlar (Yıldırım, Kırımoğlu ve Temiz, 2010).

Sonuç olarak, BES öğretmenleri, yalnızca fiziksel beceri kazandıran değil, aynı zamanda öğrencilerin karakterlerini ve toplumsal sorumluluk bilincini geliştiren rehberlerdir. Atatürk'ün spor ve ahlak anlayışı doğrultusunda, öğretmenlerimizin bu misyonu sürdürmeleri, sağlıklı ve bilinçli bir neslin yetişmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

2.1.2. Engelli kavramı türleri

2.1.2.1. Tarih içinde engellilik

Engellilere dair bilinen ilk izler, 45 bin yıl öncesine, Kuzeydoğu Irak'a kadar uzanır. Bu dönemde, sol gözü görmeyen ve sağ kolu felçli bir bireyin yaşamış olduğuna dair izlere rastlanmıştır. Yapılan araştırmalar, bu bireyin yaklaşık 40 yaşına kadar yaşadığını göstermektedir (Yılmaz, 2015, s. 34). Bu bulgu, o dönemdeki toplulukların engelli bireylere karşı bir duyarlılık ve bakım anlayışına sahip olduklarını düşündürmektedir. Erken insan topluluklarında yaşam koşullarının zorluğu göz önüne alındığında, engelli bireyin hayatta kalabilmesi için topluluk tarafından sağlanan bir destek ve iş birliği sistemi olmalıydı. Engelli bir bireyin hayatta kalabilmesi için çevresindekilerden yardım alması muhtemeldir (Güler & Demirtaş, 2017, s. 45).

Bu tarihsel bulgu, engelli bireylere yönelik toplumsal dayanışmanın yalnızca modern toplumlara ait bir olgu olmadığını, aynı zamanda geçmişten gelen bir anlayışa

dayandığını gösteriyor. Toplumlar, engelli bireyleri dışlamak yerine onlara değer vermiş ve bir tür toplumsal kabul geliştirmiştir (Yılmaz, 2015, s. 36). Bu durum, engelliliğin toplumlar arasında daha insancıl ve dayanışmaya dayalı bir yaklaşım ile karşılandığını ortaya koymaktadır (Kurt & Öztürk, 2018, s. 59).

Bu durum, hem engelli bireyler hem de toplum için sağlık hizmetlerinin sadece tedavi edici değil, koruyucu ve rehabilitasyon odaklı olarak sunulmasının önemini ortaya koymaktadır. Özellikle, rehabilitasyon hizmetlerinin kapsamı geniştir ve kişinin hastalık ya da engel durumuna göre tıbbi ve sosyal rehabilitasyon olarak iki ana alana ayrılmaktadır. Tıbbi rehabilitasyon hizmetleri, doğuştan veya sonradan oluşan bedensel eksikliklerin giderilmesi, kişinin günlük yaşamda bağımsızlık kazanması ve yaşam kalitesinin artırılması amacıyla sunulmaktadır. Bu hizmetler, fiziksel terapi, ergoterapi, konuşma terapisi ve benzeri sağlık uygulamalarını içermekte olup kişinin işlevselliğini ve toplumsal katılımını artırmayı hedeflemektedir. Böylece, bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığı desteklenerek hayata daha aktif bir şekilde katılması sağlanır. Sosyal rehabilitasyon ise, fiziksel veya ruhsal engeli olan bireylerin topluma uyum sağlamalarına yönelik bir süreçtir. Bu kapsamda iş öğretme, iş süreçlerine adaptasyon, sosyal becerilerin kazandırılması gibi unsurlar yer almaktadır. Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını artırmak, onların kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmelerine katkı sunmak bu süreçlerin temel hedefidir. Bu tür hizmetler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve alanında deneyimli diğer profesyoneller tarafından sunulmakta olup sosyal hizmet kurumları bünyesinde yürütülmektedir (Köstekçi, 2014, 27-28).

Eski Mezopotamya ve Eski Mısır'da, engelli bireylerin toplumsal hayata entegrasyonu ve kabulü önemli bir yer tutmuştur. Mezopotamya'da devlet kurumları ve tapınaklar, engelli bireylere çeşitli görevler vererek onları topluma katmış ve eşit derecede değerli hissetmelerini sağlamaya çalışmıştır. Bu uygulamalar, toplumun engellilere bakış açısını dönüştürmeyi ve önyargıları azaltmayı hedeflemiştir. Eski Mısır'da ise, özellikle M.Ö. 11-12. yüzyıllarda engellilere karşı empati ve saygı vurgulanmış, ders kitaplarında engellilerle ilgili özel bölümlerle halk eğitilmiştir. Bu yaklaşım, toplumun engelli bireyleri anlaması ve kabul etmesi adına önemli bir adımdı. Bu süreç, gelecekteki nesillerin engelli bireylere karşı daha duyarlı olmalarını sağlama amacını taşımıştır. Ancak Orta Çağ'da engelli bireyler genellikle olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirilmiş, engellilik bazen "şeytan"la ilişkilendirilmiş ve bazı engelli bebeklerin öldürülmesi gibi ayrımcı uygulamalar yaşanmıştır. Bu tür önyargılar, bazı toplumlarda nesilden nesille devam etmiş, bu da engelli bireylerin hala

dışlanma ve alay edilme gibi sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur (Yılmaz, 2020, s. 33).

Günümüzün küreselleşme ve teknolojik gelişmelerinin etkisiyle, engelli bireyler hakkındaki algılar zamanla değişmiş ve toplumsal duyarlılık artmıştır. Ancak bu değişimin yavaş ve köklü inanışlarla mücadele ederek geliştiği görülmektedir.

2.1.2.2. Kavramsal olarak engelli tanımı ve sınıflandırılması

Engellilikte doğru terimlerden faydalanılması, toplumsal farkındalık yaratmak ve engelli bireylere daha saygılı bir yaklaşım sunmak adına oldukça önemlidir. Geçmişte yaygın olarak kullanılan "özürlü" veya "yetersiz" gibi ifadeler, bu günlerde engelli bireylerin haklarını savunmak ve onlara saygılı bir dil kullanmak isteyen uzmanlar ve toplumsal yapılar tarafından tercih edilmemektedir. Bu tür terimler, bireylerin kendilerini psikolojik ve sosyal açıdan eksik ya da değersiz hissetmelerine yol açabilir, bu da onların toplumla daha sağlıklı ilişkiler kurmalarını engelleyebilir. Dolayısıyla, engelli bireylerin toplumsal hayata aktif katılımını teşvik etmek ve karşılaştıkları önyargıları azaltmak amacıyla bu tür ifadelerden kaçınılması büyük önem taşımaktadır (Yılmaz, 2023, s. 91).

"Özür" terimi, vücudun bir parçasının eksikliği ya da işlevini yerine getirememesi durumunu tanımlarken, bu eksiklik hem fiziksel hem de psikolojik açıdan bireyi etkileyebilir. Fiziksel eksiklikler, bireyin öz bakım becerilerini ve iş gücüne katkısını sınırlayabilir, bu da kendine güven kaybına yol açabilir. Ayrıca, bu durum sosyal yaşamda da zorluklar yaratabilir, çünkü toplumdaki çoğu aktivite, engelli bireylerin katılımını zorlaştıran engellerle doludur. Bu bağlamda, "özür" terimi, yalnızca fiziksel eksiklikleri değil, aynı zamanda bireyin toplumsal ve psikolojik yönlerini de etkileyebilecek bir durumu tanımlar (Kaya, 2022, s. 47).

"Yetersizlik" terimi ise daha geniş bir kavram olup, bireyin günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede karşılaştığı işlevsel kayıpları ifade eder. Yetersizlik, sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal, psikolojik ve ekonomik alandaki sınırlamaları da kapsar. Bu tür işlevsel kayıplar, engelli bireylerin bağımsız yaşamlarını sürdürmesini zorlaştırır ve toplumdan aldıkları desteğin artmasına ihtiyaç duymalarına neden olur. Engelli bireyler, günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmek için genellikle çevrelerinden daha fazla destek talep ederler (Öztürk, 2021, s. 105).

"Engel" terimi ise, bir bireyin eksiklik ve yetersizlikleri sonucu günlük aktivitelerini yerine getirmede karşılaştığı sınırlamaları ve toplumsal hayata katılımını

engelleyen durumları ifade eder. Engel, bireyin fiziksel ya da zihinsel durumundan ziyade çevresel ve toplumsal faktörlerden kaynaklanabilir. Çevre koşulları, engelli bireylerin toplumla etkileşimlerini sınırlandırabilir; örneğin, toplu taşıma araçlarının erişilebilir olmaması veya fiziksel engellerin bulunduğu binaların tasarımı engelli bireylerin sosyal hayata katılımını zorlaştırabilir. Dolayısıyla, engellilik sadece bireyin fiziksel ya da zihinsel durumuyla ilgili olmayıp, aynı zamanda çevresel ve toplumsal faktörlerin bir kombinasyonudur (Yıldız, 2020, s. 126)

Engellilikle ilgili doğru terimlerin kullanılması, engelli bireylere hak ettikleri saygıyı gösterme ve onların toplumsal yaşamda daha fazla yer edinmelerine yardımcı olma noktasında kritik bir adımdır. Kapsayıcı ve saygılı bir dil kullanmak, önyargıları azaltma ve engelli bireylerin eşit fırsatlar ve koşullar altında yaşamlarını sürdürebilmeleri için önemli bir etken olabilir. Bu, sadece engelli bireylerin toplumsal hayatın bir parçası olmalarını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun genelinde daha duyarlı ve anlayışlı bir yaklaşımın gelişmesine de katkıda bulunur (Güler, 2019, s. 62).

5378 sayılı Engelliler Kanunu'na göre engelli birey, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli seviyelerde kayıplar yaşayan; topluma diğer bireylerle eşit koşullarda, tam ve etkin bir şekilde katılımını sınırlandıran tutum ve çevresel koşulların etkisi altında olan birey olarak tanımlanır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005: 3). Günlük yaşamlarını sürdürebilmek ve yaşamlarını istedikleri şekilde yaşayabilmek için bu bireyler, söz konusu gereksinimlerini zorunlu olarak kullanmak durumundadır.

Engellilik, farklı kaynaklarda bireylerin günlük yaşam gereksinimlerini karşılama, sosyal hayata katılım ve bağımsızlık becerilerini sınırlandıran çeşitli durumlar olarak ele alınır. Baldemir'in (Baldemir, 2007,118) tanımına göre, engelli birey, doğuştan veya sonradan gelişen herhangi bir nedenden ötürü bedensel yeteneklerinin bir kısmını kaybeden ve bu nedenle günlük yaşamın gereklerini yerine getirmekte zorlanan bir kişidir. Bu tanım, engelliliği bireyin fiziksel kapasitesindeki kayıplarla ilişkilendirerek, yaşamın akışı içinde engelliliğin bireyin fonksiyonel sınırlılıklarını nasıl şekillendirdiğine vurgu yapar. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımında ise engellilik, yalnızca bedensel yetenek kaybı olarak değil, her bireyin yaşamında geçici veya kalıcı olarak karşılaşılabileceği işlevsel zorluklar şeklinde ele alınır. Dünya Sağlık Örgütü'nün Dünya Engellilik Raporu'na göre, engellilik insan işlevleri üzerinde kendini gösterebilen bir dizi kısıtlılık halidir ve bireylerin hayatlarında yaşanabilecek çeşitli engelleri kapsar (World

Health Organization, 2011, 1). Bu geniş tanım, engelliliğin sadece fiziksel değil, aynı zamanda bireylerin sosyal, ruhsal ve çevresel koşullara dayalı olarak da karşılaşılabileceği engellerle ilgili olduğunu vurgular.

Kır ve diğerlerinin (Kır vd., 2015, 106) katkısı ise engelliliğin işlevsel kayıplarla ilişkili olarak bireylerin günlük gereksinimlerini karşılamada yaşadığı güçlükler üzerinde durur. Özellikle, kaza veya çeşitli hastalıklar sonucunda ortaya çıkan yaralanmalar ve işlev kayıpları bireyin bağımsız yaşamını sürdürebilmesini güçleştirir ve bu durumda gerekli destek hizmetlere ihtiyaç duyulmasına yol açar. Bu tanımlarda ortak olarak, bireyin günlük yaşamını sürdürme, sosyal etkinliklere katılma, öz bakım becerilerini yerine getirme gibi alanlarda engellilik durumundan kaynaklı kısıtlılıklar ön plana çıkar.

Bu kapsamda engellilik, bireyin toplumsal hayata tam anlamıyla katılımını, kendi başına hareket edebilme becerilerini ve diğer bireylerle eşit düzeyde etkileşimini sınırlandıran çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilebilir. Örneğin, bireyin sosyal ve kültürel etkinliklere katılım, diğer bireylerden bağımsız bir yaşam sürdürebilme ve toplumsal yaşamla bütünleşme gibi alanlarda yaşadığı sınırlılıklar, bu kısıtlayıcı etkilerin gündelik yaşamdaki yansımalarıdır. Bu durumda, engelli bireylerin çeşitli destek hizmetleri aracılığıyla bu sınırlılıkları aşmaları ve topluma aktif olarak katılmaları için gereksinim duydukları yardımlar önem kazanır. 2001 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yeniden gözden geçirilen "Uluslararası Yetersizlik, Özürlülük ve Engellilik Sınıflandırması" (ICIDH), daha kapsamlı bir bakış açısıyla "Uluslararası Fonksiyon, Özürlülük ve Sağlık Sınıflaması" (ICF) olarak yayımlanmıştır. Bu yeni sınıflama, önceki ICIDH sistemindeki nedensel yaklaşımdan uzaklaşarak, bireyin sağlık durumunun bileşenleri ve bu bileşenlerin karşılıklı etkileşimlerini kapsamayı hedefler. Bu revizyon, yalnızca bireyin sahip olduğu fiziksel veya zihinsel kısıtlılıkları değil, aynı zamanda bireysel ve çevresel faktörlerin de etkisini değerlendirir (World Health Organization, 2001).

ICF'nin getirdiği bu yeni model, özürlülük ve engellilik gibi olumsuz nitelendirmelerden ziyade, daha kapsayıcı bir yaklaşımla "aktivite" ve "katılım" kavramlarını merkeze alır. Bu yaklaşımla, bir bireyin engelli olarak tanımlanmasından çok, onun yaşamına etkin katılımını ve günlük işlevlerini yerine getirme yetisini odak noktası yapar. Böylelikle, engellilik yalnızca bireyin özellikleriyle tanımlanmaktan çıkıp, toplumsal ve çevresel etkenlerin de dâhil olduğu bir çerçevede ele alınır. Diğer bir

ifadeyle, bir bireyin sağlık ve fonksiyonları, yalnızca kişisel yetersizliklerden değil, çevresel faktörlerden de etkilenebilmektedir (World Health Organization, 2001). ICF'ye göre engellilik modeli, bireyin fiziksel ve zihinsel sağlığı ile çevresel unsurların etkileşimini vurgulayan iki temel değişikliği içermektedir. Bu değişikliklerden ilki, bireyin yaşam aktivitelerine katılımının engellilikten bağımsız olarak değerlendirilmesidir; diğeriyse, bireyin işlevselliğini etkileyen dış çevresel faktörlerin de sınıflandırma içine dâhil edilmesidir. Bu yeni sınıflama sayesinde, engellilik kavramı daha geniş bir bağlamda, bireyin sosyal yaşama katılımı ve işlevselliği açısından ele alınarak toplumun her kesiminde daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesi hedeflenmiştir (Kaya, 2006, 8).

İşlevselliğin Uluslararası Sınıflandırması (ICF), bireylerin işlevsellik ve yeteneklerini, çeşitli engeller veya eksiklikler çerçevesinde sınıflandıran bir sistemdir. Temel amacı, hastalık veya kaza gibi nedenlerle ortaya çıkan sağlık durumlarının bireylerde yarattığı farklı etkileri değerlendirmektir. Bu değerlendirme sistemi, her bireyin fiziksel veya zihinsel engel deneyiminin benzersiz olduğunu ve aynı hastalığın bile farklı bireylerde farklı etkiler yaratabileceğini kabul eder. Bu bağlamda, ICF'nin kişilerin işlevselliğini değerlendirmesi, yalnızca fiziksel sağlıkla sınırlı kalmaz; bireyin iyi olma durumu, sağlık ve sağlığa ilişkin bileşenler yanında, bireysel ve çevresel faktörleri de göz önüne alarak çok yönlü bir bakış açısı sunar (Diğer, 2018, 6; şiriner Önver, 2012, 46).

ICF, engellilik kavramını ele alırken bireylerin yalnızca fiziksel durumlarını değeril, aynı zamanda çevresel etmenlerin onların hayatına etkilerini de kapsar. Böylece engellilik, yalnızca bireyin sağlık durumuyla ilişkili bir sorun değeril, aynı zamanda çevresel koşullarla da şekillenen bir deneyim olarak ele alınır. ICF'nin bu geniş kapsamlı yaklaşımı, yaşam kalitesini artırmak adına daha bütünsel çözümler sunabilmesi açısından değerlidir. Bu sistemin bir diğer önemli yönü, engelli bireyler için kullanılan dilde değerşiklik yapmasıdır; "özürlölük" ve "engellilik" gibi olumsuz algılara yol açabilecek kavramlar yerine, "aktivite" ve "katılım" gibi bireyin yeteneklerini öne çıkaran terimleri benimser. Bu dil değerişimi, toplumda engellilere dair olumlu bir algının güçlenmesine katkıda bulunur (Diğer, 2018, 6; şiriner Önver, 2012, 46).

ICF, önceki sınıflandırma sistemi olan ICIDH'den farklı olarak, birey ve çevre arasındaki etkileşime vurgu yapar. ICIDH, sağlık durumlarının bireyler üzerindeki

etkisini çok boyutlu bir çerçevede ele almasına rağmen, çevresel faktörleri kapsamına dâhil etmez. Oysa ICF, bireyin sağlık durumunun yalnızca kişisel faktörlerle değil, sosyal ve çevresel koşullarla da şekillendiğini kabul eder ve bu doğrultuda çevresel faktörleri de değerlendirir. Böylece, bireylerin işlevselliğini etkileyen sosyal ve çevresel etmenleri dikkate alarak, engelli bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik daha kapsamlı ve uygulanabilir önlemler geliştirilebilir (Diğer, 2018, 7; Şiriner Öner, 2012, 46).

ICF ve ICIDH'nin asıl amacı klinik kullanım değil, istatistiksel ve halk sağlığına yönelik veri karşılaştırmaları yapmaktır. Sağlık, engellilik, kaza gibi durumlarla ilgili uluslararası ölçekte veri toplayarak, bu bilgilerin karşılaştırılabilir ve analiz edilebilir hale gelmesini sağlarlar. Dolayısıyla ICF, hem bireysel farklılıkları göz önüne alması hem de çevresel koşulları dikkate alması ile engelli bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları güçlükleri anlamak ve bu doğrultuda düzenlemeler yapmak adına önemli bir kaynak olarak kullanılmaktadır (Diğer 2018, 7).

2.1.2.3. Engellilik kavramını tanımlayan modeller

Engellilik kavramı, geçmişten günümüze çeşitli modellerle tanımlanmış ve farklı özellikleri kapsayan yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu modeller engellilik olgusunu çeşitli perspektiflerden incelemektedir:

1. Moral Model: Engelliliğe yönelik bilinen en eski model olan moral model, engelliliği bir "ahlaki çöküntü" ya da kişinin içindeki "şeytani" ya da "ahlaksız" yönlerin bir yansıması olarak değerlendirir. Bu model, Orta Çağ'ın sonuna kadar egemen olmuş ve engelli bireyler, ruhen iyi olma hâlinde uzak oldukları düşünülerek ahlaki açıdan zayıf olarak yargılanmıştır. **2. Medikal Model:** Engelliliği, bireyin fiziksel bir bozukluk ya da hastalığının sonucu olarak değerlendiren medikal model, bireyin sınırlı olduğu ve kısıtlı işlevlere sahip olduğunu varsayar. Bu model, engelliliği bireyin bedenine yükler ve çözüm olarak tıbbi bakım veya kurumsal desteği öngörür. Bedenen "iyi olamama" hali, bireyin engelli olarak sınıflandırılmasına sebep olur. **3. Sosyal Model:** Medikal modelin eksiklerini tamamlamak üzere geliştirilmiş olan sosyal model, engelliliği bireyin fiziksel veya ruhsal farklılıklarından değil, toplumun "muktedir beden" normlarına olan bağlılığından kaynaklanan bir durum olarak görür. Bu modele göre engelliliği yaratan, toplumun belirlediği standartlara uyum sağlama baskısıdır. Sosyal model üç düzeyde incelenir: **a. Mikro Düzey:** Meslek sistemleri ve bireyin fiziksel ya da ruhsal desteğini

kapsar. **b. Mezzo Düzey:** Bireyin hayatındaki sosyal sistemlerin (aile, arkadaşlar, sosyal çevre) engelliliğe etkisini ele alır. **c. Makro Düzey:** Sağlık kurumları, okullar, sosyal alanlar ve iş yerleri gibi toplumsal yapılarla ilgilenir. Bu yapıların, engelli bireyler için ne ölçüde erişilebilir olduğunu değerlendirir (Güneş, 2016,8).

Bu modeller, engelliliğin bireysel ya da toplumsal yönlerine odaklanarak farklı bakış açıları sunar. Günümüzde engellilik kavramı, engelli bireylerin toplum tarafından dışlanması veya toplumdan ayrı tutulmasıyla ilgili çeşitli yaklaşımlar sunan modellerle açıklanmaktadır. Bu modellerin temel amacı, engellilik deneyimlerinin bireysel eksikliklerden ziyade toplumsal engellerden kaynaklandığını ortaya koymaktır. Yani, engelli bireylerin hayatlarındaki asıl engelin kendi eksiklikleri değil, toplumun onların önüne koyduğu fiziksel, sosyal ve kültürel engeller olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, engelli bireyler toplumda çeşitli terimlerle tanımlanmakta ve bu terimler, engelliliğin kapsamını daha derinlemesine anlamamızı sağlamaktadır.

2.1.2.4. Engellilikle ilgili terimler

Engellilikle ilgili temel terimlerden ilki noksanlık kavramıdır. Noksanlık, anatomik, ruhsal veya bedensel yapılarda bir eksiklik veya düzensizlik olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, bir bireyin fiziksel ya da zihinsel bir yetisinde eksiklik ya da işlev kaybı olduğunda ortaya çıkar ve kişinin bazı faaliyetlerde bulunmasını zorlaştırır. Bu tür eksiklikler bireyin fizyolojik yapısında bir dengesizlik yaratır ve toplumsal yaşama uyum sağlamada sorunlara yol açabilir (Kızılkaya, 2016: 44).

Bir diğer önemli kavram olan maluliyet ise, eksiklik veya engellilik durumunun bireyin günlük hayatını etkileme derecesine işaret eder. Maluliyet, bireyin demografik özellikleri, sosyal ve kültürel koşulları bağlamında belirli bir işlevde sınırlılık yaşaması durumudur. Başka bir deyişle, eksiklik veya engellilik, bireyin yaşam tarzını etkileyip belirli faaliyetlerde bulunma becerisini kısıtladığında maluliyet olarak değerlendirilir. Maluliyet, kişinin fiziksel veya ruhsal sınırlılıklarıyla sosyal çevresine uyum sağlamadaki zorlukları kapsar (Kızılkaya, 2016, 44).

Sakatlık kavramı, bireyin bedensel veya ruhsal yapısında var olan kalıcı bir eksiklik ya da bozukluk olarak tanımlanır. Kırımlı'ya göre, bireyin bu eksiklik nedeniyle kendi gereksinimlerini karşılayabilecek güce sahip olmaması durumunda sakatlık söz konusu olur (Kırımlı, 1994, 446). Caniklioglu ise yaşlanma gibi doğal sebeplerle ortaya çıkan işlev kayıplarını sakatlık olarak değerlendirmemekte, sakatlığı bireyin yaşamını

etkileyen kalıcı ve doğrudan sınırlılıklarla sınırlandırmaktadır (Caniklioğlu, 1991, 73-74). Bu bakış açısına göre, sakatlık, bireyin günlük yaşamda gereksinimlerini yerine getiremeyecek bir bedensel veya zihinsel sınırlılığa sahip olmasıyla ilgilidir.

Sakatlık durumunda işlevsel sınırlılıklar önem kazanır. Örneğin, bir bireyin bedensel eksikliği olabilir ancak bu kişi çalıştığı işte başarılı olabiliyorsa sakat olarak kabul edilmeyebilir. Uşan'a göre, sakatlık bireyin çalıştığı işte görevlerini yerine getirememesi durumunda daha belirgin hale gelir. Örneğin, bir elini kaybetmiş birey, işin gereklerini tek eliyle yerine getirebiliyorsa sakat olarak nitelendirilmeyebilir. Ancak, o pozisyonun taleplerini karşılayamıyorsa sakat olarak değerlendirilir (Uşan, 1997, 5).

Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi'ne göre sakat bireyler, doğuştan veya sonradan bir nedenle bağımsız olarak yaşam ihtiyaçlarını karşılayamayan ve günlük kişisel bakım becerilerini yerine getiremeyen bireyler olarak tanımlanmıştır (Çolak ve Hergüner, 2016, 2438). Ayrıca, Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre, özürlü, bir kusuru ya da eksikliği olan birey anlamına gelirken, engelli ise bedensel bir engeli veya işlev kaybı olan bireyi ifade eder. TDK'ye göre sakat, bedeninde hastalık ya da eksiklik bulunan birey anlamında kullanılmaktadır (Yıldız, 2013: 312). Her ne kadar bu tanımlar farklı kelimelerle ifade edilse de, temelde aynı olguyu, yani bireyin toplumsal yaşamda karşılaştığı kısıtlılıkları açıklamaktadır (Güner, 2016: 5-6).

Sonuç olarak, tüm bu tanımlar, engelliliğin yalnızca fiziksel ya da zihinsel eksikliklerden ibaret olmadığını; bunun ötesinde, bireylerin sosyal yaşama tam anlamıyla katılımını etkileyen erişilebilirlik sorunlarının da engellilik olgusunun bir parçası olduğunu göstermektedir. Engellilik, bireylerin toplumsal hayata katılımını güçleştiren engellerin toplumsal yapılara ne ölçüde entegre edildiğiyle ilişkilidir. Bu modeller ve tanımlar, engelli bireylerin sadece bireysel sınırlılıkları değil, aynı zamanda toplumsal ve yapısal engellerle de mücadele ettiğini gözler önüne sermektedir. Duyusal engellilik, bireyin çevresiyle iletişim kurmasını sağlayan duyusal fonksiyonların kaybı sonucu ortaya çıkan bir engel türü olarak tanımlanır ve işitme ve görme engellilik olarak ikiye ayrılır. Bu engelliliği yaşayan bireyler için işaret dili ve Braille gibi araçlar geliştirilmiştir; bu sayede yaşam kaliteleri artırılmakta ve topluma entegrasyonları sağlanmaktadır. İşitme engellilik, bireyin işitme duyusunda yaşadığı sorunlar nedeniyle günlük hayatta sözel dili işlevsel olarak kullanamamasıdır. Bu bireyler, sözel bilgiyi anlamada zorluk çekebilirler. Ancak erken yaşta özel eğitim alan bireyler, yalnızca eğitim alanında değil, mesleki

düzeyde de başarı sağlayabilmektedir (Somoğlu, 2016,17-18). İşaret dili, işitme engellilerin günlük yaşama entegrasyonlarında önemli bir araç olarak öne çıkmakta ve eğitimden sağlığa, sosyal ve kültürel alanlara kadar pek çok alanda büyük kolaylık sağlamaktadır. İşitme engeli teşhis edildikten sonra eğitim ve işitme cihazı kullanımı öncelikli hale gelir; işitme cihazı olmayan çocuklar sesleri algılayamaz ve duyduklarını ayırt edebilmek için özel eğitime ihtiyaç duyarlar (Bilir vd., 1993, 67). Küçük yaşlardaki çocukların, akranlarıyla kaynaşması ve konuşma-dinleme alanında desteklenmesi de bu süreçte büyük önem taşır.

İşitme engelli bireyler, konuşma ve çevreye uyum sağlama gibi konularda akranlarına göre daha fazla zorluk yaşamaktadırlar. Bu bireylerde, işitme-görme gibi çoklu engellilik veya ruhsal bozukluklar da bulunabilir (Karasalihoğlu vd., 1995, 86). Türkiye’de, duysal engelli bireylerin eğitimine yeterince önem verilmemesi önemli bir sorun yaratmaktadır (Yılmaz ve Arıkan, 2008, 68). Eğitimde bu eksikliklerin giderilmemesi, duysal engelli bireylerin sosyal hayattan kopmasına ve akranları ile iletişim kurmakta zorluk çekmesine yol açmakta, bu da toplumsal engellilik algısını pekiştirebilmektedir.

İşitme engelli çocukların eğitiminde, konuşma becerilerinin gelişimi için doğal-ışitsel-sözel yöntemler kullanılmalı ve onlara özel hazırlanmış materyallerle destek sağlanmalıdır. Bu süreçte, çocukların yazı ile iletişim kurma konusunda yaşadıkları zorluklar, sözel iletişimi ikinci plana atmalarına neden olabilir. İşitme engelli bireyler için geliştirilen eğitim programları, onlara kendine güven kazandırarak toplumsal yaşamda yer edinmelerini sağlar. Ancak işitme engelli bireylerin iletişim sürecinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi, işitme cihazı kullanımının etkisine bağlı olarak değişir. İşitme sorunları yaşayan bireyler için farklı tanı amaçlı testler uygulanarak, işitme engelinin seviyesi belirlenmektedir. İşitme engelli bireyler için yapılan sosyal ve kültürel aktiviteler, onların iletişim becerilerini geliştirmekte ve güven duygusunu artırmaktadır (Tarakçı ve Kaplan, 2006, 149).

Görme engelli bireyler, çevreyi algılama ve hareketlerini kısıtlama açısından zorluklar yaşarlar. Görme bozukluğu, kişinin ihtiyaç duyduğu görme seviyesinin altında olmasıyla tanımlanırken; körlük, görme keskinliğinin 20/200 seviyesine kadar düşmesi veya görme açısının 20 dereceyi aşmaması durumudur (Değirmenci, 2016, 2-3). Görme engelliler, yol algısındaki kısıtlar, çevre hakkında sınırlı bilgi ve hafızaya olan güven gibi

nedenlerle hareket kısıtlılığı yaşar. Bu nedenle, çevresel düzenlemeler bu bireylerin yaşam kalitesini artırmada kritik rol oynar. Zihinsel engellilik, bireylerin çevresel uyum ve algılama yetilerini etkileyen bir durumdur. Zihinsel engelli bireylerin IQ seviyeleri, zekâ geriliği başlıkları altında hafif, orta, ağır ve derin olarak sınıflandırılır (Yavuz, 2016, 6; Kömerik vd., 2012, 97).

Bu bireyler özel eğitim programlarına ihtiyaç duyarlar, çünkü standart eğitimle ilerlemekte güçlük çekerler. Zihinsel engellilik, zekâ geriliği, down sendromu, otizm, serebral palsi ve Fenilketonüri (FKÜ) gibi alt kategorilere ayrılmaktadır. Bu durumların her biri farklı öğrenme ihtiyaçları gerektirir ve bireylerin gelişim süreçleri üzerinde değişik etkiler yaratır. Örneğin, down sendromlu bireyler fiziksel özellikleriyle toplumda tanınır ve bazen farklı tutumlarla karşılaşabilirler. Bu bireyler için oluşturulan “down cafe” gibi sosyal girişimler, toplumda kaynaşma ve iş imkânı sağlamaktadır. Bedensel engellilik, iskelet, kas ve sinir sisteminde doğum öncesi, sırası veya sonrasında meydana gelen bozukluklardan kaynaklanabilir (Yılmaz vd., 2014, 29). Bu bireylerin karşılaştığı mimari engeller, çevresel düzenlemelerle aşılabılır ve uygun tasarımlar, toplumsal yaşamda engelsiz bir çevre oluşturmanın önemini vurgular (Ay vd., 2017, 203). Bedensel engelliler yardım ile yürüyenler ve protez kullananlar olarak ikiye ayrılabilir. Yardım ile yürüyen bireyler için uygun rampalar ve zeminler sağlanması, sosyal hayata daha bağımsız katılmalarını kolaylaştırır. Protez kullanan bireyler ise protez sayesinde hareket edebilmekte, hatta paralimpik oyunlara katılabilmektedir (Davutoğlu, 2016, 19). Bu durum, bireylerin topluma uyum sağlamasında ve hayata tutunmasında önemli bir etkidir.

Bu engel türlerine yönelik çeşitli destekler, toplumun engelli bireylere olan algısını olumlu yönde etkilerken, bu bireylerin bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürmelerini de sağlar.

Bedensel engellilik, iskelet, kas ve sinir sistemi bozukluklarına bağlı olarak bireylerin bedensel yeteneklerini kısmen ya da tamamen kaybetmesiyle ortaya çıkan ve günlük yaşamda destek gerektiren bir durum olarak tanımlanabilir (Yılmaz vd., 2014, 29). Mimari açıdan bakıldığında ise, bu bireyler için binaların fiziksel özelliklerinin yetersiz olması, erişimlerini kısıtlayarak farklı bir engel türü oluşturur (Ay vd., 2017, 203). Bu durum, engellilik kavramının yalnızca bireyin fiziksel özellikleri ile sınırlı kalmadığını, yaşanan mekanın erişilebilirliği ile doğrudan ilişkili olduğunu gösterir. Dolayısıyla

bedensel engellilik türüne göre gerekli düzenlemeler yapıldığında engelli olarak sınıflandırılmayan bireyler, bu düzenlemelerin eksik olduğu alanlarda engelli gibi hissedebilir. Bu durum, engelsiz çevre tasarımının önemini vurgular. Bedensel engelliler, yardım ile yürüyenler ve protez kullananlar olarak iki gruba ayrılır. Yardım ile yürüyen engelliler baston, koltuk değneği veya yürüteç gibi araçlarla hareket eden bireylerdir. Bu bireyler için uzun rampalar ve uygun zemin özellikleri büyük önem taşır, zira izgaralar ve boşluklar gibi yapı özellikleri tehlike oluşturabilir. Ayrıca bu bireylerin sosyal hayata katılımlarını artırmak için bağımsız hareket etmelerini sağlayacak tasarımlar ve teknolojik destekler sunulmalıdır (Davutoğlu, 2016, 18).

Protez kullanan engelliler, eksik uzuvlarını plastik ya da metal protezlerle tamamlayan kişilerdir. Protez kullanımı, bu bireylerin sosyal hayata katılımlarını ve bağımsız hareket edebilmelerini sağlar. Protezler sayesinde paralimpik oyunlar gibi etkinliklere katılım sağlanabilir ve engellilik durumuna rağmen toplumsal yaşamda aktif olunabilir. Bu durum, engelli bireylerin hayatına tutunmasını sağladığı gibi, çevredeki bireylerin de engelli bireylere yönelik algılarını olumlu yönde etkiler (Davutoğlu, 2016, 19).

Diğer engelliler kategorisinde üstün zekâlılar, konuşma engelliler ve ruhsal-duygusal engelliler yer alır. Üstün zekâ, normalüstü yetenek, yaratıcılık ve işe bağlılığın birleşiminden ortaya çıkar ve üstün davranışların gelişimini sağlar (Öpengin, 2011, 10-11). Konuşma engelliler ise sözel anlatım, algılama, fonolojik bozukluk ve kekemelik gibi alt başlıklarda sınıflandırılır. Sözel anlatım bozukluğu yaşayan bireyler düşüncelerini ifade etmekte zorlanır ve bu durum toplumsal ilişkilerini etkileyebilir (Yücel Peru, 2014, 5). Karışık dili algılama bozukluğu ise dili anlamada yaşanan güçlükleri içerir ve özel eğitimle desteklenebilir (Yücel Peru, 2014, 5). Fonolojik bozukluk, sesleri doğru çıkarma ve ayırt etme zorluğu olarak görülürken kekemelik konuşma akıcılığındaki bozulmalarla kendini gösterir (Yücel Peru, 2014, 6).

Ruhsal ve duygusal engelliler kategorisi, depresyon ve şizofreni gibi bireyin duygu, düşünce ve tutumlarına etki eden engelleri içerir. Bu bireyler, günlük hayatlarını sürdürebilme ve toplumsal ilişkilerinde iletişim kurabilme konusunda zorlanırlar (Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2010, 14).

2.2. Genel Olarak Engelliliğe Bakış Açısı

Engelli bireyler, yaşamlarının her evresinde, eğitimden iş hayatına, sosyal etkinliklerden aile içi ilişkilere kadar engelsiz bireylerle etkileşim içinde olmaktadır. Bu etkileşimler sırasında sergilenen tutum ve davranışlar, engelli bireylerin sosyal yaşamdaki deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Tutumlar bazen destekleyici ve pozitif olabilirken, bazen de ayrımcı veya dışlayıcı olabilir. Bu çeşitlilik, bireylerin engellilik durumuna yönelik algılarından ve önyargılarından kaynaklanmaktadır (Diğer, 2018, 40).

Engelli bireyler, toplumda var olan önyargılar nedeniyle çoğu zaman dışlanma, küçümsenme veya aşırı şefkatle karşılanabilirler. Örneğin, engelli bireylerin yetenekleri ve becerileri çoğu zaman yanlış anlaşılmakta veya eksik görülmektedir. Bu durum, onların toplumsal yaşama katılımını engelleyebilir veya sınırlayabilir. Öte yandan, pozitif tutum sergileyen bireyler, engelli bireyleri daha iyi anlamak ve desteklemek için çaba sarf ederek onların topluma daha fazla katkıda bulunmalarını teşvik edebilirler (Diğer, 2018, 40).

2.2.1. Toplumsal yaşamda engelli bireylerin karşılaştığı bazı önemli durumlar

Eğitimde karşılaşılan tutumlar, engelli bireylerin toplumsal uyumlarını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Eğitim sürecinde engelli bireyler, sıkça özel eğitim sınıflarında veya ayrı bir sistemde eğitim alabilirler. Bu tür uygulamalar, engelli bireyleri toplumsal hayattan izole edebilir, kendilerini dışlanmış hissetmelerine neden olabilir. Ancak, pozitif yaklaşımlar ve birlikte eğitim almaları, engelli bireylerin engelsiz bireylerle bir arada olmalarını sağlayarak topluma daha güçlü bir uyum içinde olmalarına olanak tanır. Bu durum, yalnızca engelli bireylerin eğitimdeki başarısını artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumda farklılıklara karşı daha anlayışlı ve kapsayıcı bir yaklaşım geliştirilmesine katkıda bulunur (Kaya, 2022, s. 49).

İstihdamda ayrımcılık ve entegrasyon sorunları, engelli bireylerin toplumla eşit düzeyde katılımını zorlaştıran bir diğer önemli engeldir. İş dünyasında engelli bireylerin yetenekleri bazen göz ardı edilmektedir. İş başvurularında, engelli bireylerin eşit şartlarla başvuru yapabilmesi ve değerlendirilmesi gerektiği sıklıkla unutulmaktadır. Pozitif ayrımcılık ilkeleri uygulanmadığında, bu bireylerin iş gücüne katılımı ve topluma katkı sunması zorlaşır. Ancak, destekleyici iş ortamları sağlandığında, engelli bireylerin özgüvenleri artar ve iş dünyasında eşit şartlarla yer alabilme imkânı bulurlar. Bu tür

destekleyici yaklaşımlar, engelli bireylerin toplumsal hayata entegre olmalarını sağlamak için kritik öneme sahiptir (Öztürk, 2021, s. 108).

Toplumsal katılımı sınırlamalar ve erişilebilirlik sorunları, engelli bireylerin sosyal yaşamda karşılaştığı önemli zorluklardan biridir. Kamusal alanlarda yeterli erişilebilirlik sağlanmadığında, engelli bireylerin sosyal hayata katılımı engellenmiş olur. Örneğin, fiziksel erişim sorunları, merdivenler, dar alanlar veya yetersiz asansörler gibi engeller, engelli bireylerin hareket özgürlüğünü sınırlayabilir. Aynı şekilde, görme ya da işitme engelli bireyler için uygun altyapı eksiklikleri de sosyal katılımı engelleyen önemli bir faktördür. Erişilebilirlik sorunlarının çözülmesi, engelli bireylerin kamusal alanda daha aktif bir şekilde yer alabilmesini sağlamak için büyük önem taşır (Yıldız, 2020, s. 130).

Aile içindeki tutumlar, engelli bireylerin toplumsal yaşama entegrasyonunu etkileyen bir diğer önemli faktördür. Engelli bireylerin aileleri, genellikle onları koruma içgüdüleriyle hareket ederler, ancak bazen bu tutum bağımsızlıklarını kısıtlayabilir. Bu durum, engelli bireylerin kendi potansiyellerini keşfetmelerini ve bireysel gelişimlerini sürdürmelerini engelleyebilir. Ailelerin, engelli bireylerin bağımsızlıklarını destekleyen ve teşvik eden bir yaklaşım sergilemeleri, bireylerin kendine güvenini artıracak ve onları toplumsal hayata daha sağlam adımlarla katılmalarına olanak tanıyacaktır. Destekleyici aile tutumları, engelli bireylerin sosyal ve psikolojik gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Güler, 2019, s. 65).

Bu bağlamda, toplumun engelli bireylere yönelik tutumlarının farkında olmak ve eğitim, iş hayatı ile sosyal hayatta kapsayıcılığı artıracak adımlar atmak son derece önemlidir. Engelli bireylerin yaşadığı zorlukları hafifletmek için toplumda önyargıları azaltacak farkındalık kampanyaları ve eğitimler düzenlemek kritik bir role sahiptir. Bu tür adımlar, engelli bireylerin daha eşit şartlarda yaşamalarını sağlayacak ve toplumda engelli bireylerin daha geniş bir şekilde kabul görmelerine katkı sunacaktır (Yılmaz, 2023, s. 94).

2.2.2. Aile ilişkileri içerisinde engelli birey

Ailede engelli çocuk varlığı, anne ve babalar için zorlayıcı, karmaşık ve kimi zaman üzücü bir süreçtir. Her ebeveyn, çocuğu için hayaller kurar; çocuğun doğmasıyla bu hayaller daha somut bir hâl alır. Ancak çocuğun doğumuyla birlikte beklenmedik bir

engellilik durumu ortaya çıktığında, bu durum ebeveynlerde hayal kırıklığı ve şok etkisi yaratır (Diğer, 2018, 40; Gören, 2016, 230).

Anne ve babanın beklediği, idealize ettikleri çocuk imgesiyle gerçek arasındaki çatışma, yas tepkilerini de beraberinde getirir. Bu tepkiler, hayal edilenin gerçekleşmemesi ve toplumun engelli bireylere yönelik tutumlarından da etkilenir. Gebelik sürecinde özellikle anne, dünyaya gelecek çocuk hakkında zihninde bir tasarım oluşturur. Bu tasarımda eşinin, yakın çevresinin ve toplumun “ideal çocuk” algısının büyük etkisi vardır. Ancak çoğu zaman aile, çocuğun engelli doğabileceğini düşünmez. Bu ihtimalle yüzleşmek zorunda kaldıklarında, tüm beklenti ve hayalleri alt üst olur ve karmaşık duygularla mücadele etmeye başlarlar (Çallı, 2006, 70).

Çocuğun engelli olduğunu öğrenen ebeveynler başlangıçta şok, inkâr, suçluluk ve utanç gibi tepkiler verir; bu ilk aşamalardan sonra ise çocukları için neler yapabileceklerini düşünmeye başlarlar. Ancak toplumda bazı kesimlerin özellikle anneyi, çocuğun engelli olmasından sorumlu tutması gibi olumsuz yaklaşımlar, annenin kendini suçlamasına ve umutsuzluğa kapılmasına neden olabilir. Bu durum, anne-baba arasında çatışmalara yol açabilir (Avşaroğlu, 2012, 536).

Uyum süreci, ebeveynlerin bu duyguları aşarak yaşamlarına entegre etmeleriyle mümkün hale gelir. Bu süreçte ailelerin çeşitli destek programları ve etkinliklere katılması, onları destekleyen bir ağın içinde olmaları, daha kolay uyum sağlamalarını sağlar. Ebeveynlerin yaşadığı bu duygusal süreç, sadece anne ve babayı değil, engelli çocuğun kardeşlerini de etkiler. Kardeşler, engelli bireye karşı koruma içgüdüleri geliştirebilir; bazıları ise ebeveynlerin engelli bireyin ön plana çıkarılmasından dolayı kıskançlık yaşayabilir. Ancak uyum sürecini başarıyla tamamlayan aileler, hayatlarını bu yeni duruma göre şekillendirir. Tüm alışkanlıklarını, mal ve hizmet alımlarını, hatta konut seçimlerini dahi çocuğun ihtiyaçlarına göre uyarlayabilirler. Örneğin, engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan konutlar, bu aileler için öncelikli tercih haline gelir (Diğer, 2018, 41, 42).

Engelli çocuğa sahip aileler, bir yandan engelli çocuğun ihtiyaçlarını karşılarken diğer yandan da engelsiz çocuklarının gereksinimlerini karşılamaya çalışır. Bu süreçte

engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadığı zorluklar genellikle üç temel alanda kendini gösterir (Diğer, 2018, 42; Berçin Yıldırım, 2005, 25).

a) **Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi:** Engelli bireyin günlük yaşamını sürdürmesine ve tedavilerine yönelik çabalar, ebeveynlerin engelsiz çocuklarıyla geçirecekleri zamanı ve enerjiyi kısıtlayabilir b) **Aile Organizasyonu:** Bazı aileler, bu yeni duruma adapte olma konusunda zorlanabilir ve sorunlarını çözemediklerinde aile içinde çatışmalar yaşayabilirler c) **Kardeşlerin Rolü:** Engelli olmayan kardeş, bazen beklenenden fazla sorumluluk üstlenebilir veya engelli çocuğun yanında kendini geri planda hissedebilir (Diğer, 2018, 42).

Küçüker engelli çocuk sahibi olma sürecini, ailelerin yaşadığı zorlukları aşmaları açısından “*Çocukta bir problem olduğunun fark edilmesi, Gerçek problemin belirlenmesi, Probleme bir neden arama, Probleme çözüm arama, Çocuğun engelli durumunu kabul etme*” olmak üzere beş aşamada tanımlamıştır (Küçükler, 1993, 24).

Bu aşamalar, ailenin çocuğun engellilik durumunu içselleştirmesi ve bu duruma uyum sağlaması açısından önemlidir. Engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin yaşadığı duygusal zorlukları ve başa çıkma stratejilerini anlamak, bu ailelere sunulan desteklerin önemini artırmaktadır. Ebeveynlerin psikolojik sağlıklarını koruyabilmeleri ve aile içindeki diğer bireylerin, özellikle kardeşlerin, sağlıklı bir gelişim süreci geçirmeleri adına bu destek programları hayati bir role sahiptir (Kaçan Softa, 2012, 591).

2.2.2.1. Ebeveyn engelli algılarını etkileyen faktörler

Ailelerin çocuk yetiştirirken sergiledikleri tutum, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Bu tutumların şekillenmesinde ise birçok faktör rol oynamaktadır. Aşağıda, bu faktörlerin çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini ve engelli bir çocuğa sahip olmanın ebeveynler üzerindeki özel etkilerini ele alacağız.

Dünyaya Gelen Çocuğun Anne-Babanın Beklentilerine Uygun Olup Olmaması: Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili beklentileri, çocuğun gerçek özellikleriyle örtüşmediğinde, hayal kırıklığı ve öfke gibi olumsuz duygulara yol açabilir. Bu uyumsuzluk, anne-babanın çocuğa karşı soğuk ve mesafeli bir tutum geliştirmesine sebep

olabilir. Hatta bazı durumlarda, ebeveynler çocuklarını reddedebilir (Diğer, 2018, 43; Ünal, 2009, 22).

Toplumun Kültürel Değerleri: Farklı toplumlarda ve kültürlerde, çocuk yetiştirme yöntemleri değişiklik gösterir. Örneğin, Amerikan kültüründe çocuklardan belirli bir yaşa kadar bağımsızlık kazanmaları beklenirken, Japon kültüründe ebeveynler çocuklarına hayatları boyunca destek olur. Ülkemizde ise kırsal kesimlerde çocuklar, ebeveynlerin yaşlılık döneminde güvence olarak görülürken, büyükşehirlerde çocuklara daha fazla bağımsızlık verilmektedir (Ünal, 2009, 22).

Çiftler İlişkinin Niteliği: Ebeveynlerin kendi ilişkilerindeki uyum, çocuklarına karşı sergiledikleri davranışları doğrudan etkiler. Mutlu ve uyumlu bir evlilik, çocuklara daha kabul edici ve destekleyici bir tutum yansıtırken; mutsuzluk ve çatışmalar, çocuklara karşı ilgisizlik veya reddetme gibi olumsuz davranışlara yol açabilir (Diğer, 2018, 43; Durmuş, 2006, 125).

Anne-Babanın Kendi Çocukluk Deneyimleri: Ebeveynlerin çocukluklarında yaşadıkları deneyimler, kendi çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların temelini oluşturur. Örneğin, sevgisiz bir ortamda büyüyen bireyler, aynı duygusal eksikliği çocuklarına yaşatmamak için aşırı koruyucu davranabilirken; sevgiden mahrum kalan bazı bireyler ise çocuklarına sert ve disiplinli bir şekilde yaklaşabilir (Ünal, 2009, 22; Tabak, 2007, 74).

Ailedeki Çocuk Sayısı: Çocuk sayısının fazla olması, annelerin her çocuğa yeterli ilgiyi göstermesini zorlaştırabilir. Bu da annelerin çocuklarına daha otoriter bir şekilde yaklaşmalarına yol açabilir (Ünal, 2009, 23).

Çocuğun Cinsiyeti: Geleneksel toplumlarda, erkek çocuklara kız çocuklarına kıyasla daha hoşgörülü bir tutum sergilenmektedir. Erkek çocuklara daha fazla özgürlük tanınırken, kız çocukların daha itaatkâr ve utangaç bir kimlik geliştirmeleri beklenebilir (Diğer, 2018, 44; Öncü, 2004, 122).

Annenin Eğitim Düzeyi: Anne eğitimi, çocuklara karşı sergilenen tutumlarda belirleyici bir faktördür. Eğitim seviyesi arttıkça, annelerin çocuklarına daha anlayışlı ve destekleyici bir tutum sergileme olasılığı da artar (Ünal, 2009, 23).

Aile Yapısı: Çekirdek aile yapısında, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmede daha özgür oldukları ve çocuklarına dengeli bir eğitim ortamı sunabildikleri görülür. Geniş aile

yapısında ise, büyük ebeveynlerin çocuğa olan farklı tutumları nedeniyle, çocuğun çok çeşitli davranışlara maruz kalması söz konusudur (Diğer, 2018, 44).

Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Ebeveynler Üzerindeki Etkisi: Engelli bir çocuğa sahip olmanın ebeveynlerin ruh sağlığı üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. Engelli çocukların sürekli özel bakıma ihtiyaç duyması, ebeveynlerin kesintisiz bir şekilde çocuğa bağlı kalmalarına neden olur. Bu durum, özellikle gelecek kaygısıyla birleştğinde ebeveynler üzerinde büyük bir stres yaratır (Akkök vd., 1992, 8). Ebeveynlerin, bu süreçte hem fiziksel hem de duygusal açıdan desteklenmeleri önemlidir.

Bu faktörlerin her biri, ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarını şekillendirmekte ve çocukların kişilik gelişiminde büyük bir rol oynamaktadır. Toplumda sağlıklı bireyler yetiştirilmesi için, ebeveynlerin bu etmenler konusunda bilinçlendirilmesi ve ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

2.2.2.2. Engelli çocuğun kardeş ilişkileri

Engelli bir kardeşe sahip olmak, engelli olmayan çocukların hayatında önemli değişikliklere ve bazı duygusal zorluklara neden olabilir. Bu çocuklar, engelli kardeşlerinin farklılıklarını anlamaya çalışırken bir yandan da ebeveynlerinin engelli kardeşe daha fazla ilgi göstermesi nedeniyle kendilerini geri planda kalmış hissedebilirler. Anne ve babanın engelli çocuğa yönelik sergilediği tutumlar, diğer çocuklar üzerinde de etkili olur. Pozitif ve kabullenici bir tutum sergileyen ebeveynler, hem engelli hem de engelsiz çocuklar arasında daha sağlıklı bir bağ kurulmasını sağlayabilirken, engelli çocukla ilgili negatif bir tutum sergileyen ebeveynler, engelsiz çocukların da bu tutumu benimsemesine yol açabilir (Diğer, 2018, 44; Ünal ve Baran, 2012, 785). Bu nedenle, ebeveynler engelli olmayan çocukların engelli kardeşlerine yönelik davranışlarında rol model olmaktadır.

Engelli olmayan çocukların, engelli kardeşlerine karşı geliştirdikleri duygusal tepkiler şu başlıklarda ortaya çıkabilir; **Kıskançlık:** Ebeveynlerin engelli çocuğa daha fazla zaman ve ilgi ayırması, engelli olmayan çocuklarda önemlerini kaybettikleri kaygısını uyandırabilir. Bu kaygı, kırgınlık ve kıskançlık gibi duygulara yol açarak dikkat çekme, yalan söyleme, beklenmedik davranışlar sergileme gibi çeşitli davranışsal tepkilere neden olabilir (İçöz, 2001, 22; Berçin Yıldırım, 2005, 26). **Üzüntü:** Engelli kardeşe sahip olan çocuklar, kardeşlerinin yaşadığı kısıtlamalardan veya kayıplardan ötürü üzüntü hissedebilir. Eğer engelli kardeş bir kurumda kalıyorsa, bu durum engelsiz

kardeşte, aile dışında tutulduğu düşüncesiyle ek bir üzüntüye yol açabilir (Berçin Yıldırım, 2005, 27). **Kızgınlık:** Engelli kardeşe sahip çocukların yaşadığı en yaygın duygulardan biri kızgınlıktır. Sosyal aktivitelerde yaşanan kısıtlamalar veya maddi kaynakların çoğunlukla engelli kardeşe ayrılması, bu duyguyu körükleyebilir. İlerleyen dönemlerde engelli kardeşin bakım sorumluluğunun engelsiz kardeşe yüklenmesi ya da toplum içinde bu kardeşe sahip olmanın getirdiği zorluklar da kızgınlığı artırabilir (Atasoy, 2002, 41). **Red ve Yadsıma:** Engelli kardeşe sahip çocuklar, kendilerini güçsüz ve yalnız hissederek aile ile ve engelli kardeşe ilişkilerden kaçınabilirler. Reddetme ise engelli kardeşe ilgi göstermeme ve durumu kabullenmeme gibi tepkilerle kendini gösterebilir (Berçin Yıldırım, 2005, 27). **Suçluluk:** Engelli kardeşine karşı suçluluk duygusu, hem sağlıklı olduğu hem de engelli kardeşe olumsuz davranış sergilediği için engelsiz çocuklarda sıkça görülür. Engelli çocuğun durumunun aile içinde açıkça konuşulmaması, suçluluğun yanı sıra yalnızlık hissini de artırabilir (Diğer, 2018, 45).

Sonuç olarak, engelli kardeşe sahip olan çocukların yaşadıkları duygusal zorlukları azaltmada ebeveynlerin yaklaşımı çok büyük önem taşır. Ebeveynlerin kabullenici, anlayışlı ve dengeli bir tutum sergilemesi, çocukların duygusal gelişimine olumlu katkı sağlar ve kardeşler arasındaki uyumu destekler.

2.2.3. Sosyal dışlanma

Bu kavram, ilk defa 1960'lı yıllarda Fransa'da ortaya çıkmış ve öncelikle yoksulları kapsayan bir sorun olarak ele alınmıştır. 1970'li yıllarda bu kavram genişlemiş ve zihinsel ile bedensel engelli bireylerin de toplumdan soyutlandığı anlaşılmıştır. 1974'te yayınlanan "Les Exclus Un Français Sur Dix" adlı kitapta, engelli bireylerin sosyal koruma kapsamına alınmadığı vurgulanmıştır (Diğer, 2018, 46; Ergüden, 2008, 6). Tarihsel süreçte engelli bireyler, toplum tarafından çoğunlukla farklı inanç ve düşünce sistemleriyle dışlanmış, suçlanmış ve cezalandırılmıştır. Engelli olmanın sebebi, ahlaki çöküntü ya da şeytanla ilişkilendirilmiş ve engelli bireyler ile aileleri toplumsal damgalanma ile karşılaşmıştır (Ergüden, 2008, 7-8; Arıkan, 2002, 14).

Bu ayrımcı tutumlar günümüze kadar süregelmiştir. Engelli bireyler toplumdan soyutlanmakta, alay edilmekte ve bazı haklardan mahrum bırakılmaktadır. Bu algı tarihsel süreçte değişime uğrasa da varlığını korumaktadır. Engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını desteklemek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1993'te Birleşmiş Milletler tarafından engelli bireyler için fırsat eşitliği kuralları kabul edilmiştir.

Bu kurallar, engelli bireylerin istihdam ve iş yaşamında ayrımcılığa uğramaması gerektiğini vurgular (Diğer, 2018, 46; Baybora, 2010, 256). Avrupa Konseyi, Amsterdam Antlaşması ile ayrımcılık karşıtı programları geliştirmiş ve üye ülkelerin, engelli bireylerin topluma daha fazla katılımını desteklemesi önerilmiştir (Aktuğ, 2008, 7-8).

Engelli bireylerin sosyal hayata katılmasını sağlamak adına birçok ülkede düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, Türkiye’de Türk Ceza Kanunu’nun 122. maddesi, engelli bireylere yönelik ayrımcılığı yasaklayarak kamu alanlarının erişilebilirliğini güvence altına almıştır (Diğer, 2018, 48; Yılmaz, 2005, 76). Engellilerin erişilebilirliğini artırmak için sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler iş birliğiyle projeler yapılmaktadır. Bu projeler, engelli bireylerin sosyal hayata entegrasyonunu ve toplumda kabul görmelerini hedeflemektedir. Örneğin, Bursa Yıldırım Belediyesi Sosyal Yaşam Merkezi Projesi, engelli bireyleri topluma entegre etmek ve toplumun engellilik algısını değiştirmek amacıyla hayata geçirilmiştir (Diğer, 2018, 48,49; Aytaç, 2010, 138-139).

Sosyolog Finkelstein gibi bazı araştırmacılar, engelli bireylerin toplumda dezavantajlı bir grup olarak görülmelerinin, onları “özürlü” olarak algılamaktan kaynaklandığını belirtmektedir. Engellilik, toplum tarafından oluşturulan sosyo-kültürel yapının bir baskı şekli olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2013, 35-36). Bu çerçevede, engellilere yönelik ayrımcılığı ve önyargıyı azaltmak için daha kapsayıcı bir toplumsal yaklaşımın benimsenmesi gerektiği öne sürülmektedir.

2.2.4. İstihdamda engelli bireyler

Engelli bireyler de, herkes gibi, ekonomik bağımsızlık elde etmek, topluma uyum sağlamak ve bir konuda başarıya ulaşmak amacıyla çalışma hayatına katılmak istemektedir. Ancak eğitim olanaklarının sınırlılığı, mesleki eğitimin yetersizliği, erişilebilirlik sorunları ve istihdam politikalarının eksik uygulanması gibi engeller, engelli bireylerin çalışma hayatında aktif yer almasını güçleştirmektedir. Bu durum, engelli bireyleri tüketici konumuna itmekte ve işsizlikle karşı karşıya bırakmaktadır. İşsizlik sorunu, engelli bireylerin diğer sorunlarının temelini oluşturan bir etken olarak, bu bireylerin sosyal hayata tam anlamıyla katılamamalarına yol açmaktadır (Diğer, 2018, 50; Bal Oğuztürk, 2005, 12-13).

Sanayi Devrimi ile birlikte istihdam, toplumla bütünleşmenin önemli bir aracı haline gelmiştir. Özellikle 20. yüzyılda istihdam olanakları genişlemiş ve işe sahip olamama, kişisel ve ailevi sorunların yanı sıra toplumdan dışlanma tehlikesini de

beraberinde getirmiştir. Bu sorunu çözmek adına, engelli bireylere yönelik istihdam olanaklarını artıran politikalar geliştirilmiş ve işverenler için engelli bireyleri istihdam etme zorunluluğu anayasal bir yükümlülük haline getirilmiştir (Orhan, 2015, 76).

Kapitalist toplum yapısında bir işe sahip olmak, bireylerin ekonomik, sosyal ve psikolojik yaşamlarında büyük bir öneme sahiptir. Bu durum engelli bireyler için de geçerli olmakla birlikte, onların çalışma yaşamına katılmaları daha da anlamlıdır. Çalışmak, engelli bireylerin toplumda daha bağımsız bir konumda olmalarını sağlamakta ve toplumdan soyutlanmalarının önüne geçmektedir (Önver, 2017, 40).

Engelli bireyler, genellikle işgücü piyasasında dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadır. Önyargılar nedeniyle iş bulmakta zorlanırken, işe alındıklarında verimliliklerinin düşük olacağına dair yanlış algılarla karşılaşmaktadırlar. Ancak yapılan araştırmalar, engelli bireylerin iş kazalarına daha az maruz kaldığını, daha az devamsızlık gösterdiğini ve sağladıkları verimin diğer çalışanlarla benzer seviyede olduğunu ortaya koymuştur (Kaşıkçı, 2007, 18-19).

Engelli bireylerin istihdamını teşvik eden ilk düzenleme, kota rejimi ile başlamıştır. Engelli çalışan kotası, sosyal adalet anlayışını destekleyen bir sistem olup, Almanya'da 1919'da, ardından Avusturya, İtalya, Polonya ve Fransa'da uygulanmaya başlanmıştır (Diğer, 2018, 51; Uşan, 2000, 852-853).

Ülkemizde de kamu ve özel sektörde engelli bireylere yönelik istihdam zorunluluğu bulunmaktadır. Engelli bireylerin işe alındığı kurumlar, çalışma ortamlarını onların ihtiyaçlarına göre düzenlemek ve gerekli araç-gereç desteğini sağlamak zorundadır. Engelli bireylerin devlet memurluğuna alınması hakkındaki yönetmeliğe göre, bu bireylerin güçlerini aşan işlerde çalıştırılmaları yasaktır. Ayrıca, engelli bireylerin çalışma saatleri, engel durumlarına göre belirlenmelidir (Kavaklı ve Özkara, 2012, 67). İşe alınmak isteyen engelli bireylerin en az %40 oranında iş gücü kaybına sahip olmaları, 15-65 yaş aralığında bulunmaları ve sağlık kurulu raporlarında belirtilen uygun koşullara sahip olmaları gerekmektedir (Diğer, 2018, 52; Şahin, 2001, 89). Bu çerçevede engelli bireylere sunulan istihdam hakları, toplumsal hayata katılımlarını artırarak, daha kapsayıcı ve adil bir toplum yapısına katkı sunmaktadır.

Diğer taraftan Engelli bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını sağlayabilmeleri için çalışma hayatında yer almaları gerekmektedir; ancak çeşitli ekonomik, sosyal ve yasal engeller nedeniyle iş hayatına katılımları zorlaşmaktadır. Ne yazık ki engelli bireyler

çalışma hayatlarında çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu engeller ekonomik, sosyal ve yasal engeller olmak üzere üç temel başlıkta toplanabilir.

2.2.4.1. Ekonomik engeller

Ekonomik engeller, engelli bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçlarından kaynaklanan maddi gereksinimlerini ve işsizlik sorunlarını kapsamaktadır (Altan, 1975, 305). Sosyal hizmetler engelli bireylerin ekonomik üretici konumuna gelebilmeleri için önemlidir. Ancak, gelişmemiş ülkelerde bu hizmetlerin sağlanması daha zordur. Ayrıca düşük istihdam oranına sahip ülkelerde engelli bireyler için istihdam yaratmak oldukça güçtür (Diğer, 2018, 52,53).

2.2.4.2. Sosyal engeller

Sosyal alandaki engellerin en önemlisi, toplumun engelli bireyler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasıdır. Bu bilgi eksikliği nedeniyle engelli bireylere karşı tedirginlik, acıma duygusu gibi olumsuz yaklaşımlar gelişebilir. Bu durum, engelli bireylerin toplumda kendilerini rahat hissetmelerini zorlaştırır. Kamuoyu ve yetkililer, bu konuda toplumu bilinçlendirmekle sorumludur (Altan, 1975, 310).

2.2.4.3. Yasal engeller

Yasal düzenlemeler, engelli bireylerin istihdamı konusunda işverene sorumluluk yükleyen kanunlar çıkarsa da, uygulamada çeşitli sorunlar yaşanabilmektedir. Yeni yasalar ile eski düzenlemeler arasındaki çelişkiler, engelli bireylerin istihdam sürecinde aksamalara yol açabilir (Diğer, 2018, 54).

2.2.5. Engelli istihdam yöntemleri

Engelli bireylerin istihdamını desteklemek amacıyla çeşitli yöntemler geliştirilmiştir:

2.2.5.1. Kota sistemi

Kota yöntemi, işverenlerin belirli bir oranda engelli birey istihdam etmesini zorunlu kılar. Eksik kota dolduran işverenlere para cezası uygulanır. Bu yöntem, engelli bireyleri toplumda üretici bireyler haline getirmeyi amaçlar ve günümüzde pek çok ülkede uygulanmaktadır (Diğer, 2018, 55).

2.2.5.2. Korumalı işyerleri

Korumalı işyerleri, engelli bireylerin rekabetten uzak ve özel bir ortamda çalışabilmesi için devlet desteği ile oluşturulmuş alanlardır. Bu işyerleri, engelli

bireylerin rehabilitasyonunu ve toplumla kaynaşmalarını destekler (Çavuş ve Tekin, 2015,149).

2.2.5.3. Kişisel çalışma yöntemi

Engelli bireylerin kendi işlerini kurmalarını desteklemek için maddi yardımlar sağlanabilir. Ancak, bağımsız çalışabilme kapasitelerinin sınırlı olması nedeniyle bu tür desteklere ihtiyaç duyulmaktadır (Diğer, 2018, 56; Meşhur, 2004, 183;203).

2.2.5.4. İşverenlerin gönüllü istihdamı

Bu yöntemde işverenler, engelli bireyleri zorunluluk olmaksızın işe alır. Ancak toplumsal önyargılar, bu tür gönüllü istihdamları sınırlandırabilir. Engelli bireylere karşı olan önyargıların azaltılması, toplumun bu konuda duyarlılığının artmasıyla mümkün olacaktır (Öz ve Orhan, 2012, 43).

2.2.5.5. Evde çalışma yöntemi

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte engelli bireyler evden çalışarak iş gücüne katılabilmektedir. Bu yöntem, özellikle hareket kısıtlılığı olan engelli bireyler için uygundur (Sönmez, 2006, 186; Öz ve Orhan, 2012, 44).

2.2.5.6. Kooperatif çalışma yöntemi

Engelli bireylerin devlet desteği veya kendi olanakları ile kurdukları kooperatifler aracılığıyla istihdam sağlanabilir. Bu yöntem, işbirliği temelinde çalışarak bağımsız iş olanakları oluşturmayı amaçlar (Meşhur, 2004, 183).

2.2.5.7. Sadece engellilerin çalıştığı seçilmiş işlerde istihdam

Bu yöntem, belirli işlerde sadece engelli bireylerin çalışmasını öngörmektedir. Özellikle bahçıvanlık veya santral operatörlüğü gibi mesleklerde uygulanan bu yöntem, engelli bireylerin mesleklerine uygun işlerde çalışmasını sağlar (Öz ve Orhan, 2012, 45). Bu yöntemler, engelli bireylerin topluma katılımını ve ekonomik bağımsızlıklarını sağlamayı amaçlamaktadır.

2.2.6. Engelli birey sağlık ilişkisi

Engelli bireyler, engellerini kanıtlayan sağlık kurulu raporuyla çeşitli haklardan yararlanabilmektedir. Bu bağlamda, engellilik durumu belirli yüzdelik oranlarla ifade edilmekte ve belirli haklardan yararlanabilme yüzdeleri de bu oranlara göre

belirlenmektedir. Bu haklar, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmayı amaçlar çünkü onların eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel hizmetlere erişim düzeyleri toplumun kalkınmışlık seviyesini de yansıtır (Şahin vd., 2014, 49). Engellilere yönelik hizmetlerin yeterli düzeyde olması, bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını destekler.

Ancak, engelli bireylere sunulan hizmetler her zaman verimli ve kaliteli bir hizmet sağlamayabilir. Özellikle sağlık alanında, engelli bireylere kaliteli hizmet sunumu için onların tıbbi geçmişlerinin ve kullandıkları ilaçların bilinmesi gerekmektedir. Bu bilgilere, tıbbi hikâye adı verilen bir form ile sağlık hizmeti sunumundan önce ulaşılması, hastaya daha verimli, güvenli ve kaliteli hizmet sağlamak adına önemlidir (Kayalıbay vd., 1989, 245-246). Sağlık hizmetleri sürecinde hijyen de kritik bir öneme sahiptir, özellikle öz bakım becerileri sınırlı olan engelli bireyler bu konuda başkalarına bağımlıdır. Bu durum, bakım verenlerin hijyen eğitimi almalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Diğer, 2018, 58).

Engelli bireylerin sağlık ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunumunda, ağız ve diş sağlığı özel bir dikkat gerektirmektedir. Özellikle engelli çocuklar, genellikle kötü ağız hijyenine sahiptir çünkü ağız temizliğini sağlayabilecek yeterlilikte değildirler. Bu durumda sorumluluk, genellikle anne-baba ya da bakıcıların üzerindedir. Dolayısıyla çocukların yanı sıra bakımlarıyla ilgilenen kişilerin de bu konuda eğitilmesi gerekmektedir (Akal ve Ayhan, 1992, 76).

Engelli bireyler, sağlık hizmetlerini tercih ederken, kendilerini diğer bireylerden farksız hissettiren, bilgilendirici ve kolaylaştırıcı özelliklere sahip hizmetleri tercih etmektedir. Bu bağlamda, engellilere yönelik hizmet sunumu açısından başarılı sağlık kurumları öne çıkmaktadır. Bu tür kurumlar, engelli bireylerin toplumdan soyutlanmadan, çekinmeden sağlık hizmetlerine erişim sağlamalarına katkıda bulunur.

2.2.7. Engelli birey-eğitim ilişkisine genel bir bakış

Engelli bireylerin eğitim süreci ve toplumsal yaşama katılımını sağlamak amacıyla Türkiye'de çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler zaman içinde gelişerek engelli bireylerin hayatına pozitif etkiler katmıştır. Engelli bireylerin eğitim süreçlerine dair yasal düzenlemeler, özellikle fırsat eşitliği ilkesi doğrultusunda herkesin kendi ihtiyaçlarına uygun eğitim almasını temel bir hak olarak tanımlamıştır. Örneğin, 1997 yılında kabul edilen 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kaynaştırma eğitimi uygulanmaya başlanmış ve engelli bireylerin normal

eğitim alanları içinde eğitim görmelerine olanak tanınmıştır (Diğer, 2018, 59; Şahin ve Güldenoğlu, 2013, 215).

Engelli bireylerin eğitim gereksinimleri engel türüne göre değişiklik gösterebilir. Bu bireylerin bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri açısından özel eğitim programları önem arz etmektedir. Örneğin, işitme engelli bireylerin gereksinimlerine uygun eğitim alanları ve materyaller, onların eğitim sürecini kolaylaştırmada önemli bir etken olmuştur (Tiryaki, 2015, 2). Bunun yanında anayasanın 42. maddesi, engelli bireylerin eğitimden yoksun bırakılamayacağını ve devletin özel eğitim gereksinimlerini karşılamak üzere tedbir alacağını belirterek yasal bir temel oluşturmuştur. Zihinsel engelli bireylerin eğitimi tarihsel olarak incelendiğinde, 1900'lü yıllardan günümüze dek farklı modeller geliştirilmiştir. İlk başlarda zihinsel engelli bireylerin bakımlarını üstlenen kurumlar bulunurken, 1960 sonrası kaynaştırma eğitimi modeli benimsenmiştir. Bu model, zihinsel engelli bireylerin normal eğitim alanları içinde destekleyici hizmetler ile eğitim görmesini hedeflemektedir (Diğer, 2018, 60; Güner Yıldız ve Melekoğlu, 2016, 314). Ailelerin de eğitim sürecine dâhil edilmesi amacıyla davranışsal yaklaşıma dayalı aile rehberliği yöntemi geliştirilmiş; bu sayede zihinsel engelli bireylerin bağımsız olma, öz bakım becerilerini kazanma ve toplumsal yaşama uyum sağlama kapasiteleri artırılmıştır (Diğer, 2018, 60; Işıl, 1994, 23-24).

Görme engelli bireyler ise eğitim sürecinde özel materyallerden faydalanmakta, Braille alfabesi ve yazıdan ses üretimi gibi sistemlerle desteklenmektedir. Görme engelli bireylerin öğrenme süreçlerine entegre edilen bu sistemler, onların zihinsel ve kavramsal becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Kızılaslan ve Sözbilir, 2017, 87-88). Teknolojik araçların da kullanımıyla, görme engelli bireylerin bilgiye erişimi ve iletişim olanakları artırılmıştır. İşitme engelli bireylerin eğitiminde de çeşitli teknolojik yenilikler ve özel programlar uygulanmaktadır. Örneğin, İşitme Engelliler Destek Eğitim Programı, işitme engelli öğrencilerin özel gereksinimlerini dikkate alarak çeşitli materyaller ve öğrenme alanları sunar. Bu programlar, işitme engelli bireylerin bilişsel gelişimini ve toplumsal yaşama katılımını desteklemekte önemli bir rol oynar (Diğer, 2018, 61-63).

Sonuç olarak, engelli bireylerin eğitim ihtiyaçları, gelişen yasal düzenlemeler, özel eğitim modelleri ve teknolojik desteklerle karşılanmaktadır. Bu uygulamalar, engelli bireylerin toplumsal hayata daha etkin katılmalarını ve bağımsız bir yaşam sürdürmelerini desteklemekte, eğitimde fırsat eşitliği ilkesini hayata geçirmektedir.

2.2.8. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algıları

Engelli bireylerin toplumsal yaşamın her alanında etkin bir şekilde yer almaları ve toplumla bütünleşmeleri, çağdaş toplumların temel hedeflerinden biridir. Bu hedefe ulaşmada eğitim, temel bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, özellikle de BES öğretmenlerinin, engelli bireyler hakkındaki algıları ve tutumları, hem bu bireylerin sosyal uyum süreçlerini hem de fiziksel ve psikolojik gelişimlerini doğrudan etkilemektedir (Yılmaz, 2024, s. 89).

BES öğretmenleri, engelli bireylerin fiziksel aktiviteler yoluyla kendilerini ifade etmelerine, özgüven kazanmalarına ve sosyal hayata daha aktif bir şekilde katılmalarına katkı sağlayabilecek kilit bir role sahiptir. Ancak bu katkının etkin bir şekilde sağlanabilmesi için öğretmenlerin, engelli bireylere yönelik olumlu bir algıya ve yeterli farkındalığa sahip olması gerekir. Bu noktada öğretmenlerin algıları genellikle dört temel boyutta incelenmektedir: farkındalık, benimseme, bireysel destek ve toplumsal çevre (Demir & Kaya, 2023, s. 92).

Farkındalık Boyutu: Öğretmenlerin, engellilikle ilgili bilgi düzeylerini, duyarlılıklarını ve bu bireylerin karşılaştıkları zorluklara ilişkin bilinçlerini ifade eder. Bu boyut, öğretmenlerin mesleki ve kişisel deneyimleriyle yakından ilişkilidir. **Benimseme Boyutu:** Öğretmenlerin, engelli bireylerle çalışma konusundaki istekliliklerini ve onlara yönelik olumlu tutumlarını kapsar. Bu, öğretmenlerin engelli bireyleri toplumsal hayatta kabul etme ve destekleme konusundaki eğilimlerini ortaya koyar. **Bireysel Destek Boyutu:** Öğretmenlerin, engelli bireylerin bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yardımlarına odaklanır. Bu boyut, öğretmenlerin bireysel ilgi ve çabalarını içerir. **Toplumsal Çevre Boyutu:** Engellilikle ilgili toplumsal düzenlemeler, destek mekanizmaları ve çevresel faktörlere ilişkin algıları yansıtır. Yapılan araştırmalarda, BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarının genel olarak "kararsızım" düzeyinde olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, benimseme boyutunda algı düzeylerinin "katılıyorum" seviyesine yükseldiği görülmüştür (Öztürk, 2024, s. 124). Bu sonuçlar, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik genel bir farkındalığa sahip olduklarını; ancak bu farkındalığın, sistematik bir desteğe veya davranışa dönüşmesi konusunda kararsızlık yaşadıklarını göstermektedir.

Yapılan bazı araştırmalar, öğretmenlerin yakın çevresinde engelli bireylerin bulunmasının veya bu konuda eğitim almalarının, farkındalık ve benimseme düzeylerini

artırdığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, engelli bireylere yönelik yasal düzenlemelere ilişkin bilgi sahibi olan öğretmenlerin, bu bireyleri benimseme düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin yaşlarının artmasıyla birlikte benimseme düzeylerinde olumlu bir değişim olduğu belirtilmiştir. BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarının geliştirilmesi için hizmet içi eğitim programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu programlar, öğretmenlerin hem teorik bilgilerini artırmayı hem de engelli bireylerle doğrudan etkileşim kurmalarını sağlamayı hedeflemelidir. Aynı zamanda, okullarda engelli bireylerin katılımını destekleyecek fiziksel ve sosyal düzenlemeler yapılması, öğretmenlerin bu bireylere yönelik olumlu algılarının gelişmesine katkı sunabilir. Eğitim politikalarının bu alanda güçlendirilmesi, hem öğretmenler hem de engelli bireyler için daha kapsayıcı bir ortamın oluşmasını destekleyecektir (Demir & Kaya, 2023, s. 94).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma BES öğretmenlerinin ve genel olarak öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarını ortaya koymaktadır. Buna ilaveten, araştırmada öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algıları bazı demografik değişkenler bağlamında karşılaştırılmaktadır. İlgili amaçlar doğrultusunda araştırmada iki farklı desenden faydalanılmıştır. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının ortaya konmasında bir grubun veya örneklemin özelliklerini tanımlamayı amaçlayan “*betimsel tarama*”; öğretmen algılarının karşılaştırılmasında ise “*nedensel karşılaştırma*” modeli tercih edilmiştir. Nedensel karşılaştırma deseninde örneklem grubunun mevcut bir farklılığının olası sonuçları irdelenmektedir. Bununla birlikte, nedensel karşılaştırma deseni deneysel araştırmalarda olduğu gibi gerçek bir neden-sonuç ilişkisi ortaya koymamaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2006).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Batman ilinde 2023-2024 ve 2024-2025 öğretim yıllarında görev yapmakta olan 8,629 (<https://batman.meb.gov.tr/>) öğretmen oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerde araştırmacıların irdelemek istedikleri değişkenlere ilişkin evrenin tamamından veri toplaması genellikle mümkün değildir. Bu nedenle, araştırmacılar evreni temsil yeteneğine sahip bir örneklem seçerek evrenin tamamına yönelik çıkarımlar yapmaktadır (Singh, 2007). Mevcut araştırmada uygun örnekleme ile Batman ili genelinde görev yapmakta olan 399 öğretmene ulaşılmıştır. Bu öğretmenlerden 90’ı Yetenek ve beceri alanından BES Branşından seçilmiştir. Böylece çalışma için gerekli olan algı karşılaştırması bu sonuçlara göre yapılmıştır. Krejcie ve Morgan (1970) tarafından önerilen örneklem büyüklüğü tablosu incelendiğinde 8,629 öğretmenden oluşan bir evren için 370 öğretmene ulaşılması yeterlidir. Bu bağlamda, araştırma örnekleminin evreni temsil gücüne sahip olduğu ifade edilebilir. Aşağıda Tablo 3.1’de örneklemin demografik özellikleri sunulmaktadır.

3.3. Örneklemin Demografik Özellikleri

Tablo 3.1. Örneklemin demografik özellik tablosu

Değişken	Grup	Frekans	Yüzdelik (%)
Cinsiyet	Kadın	227	56,9
	Erkek	172	43,1
Yaş	30 yaş ve altı	299	74,9
	30 Üstü	100	24,1
Kıdem	10 yıl ve üstü	349	87,3
	10 yıl altı	50	12,7
Medeni durum	Evli	119	29,8
	Bekâr	280	70,2
Çocuğunuz var mı?	Evet	85	21,3
	Hayır	314	78,7
Ailede engelli birey var mı?	Evet	47	11,8
	Hayır	352	88,2
Yakın çevrenizde engelli birey var mı?	Evet	240	60,2
	Hayır	159	39,8
Aile dışında engelli bireylerle etkileşiminiz var mı?	Evet	333	83,5
	Hayır	66	16,5
Engellilere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar mısınız?	Evet	150	37,6
	Hayır	249	62,4
Engelli bireyler ile ilgili eğitim aldınız mı?	Evet	153	38,3
	Hayır	246	61,7
Branşınız	Sözel	193	48,4
	Sayısal	116	29,1
	Yetenek/Beceri	90	22,6

Bu demografik dağılım, örneklemin büyük kısmının deneyimli öğretmenlerden oluştuğunu, çoğunluğunun genç yaşta olmasına rağmen kıdemli ve çeşitli branşlarda görev yapan öğretmenlerin bulunduğunu göstermektedir. Aile dışında engelli bireylerle etkileşimde bulunma oranının yüksek olması, öğretmenlerin engelli bireylerle daha fazla temas kurduğunu ve bu deneyimlerin algılarını etkileyebileceğini düşündürmektedir. Ancak, engellilere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar olma ve engelli bireyler ile ilgili eğitim alma oranlarının hala düşük olduğunu gözlemlemek, öğretmenlerin bu konuda daha fazla mesleki gelişim ve eğitim almaya ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır. Benzer çalışmalar, öğretmenlerin demografik özelliklerinin, engelli bireylere yönelik algılarını ve tutumlarını etkileyebileceğini göstermektedir. Örneğin, Güler ve arkadaşlarının (2018) yaptığı bir çalışmada, öğretmenlerin kişisel deneyimlerinin, özellikle engelli bireylerle etkileşimde bulunma durumlarının, algı düzeylerini şekillendirdiği bulunmuştur. Benzer şekilde, Yıldız ve Yılmaz (2020) tarafından yapılan bir araştırmada, öğretmenlerin kıdemi, yaş ve mesleki eğitim düzeylerinin, engellilikle ilgili tutumlarını belirleyen önemli faktörler arasında yer aldığı

tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda, öğretmenlerin engelli bireylerle etkileşimde bulunma oranı ile algı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, öğretmenlerin kişisel deneyimlerinin farkındalıklarını artırabileceği vurgulanmıştır.

3.4. Veri Toplama Aracı

İki bölümden oluşan bu çalışmanın veri toplama aracının birinci bölümünde araştırmacı tarafından oluşturulan ve katılımcıların demografik özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan **“Demografik Bilgi Formu”** yer almaktadır. İkinci bölümde ise, **“Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği”** bulunmaktadır. Aşağıda ilgili ölçeğe yönelik detaylı bilgi sunulmaktadır.

3.5. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği

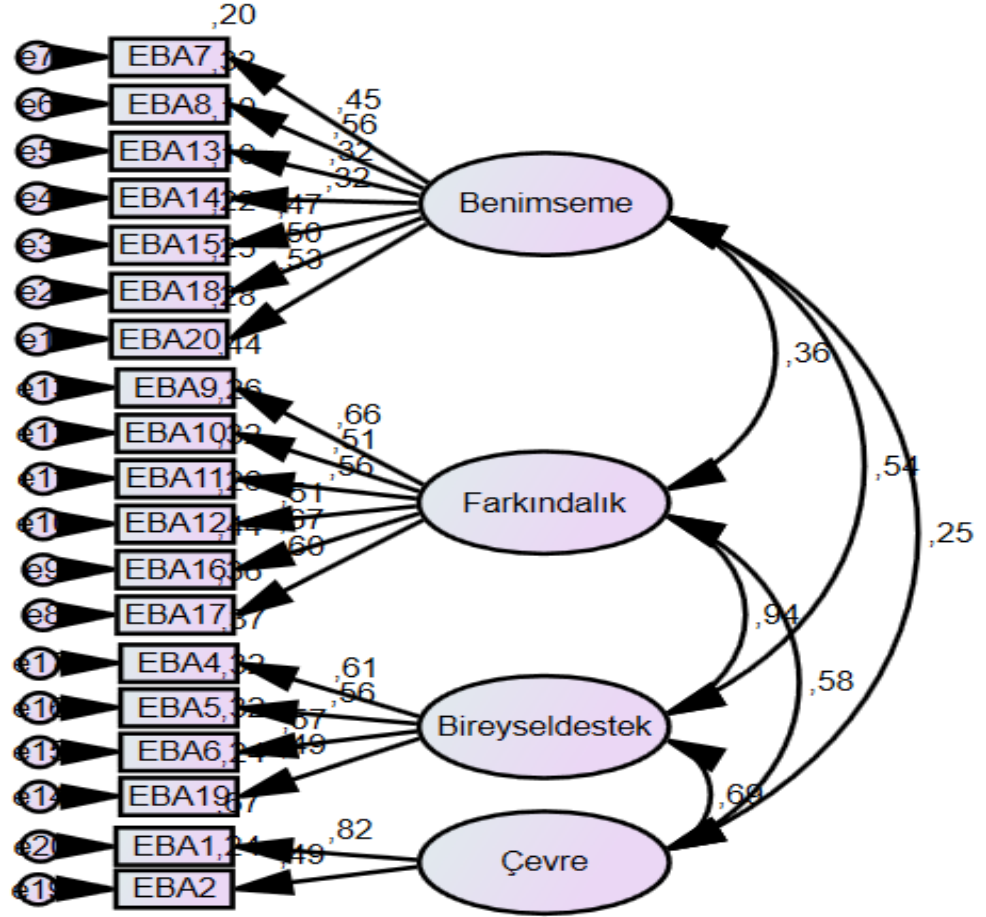
İlgili ölçek engelli bireylere yönelik algı düzeyini belirlemek amacıyla Diğer ve Yıldız (2021) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, **“benimsemek”**, **“farkındalık”**, **“bireysel destek”** ve **“toplumsal çevre”** olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Benimsemek boyutunda 7, farkındalık boyutunda 6, bireysel destek boyutunda 4 ve son olarak toplumsal çevre boyutunda 3 madde yer almakta olup; ölçek toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek ifadelerine verilen cevap seçenekleri 5’li Likert tarzında olup; **“Kesinlikle Katılmıyorum (1)”**, **“Katılmıyorum (2)”**, **“Kararsızım (3)”**, **“Katılıyorum (4)”** ve **“Kesinlikle Katılıyorum (5)”** şeklindedir. Diğer ve Yıldız (2021) ölçeğin yapı geçerliğini açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri; güvenirliğini ise Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısı aracılığı ile test etmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirliği mevcut araştırma verisi üzerinde de test edilmiştir. Geçerlik kapsamında doğrulayıcı faktör analizi yürütülmüştür. İlk analiz neticesinde **“3. Bireylerin engelli bireylere yönelik davranışları engel türüne göre değişiklik göstermektedir.”** ifadesine ait standardize faktör yük değerinin .03 düzeyinde olduğu görülmüştür. Harrington (2009) doğrulayıcı faktör analizi uygulamasında faktör yük değeri için eşik değer olarak .30 önermiştir. Bu bağlamda, ilgili ifade ölçekten çıkarılarak analize 19 madde ile devam edilmiştir. Elde edilen bulgular maddelere ilişkin standardize faktör yük değerlerinin .32 (Madde 14) ile .82 (Madde 1) aralığında değiştiğini ve yeterli düzeyde olduğunu göstermiştir. Ayrıca, uyum iyiliği değerleri (Cmin/df=2,48; p=.00; CFI=.85; TLI=.83; GFI=.91; AGFI=.88; RMSEA=.06; SRMR=.07) olarak

hesaplanmıştır. Elde edilen bulguların kabul edilebilir değerlere yakın olduğu ifade edilebilir (Hair ve diğerleri, 2019). Aşağıda Şekil 3.1.'de ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi yol diyagramı sunulmaktadır.

3.6. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği DFA Yol Diyagramı

Şekil 3.1. Engelli bireylere yönelik algı ölçeği DFA yol diyagramı

Mevcut araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; yedi maddeden oluşan benimsemek boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=,64$; altı ifadenin yer aldığı farkındalık boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=,75$; dört maddeden oluşan bireysel destek boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=,65$; iki maddeden oluşan toplumsal çevre boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=,57$ ve son olarak ölçek geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=,82$ olarak hesaplanmıştır. George ve Mallery (2020) Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısının $>,50$ olmasının kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında güvenilirlik ölçütünün karşılandığı görülmektedir.

3.7. Veri Analizi

Veri analizi SPSS 25 ve AMOS 24 programları aracılığı ile yürütülmüştür. Öncelikle veri setinin dağılımı kontrol edilmiştir. George ve Mallery (2020) $\pm 2,00$ aralığında gerçekleşen çarpıklık-basıklık değerlerinin normal dağılıma işaret ettiğini ifade etmektedir. Yürütülen ilk analiz bulguları çarpıklık-basıklık katsayılarının ilgili aralığın dışında olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, veri setindeki uç değerlerin tanımlanması ve analiz dışında tutulması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla kutu grafiklerinden yararlanılmıştır (Tukey, 1977). Bulgular 18 katılımcıya ait verinin uç değer olduğunu ortaya koymuştur. İlgili katılımcılara ait veriler silindikten sonra çarpıklık-basıklık değerleri tekrar hesaplanmıştır. Tablo 2’de elde edilen bulgular sunulmaktadır. Buna göre 381 katılımcıya ait ve 85 BES öğretmeninden elde edilen veri setinin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Nitekim, ilgili değerler ölçek boyutları ve genelinde $\pm 2,00$ aralığında yer almaktadır.

3.8. Çarpıklık-Basıklık Katsayıları

Tablo 3.2. Çarpıklık-basıklık katsayı tablosu

Genel Örneklem						BES öğretmeni örneklemini				
Boyut/Ölçek	n	Çarpıklık	S.H	Basıklık	S.H	n	Çarpıklık	S.H	Basıklık	S.H
Benimsemek	381	-,24	,13	,01	,25	85	-,30	,26	1,02	,52
Farkındalık	381	,39	,13	-,02	,25	85	,33	,26	,10	,52
Bireysel destek	381	,12	,13	-,47	,25	85	,02	,26	-,22	,52
Toplumsal çevre	381	,19	,13	-,76	,25	85	-,09	,26	-,94	,52
Ölçek geneli	381	,55	,13	,45	,25	85	,03	,26	-,26	,52

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere hem boyutlar hem de ölçek genelinde normallik varsayımı hem örneklemin geneli için hem de BES öğretmenleri örneklemini için karşılanmaktadır. Bu bulguya dayanarak, betimsel istatistikler kapsamında frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma değerleri hesaplanmış; demografik değişkenler temelinde karşılaştırmalarda ise iki grubun yer aldığı değişkenler için t-testi, üç veya daha fazla grubun yer aldığı değişkenler için ANOVA testi yürütülmüştür. Araştırmada istatistiksel anlamlılık değeri $p < ,05$ olarak değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamaların

değerlendirilmesinde kullanılan puan aralıkları ise Tablo 3'te sunulmaktadır.3.9. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği Aritmetik Ortalamaların Yorumlanmasında Kullanılan Aralıklar

Tablo 3.3. Engelli bireylere yönelik algı ölçeği aritmetik ortalamaların yorumlanmasında kullanılan aralıkları gösteren tablo

Puan aralığı	Yorum
1,00-1,80	Kesinlikle katılmıyorum
1,81-2,60	Katılmıyorum
2,61-3,40	Kararsızım
3,41-4,20	Katılıyorum
4,21-5,00	Kesinlikle katılıyorum

Tablo 3.3'te verilen puan aralıkları, engelli bireylere yönelik algı ölçeği maddelerinin değerlendirilmesinde kullanılan bir ölçeklendirme sistemini göstermektedir. Bu sistem, bireylerin belirli bir ifadeye ne derece katıldıklarını ifade etmelerine olanak tanır. Puan aralıkları 1,00-5,00 arasında belirlenmiş olup, 1,00-1,80 aralığı "Kesinlikle katılmıyorum" düzeyini, 4,21-5,00 aralığı ise "Kesinlikle katılıyorum" düzeyini temsil etmektedir. Aralıklar, katılım düzeylerini beş kategoriye ayırarak, katılımcıların algılarının anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu sayede, ölçek sonuçları hem bireylerin hem de grupların algı düzeylerinin belirlenmesi için kullanılabilir.

4.BULGULAR

4.1. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Frekans Dağılımları ve Aritmetik Ortalamaları

Tablo 4.1. Beden Eğitimi ve Spor öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğine verdikleri yanıtların frekans dağılımları ve aritmetik ortalama tablosu

Madde		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	S.S.
1. Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.	<i>f</i>	15	25	12	20	13		
	%	17,6	29,4	14,1	23,5	13,5	2,89	1,36
2. Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır.	<i>f</i>	11	16	11	26	21		
	%	12,9	18,8	12,9	30,6	24,7	3,35	1,38
4. Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve onagöre davranır.	<i>f</i>	1	24	22	29	9		
	%	1,2	28,2	25,9	34,1	10,6	3,25	1,02
5. Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır.	<i>f</i>	2	16	13	35	19		
	%	2,4	18,8	15,3	41,2	22,4	3,62	1,10
6. Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir.	<i>f</i>	8	28	21	19	9		
	%	9,4	32,9	24,7	22,4	10,6	2,92	1,17
7. Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.	<i>f</i>	4	1	12	38	30		
	%	4,7	1,2	14,1	44,7	35,3	4,05	,99
8. Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır.	<i>f</i>	-	3	20	39	23		
	%	-	3,5	23,5	45,9	27,1	3,96	,81
9. Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır.	<i>f</i>	12	19	20	28	6		
	%	14,1	22,4	23,5	32,9	7,1	2,96	1,19
10. Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır.	<i>f</i>	6	18	25	28	8		
	%	7,1	21,2	29,4	32,9	9,4	3,16	1,09
11. Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.	<i>f</i>	13	24	16	23	9		
	%	15,3	28,2	18,8	27,1	10,6	2,89	1,26

Tablo 4.1. Devamı									
Madde		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	S.S.	
12. Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir.	<i>f</i>	14	21	14	27	9			
	<i>%</i>	16,5	24,7	16,5	31,8	10,6	2,95	1,29	
13. Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.	<i>f</i>	1	4	14	35	31			
	<i>%</i>	1,2	4,7	16,5	41,2	36,5	4,07	,91	
14. İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.	<i>f</i>	2	4	9	47	23			
	<i>%</i>	2,4	4,7	10,6	55,3	27,1	4,00	,88	
15. Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta veyardımcı olmaktadırlar.	<i>f</i>	1	2	11	56	15			
	<i>%</i>	1,2	2,4	12,9	65,9	17,6	3,96	,72	
16. Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır.	<i>f</i>	9	20	24	23	9			
	<i>%</i>	10,6	23,5	28,2	27,1	10,6	3,04	1,17	
17. Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.	<i>f</i>	10	30	21	19	5			
	<i>%</i>	11,8	35,3	24,7	22,4	5,9	2,75	1,11	
18. Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir.	<i>f</i>	1	3	10	58	13			
	<i>%</i>	1,2	3,5	11,8	68,2	15,3	3,93	,72	
19. Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır.	<i>f</i>	3	8	21	42	11			
	<i>%</i>	3,5	9,4	24,7	49,4	12,9	3,59	,96	
20. Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkamaktadır.	<i>f</i>	1	2	24	41	17			
	<i>%</i>	1,2	2,4	28,2	48,2	20,0	3,84	,81	

Tablo 4.1’de BES öğretmenlerinin ölçek ifadelerine verdikleri cevapların frekans, yüzdelik, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri sunulmaktadır. Elde edilen bulgulara göre en yüksek düzeyde aritmetik ortalamaya sahip ilk üç ifade ve ilgili ifadelerle yönelik frekans ve yüzdelikler şu şekildedir. “*Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.*” ifadesinin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=4,07$; S.S.=,91) düzeyindedir ve genel olarak “*Katılıyorum*” şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, ilgili ifadeye araştırmaya katılan BES öğretmenlerinin 1’i (%1,2) “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 4’ü (%4,7) “*Katılmıyorum*”, 14’ü

(%16,5) “Kararsızım”, 35’i (%41,2) “Katılıyorum”, ve 31’i (%36,5) “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Aritmetik ortalaması en yüksek ikinci ifade “Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.” şeklindedir. İlgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=4,05$; S.S=,99) düzeyindedir ve genel olarak “Katılıyorum” olarak yorumlanabilir. Bu ifadeye BES öğretmenlerinin 4’ü (%4,7) “Kesinlikle katılmıyorum”, 1’i (%1,2) “Katılmıyorum”, 12’si (%14,1) “Kararsızım”, 38’i (%44,7) “Katılıyorum”, ve 30’u (%35,3) “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Aritmetik ortalaması en yüksek üçüncü ifade ise “İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.” olarak göze çarpmaktadır. İfadeye yönelik aritmetik ortalama ($\bar{x}=4,00$; S.S=,88) düzeyinde olup genel olarak “Katılıyorum” şeklinde yorumlanabilir. Bu ifadeye BES öğretmenlerinin 2’si (%2,4) “Kesinlikle katılmıyorum”, 4’ü (%4,7) “Katılmıyorum”, 9’u (%10,6) “Kararsızım”, 47’si (%55,3) “Katılıyorum”, ve 23’ü (%27,1) “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir.

Araştırmaya katılan BES öğretmenlerinin en düşük düzeyde katılım gösterdikleri üç ifade ise şu şekildedir. Aritmetik ortalaması en düşük ifade “Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu **oluşturmamaktadır.**” olup; ilgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=2,75$; S.S=1,11)’dir. Bu ifadeye BES öğretmenleri genel olarak “Kararsızım” şeklinde görüş bildirmiştir. Frekans ve yüzdelik dağılımları ise şu şekilde özetlenebilir. Bu ifadeye BES öğretmenlerinin 10’u (%11,8) “Kesinlikle katılmıyorum”, 30’u (%35,3) “Katılmıyorum”, 21’i (%24,7) “Kararsızım”, 19’u (%22,4) “Katılıyorum”, ve 5’i, (%5,9) “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Aritmetik ortalaması en düşük ikinci ve üçüncü ifade aynı düzeyde aritmetik ortalamaya sahiptir. İlgili ifadelerden ilki “Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını **sürdürmemektedir.**” olup; ilgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=2,89$; S.S=1,26)’dır. Bu ifadeye BES öğretmenleri genel olarak “Kararsızım” şeklinde görüş bildirmiştir. Frekans ve yüzdelik dağılımları ise şu şekilde özetlenebilir. Bu ifadeye BES öğretmenlerinin 13’ü (%15,3) “Kesinlikle katılmıyorum”, 24’ü (%28,2) “Katılmıyorum”, 16’sı (%18,8) “Kararsızım”, 23’ü (%27,1) “Katılıyorum”, ve 9’u, (%10,6) “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Son olarak aritmetik ortalaması en düşük üçüncü ifade “Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.” olup; ilgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=2,89$; S.S=1,36)’dir. Bu ifadeye BES öğretmenleri genel olarak “Kararsızım” şeklinde görüş bildirmiştir. Frekans ve yüzdelik dağılımları ise şu şekilde

özetlenebilir. Bu ifadeye katılımcıların 15'i (%17,6) “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 25'i (%29,4) “*Katılmıyorum*”, 12'si (%14,1) “*Kararsızım*”, 20'si (%23,5) “*Katılıyorum*”, ve 13'ü (%13,5) “*Kesinlikle katılıyorum*” şeklinde cevap vermiştir.

Araştırma bulgularına göre, BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik tutumlarında en yüksek aritmetik ortalamalara sahip ifadeler, engelli bireylerle etkileşimin olumsuz algıları değiştirebileceği ve işaret dilinin iletişim için öğrenilmesi gerektiği yönündedir. Bu durum, literatürdeki benzer çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Örneğin, Eriş ve Yılmaz (2020), engelli bireylerle birlikte gerçekleştirilen etkinliklerin ön yargıları azaltmada etkili olduğunu vurgulamış; Çetin ve arkadaşları (2019) ise öğretmenlerin, işaret dili gibi engelli bireyleri anlamayı kolaylaştıracak becerileri öğrenmeye açık olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan, BES öğretmenlerinin en düşük düzeyde katılım gösterdiği ifadeler, engelli bireylerin toplumda dışlanma yaşamadığı veya ön yargıların varlığını yitirdiği gibi iddialardır. Bu sonuçlar, Kaya ve Aksoy (2021)'in, toplumdaki ön yargıların hâlâ yaygın olduğunu ve bu durumun eğitimciler tarafından da gözlemlendiğini belirten bulgularıyla örtüşmektedir. Özellikle, engelli bireyleri görmenin acıma duygusu oluşturmadığına dair düşük katılım düzeyi, bireysel farkındalık ve empati düzeylerinin toplumsal bilinç ile aynı hızda ilerlemediğini göstermektedir. Bu durum, öğretmenlerin bireysel deneyimlerinin ve eğitimin etkisinin önemi üzerine daha fazla çalışmayı gerekli kılmaktadır.

4.2. Beden Eğitim ve Spor Öğretmenlerinin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Tablo 4.2. Beden eğitim öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeği puanlarının betimsel istatistik tablosu

Boyut/Ölçek	n	Minimum	Maksimum	$\bar{x}$	S.S.
Benimsemek	85	2,57	5,00	3,97	,45
Farkındalık	85	1,50	5,00	2,96	,79
Bireysel destek	85	1,75	5,00	3,34	,72
Toplumsal çevre	85	1,00	5,00	3,12	1,17
Ölçek geneli	85	2,40	4,55	3,45	,46

Tablo 4.2.'de BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğine verdikleri cevaplara ait puanların ölçek boyutları ve geneli bağlamında betimsel

istatistikleri sunulmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, benimsemek boyutunda BES öğretmenlerinin aldıkları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=3,97$; S.S.=,45), farkındalık boyutunda ($\bar{x}=2,96$; S.S.=,79), bireysel destek boyutunda ($\bar{x}=3,34$; S.S.=,72), toplumsal çevre boyutunda ($\bar{x}=3,12$; S.S.=1,17), ve engelli bireylere yönelik algı ölçeği genelinde ($\bar{x}=3,45$; S.S.=,46) düzeyindedir. Bu bağlamda, araştırmaya katılan BES öğretmenlerinin algı düzeylerinin en yüksek olduğu boyut benimsemek olarak ön plana çıkarken farkındalık boyutu algı düzeyinin en düşük olduğu boyut olarak göze çarpmaktadır. İlgili ortalamalar yorumlandığında; katılımcıların algı düzeylerinin benimsemek boyutu ve ölçek genelinde “*Katılıyorum*”; farkındalık, bireysel destek ve toplumsal çevre boyutlarında “*Kararsızım*” şeklinde olduğu görülmektedir.

Araştırma bulguları, BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarında "benimsemek" boyutunun en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{x}=3,97$; S.S.=,45) sahip olduğunu, buna karşılık "farkındalık" boyutunun en düşük ortalamaya ($\bar{x}=2,96$; S.S.=,79) sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, literatürdeki benzer araştırmalarla örtüşmektedir. Örneğin, Yıldız ve Akıncı (2020), öğretmenlerin engelli bireyleri kabul etme ve benimseme düzeylerinin genellikle yüksek olduğunu, ancak farkındalık geliştirme ve bu bireylere yönelik empati kurma konusunda yetersizliklerin görüldüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde, Demir ve arkadaşları (2018), bireysel destek ve toplumsal çevre desteği gibi konularda öğretmenlerin genellikle kararsız tutumlar sergilediklerini ve bunun eğitim materyalleri ile öğretmen eğitimlerinde eksikliklerden kaynaklanabileceğini vurgulamıştır. Araştırma ölçeği genelindeki algı düzeylerinin "Katılıyorum" düzeyinde bulunması ise, Kurt ve Şahin (2019)'in öğretmenlerin engelli bireylere yönelik olumlu ancak geliştirilmesi gereken bir algıya sahip olduklarını ifade eden bulgularıyla uyumludur. Bu sonuçlar, farkındalık boyutunda düşük puanların, öğretmenlerin bu konudaki yeterliliklerinin artırılması gerektiğine işaret ettiğini göstermektedir.

4.3. Ölçek İfadelerine Yönelik Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri ile Diğer Branş Öğretmenlerinin Algılarının Karşılaştırılması

Tablo 4.3. Ölçek ifadelerine yönelik beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin algılarının karşılaştırılma tablosu

Madde	n	Branş*	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
1. Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.	296	1	2,80	1,28	379	-,58	,56
	85	2	2,89	1,36			
2. Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır.	296	1	3,29	1,23	379	-,40	,69
	85	2	3,35	1,38			
4. Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve onagöre davranır.	296	1	2,97	1,12	379	-	,04*
	85	2	3,25	1,02			
5. Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır.	296	1	3,52	1,08	379	-,77	,44
	85	2	3,62	1,10			
6. Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir.	296	1	2,97	1,06	379	,39	,70
	85	2	2,92	1,17			
7. Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.	296	1	4,17	,79	379	1,15	,20
	85	2	4,05	,99			
8. Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır.	296	1	3,76	,89	379	-	,05
	85	2	3,96	,81			
9. Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır.	296	1	2,86	1,17	379	-,69	,49
	85	2	2,96	1,19			
10. Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır.	296	1	3,19	1,00	379	,17	,87
	85	2	3,16	1,09			
11. Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.	296	1	2,73	1,01	379	-	,21
	85	2	2,89	1,26			
12. Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir.	296	1	2,81	1,18	379	-,94	,35
	85	2	2,95	1,29			
13. Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.	296	1	4,07	,90	379	,03	,97
	85	2	4,07	,91			
14. İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.	296	1	3,85	,94	379	-	,19
	85	2	4,00	,89			

Tablo 4. 3. Devamı								
Madde	n	Branş*	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p	
15. Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta veyardımcı olmaktadırlar.	296	1	3,75	,89	379	2,07		,04*
	85	2	3,96	,71				
16. Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır.	296	1	2,83	1,02	379	-	1,55	,12
	85	2	3,04	1,17				
17. Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.	296	1	2,59	1,07	379	-	1,22	,23
	85	2	2,75	1,11				
18. Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir.	296	1	3,85	,75	379	-,89		,37
	85	2	3,93	,72				
19. Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır.	296	1	3,43	,95	379	-	1,33	,18
	85	2	3,59	,95				
20. Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkmaktadır.	296	1	3,80	,83	379	-,34		,73
	85	2	3,84	,81				

* $p>.05$

(Not: *Branş 1: Diğer branşlar; Branş 2: Beden Eğitimi ve Spor*)

Tablo 4.3’de araştırmaya katılan BES ve diğer branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinde yer alan ifadelerden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular sadece iki ifadede BES öğretmenlerinin algılarının diğer branş öğretmenlerinden istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir. “*Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır.*” ifadesine yönelik algıların ($t_{(379)}=-2,08$; $p=,04$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığı anlaşılmaktadır. İlgili ifade bağlamında BES öğretmenlerinin puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=3,25$; S.S.=1,02) diğer branş öğretmenlerinden ($\bar{x}=2,97$; S.S.=1,12) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksektir. Aritmetik ortalamaların istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığı diğer ifade ise “*Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadırlar.*” şeklindedir ($t_{(379)}=2,07$; $p=,04$). İlgili ifade bağlamında BES öğretmenlerinin puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{x}=3,96$; S.S.=,71) diğer branş öğretmenlerinden ($\bar{x}=3,75$; S.S.=,89) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksektir.

Araştırmada BES öğretmenlerinin ve diğer branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarının karşılaştırıldığı analiz sonuçları, iki ifade bağlamında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. BES öğretmenlerinin “Bireyler engelli bireylere

yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır.” ifadesinde daha yüksek bir ortalamaya ($\bar{x}=3,25$; S.S.=1,02) sahip olmaları, onların bu tür uygulamaların önemine dair farkındalıklarının diğer branş öğretmenlerinden ($\bar{x}=2,97$; S.S.=1,12) daha fazla olduğunu işaret etmektedir. Bu sonuç, Kaya ve Yıldırım (2021)'in, beden eğitimi öğretmenlerinin mesleklerinin doğası gereği bireysel farklılıklara duyarlılık geliştirme eğiliminde olduğunu vurgulayan bulgularıyla uyumludur.

Benzer şekilde, “Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadır.” ifadesinde BES öğretmenlerinin puanlarının ($\bar{x}=3,96$; S.S.=,71) diğer branş öğretmenlerinden ($\bar{x}=3,75$; S.S.=,89) anlamlı olarak daha yüksek olması, bu öğretmenlerin engelli bireylerle daha fazla etkileşim içinde olmasından kaynaklanıyor olabilir. Demir ve Çelik (2019), beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireylerin aktif katılımını desteklemek ve engelleri aşmak için daha fazla motive olduklarını ve bu nedenle algılarının daha olumlu olduğunu ifade etmiştir.

Bu bulgular, BES öğretmenlerinin eğitimleri ve profesyonel deneyimleri doğrultusunda engelli bireylere yönelik daha bilinçli ve duyarlı bir yaklaşıma sahip olabileceğini göstermektedir. Ancak, diğer branş öğretmenleri ile farkların sınırlı düzeyde olması, öğretmenlerin genel olarak engelli bireylere yönelik olumlu bir algıya sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

4.4. Beden Eğitim ve Spor Öğretmenlerine Ait Betimsel İstatistikler

Tablo 4.4. Beden eğitim öğretmenlerine ait betimsel istatistik tablosu

Boyut/Ölçek	Branş	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Diğer	296	3,89	,49	379	-1,38	,17
	BES	85	3,97	,45			
Farkındalık	Diğer	296	2,84	,72	379	-1,37	,17
	BES	85	2,96	,79			
Bireysel destek	Diğer	296	3,22	,74	379	-1,35	,18
	BES	85	3,34	,72			
Toplumsal çevre	Diğer	296	3,05	1,04	379	-,59	,56
	BES	85	3,12	1,17			
Ölçek geneli	Diğer	296	3,35	,48	379	-1,58	,12
	BES	85	3,45	,46			

$p>.05$

Tablo 4.4’de yer alan veriler, BES ve diğer branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı düzeylerini karşılaştıran istatistiksel bulguları sunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, beş farklı boyut (benimsemek, farkındalık, bireysel destek, toplumsal çevre) ve genel algı ölçeği kapsamında BES öğretmenlerinin ve diğer branş öğretmenlerinin algılarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Özellikle t-test sonuçları ($t(379)=-1,38$; $p=,17$; $t(379)=-1,37$; $p=,17$; $t(379)=-1,35$; $p=,18$; $t(379)=-,59$; $p=,56$; $t(379)=-1,58$; $p=,12$) her bir boyut ve genel algı için p değerinin 0,05’ten büyük olduğunu gösteriyor, bu da istatistiksel anlamlılık açısından herhangi bir fark bulunmadığı anlamına gelir.

Ancak, bulgulara göre BES öğretmenlerinin algı düzeylerinin tüm boyutlar ve ölçek geneli bağlamında diğer branş öğretmenlerine göre daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarına dair daha yüksek bir eğilim sergileyebileceğini düşündürebilir. BES öğretmenlerinin fiziksel aktivite ve engelli bireylerin fiziksel gelişimiyle daha yakın bir ilişki içinde olmaları, bu durumu açıklayabilir. Fiziksel eğitimde engelli bireylerle çalışmanın gerekliliği, BES öğretmenlerinin bu konuda daha fazla farkındalık ve algı geliştirmelerini sağlayabilir. Ayrıca, engelli bireylerle olan etkileşimleri, diğer branş öğretmenlerinden daha fazla olabilir ve bu da onların algılarının yüksek olmasına neden olabilir.

Benzer şekilde, **Akgün ve arkadaşları (2019)**, BES öğretmenlerinin engelli bireylerle daha fazla etkileşimde bulunmasının, bu bireylerin potansiyellerini fark etmelerine ve onları daha iyi anlamalarına olanak sağladığını belirtmiştir. **Şen ve Yılmaz (2020)** ise engelli bireylerle sınıf ortamında birebir çalışan öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Ancak, bu algı düzeylerinin diğer branş öğretmenlerine kıyasla daha yüksek olmasının istatistiksel olarak anlamlı bir düzeye ulaşmaması, tüm öğretmen gruplarının genel olarak olumlu tutumlar sergilediğini ve algılar arasında derin bir fark olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin branş fark etmeksizin engelli bireylere yönelik tutumlarının güçlendirilmesi için eğitim programlarının önemini vurgulamaktadır.

4.5. Ölçek İfadelerine İlişkin Frekans Dağılımları ve Aritmetik Ortalamalar (Genel Örneklem)

Tablo 4.5. Ölçek ifadelerine ilişkin frekans dağılımları ve aritmetik ortalama (genel örneklem) tablosu

Madde		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	S.S.
1. Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.	<i>f</i>	56	137	63	69	56	2,82	1,30
	%	14,7	36,0	16,5	18,1	14,7		
2. Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır.	<i>f</i>	32	86	78	104	81	3,30	1,26
	%	8,4	22,6	20,5	27,3	21,3		
4. Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır.	<i>f</i>	26	112	103	105	35	3,03	1,10
	%	6,8	29,4	27,0	27,6	9,2		
5. Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır.	<i>f</i>	8	75	77	144	77	3,54	1,08
	%	2,1	19,7	20,2	37,8	20,2		
6. Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir.	<i>f</i>	23	130	99	98	31	2,96	1,08
	%	6,0	34,1	26,0	25,7	8,1		
7. Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.	<i>f</i>	7	10	39	192	133	4,14	,84
	%	1,8	2,6	10,2	50,4	34,9		
8. Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır.	<i>f</i>	9	18	83	200	71	3,80	,88
	%	2,4	4,7	21,8	52,5	18,6		
9. Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır.	<i>f</i>	46	118	81	105	31	2,89	1,18
	%	12,1	31,0	21,3	27,6	8,1		
10. Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır.	<i>f</i>	16	88	120	125	32	3,18	1,02
	%	4,2	23,1	31,5	32,8	8,4		
11. Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.	<i>f</i>	33	152	89	85	22	2,77	1,07
	%	8,7	39,9	23,4	22,3	5,8		
12. Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir.	<i>f</i>	52	120	77	99	33	2,85	1,20
	%	13,6	31,5	20,2	26,0	8,7		
13. Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.	<i>f</i>	4	19	60	160	138	4,07	,90
	%	1,0	5,0	15,7	42,0	36,2		

Tablo 4. 5. devamı								
Madde		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	S.S.
14. İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.	<i>f</i>	5	35	53	194	94	3,88	,93
	%	1,3	9,2	13,9	50,9	24,7		
15. Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadırlar.	<i>f</i>	8	22	73	215	63	3,80	,86
	%	2,1	5,8	19,2	56,4	16,5		
16. Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır.	<i>f</i>	33	115	122	87	24	2,88	1,06
	%	8,7	30,2	32,0	22,8	6,3		
17. Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.	<i>f</i>	54	140	99	70	18	2,63	1,08
	%	14,2	36,7	26,0	18,4	4,7		
18. Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir.	<i>f</i>	6	10	67	244	54	3,87	,74
	%	1,6	2,6	17,6	64,0	14,2		
19. Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır.	<i>f</i>	14	44	111	174	38	3,47	,95
	%	3,7	11,5	29,1	45,7	10,0		
20. Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkmaktadır.	<i>f</i>	5	13	103	189	71	3,81	,82
	%	1,3	3,4	27,0	49,6	18,6		

Tablo 4.5’de katılımcıların ölçek ifadelerine verdikleri cevapların frekans, yüzdelik, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri sunulmaktadır. Elde edilen bulgulara göre en yüksek düzeyde aritmetik ortalamaya sahip ilk üç ifade ve ilgili ifadelerle yönelik frekans ve yüzdelikler şu şekildedir. “*Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.*” ifadesinin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=4,14$; S.S.=,84) düzeyindedir ve genel olarak “*Katılıyorum*” şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, ilgili ifadeye katılımcıların 7’si (%1,8) “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 10’u (%2,6) “*Katılmıyorum*”, 39’u (%10,2) “*Kararsızım*”, 192’si (%50,4) “*Katılıyorum*”, ve 133’ü (%34,9) “*Kesinlikle katılıyorum*” şeklinde cevap vermiştir. Aritmetik ortalaması en yüksek ikinci ifade “*Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.*” şeklindedir. İlgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=4,07$; S.S.=,90) düzeyindedir ve genel olarak “*Katılıyorum*” olarak yorumlanabilir. Bu ifadeye katılımcıların 4’ü (%1,0) “*Kesinlikle*

katılmıyorum”, 19’u (%5,0) *“Katılmıyorum”*, 60’ı (%15,7) *“Kararsızım”*, 160’ı (%42,0) *“Katılıyorum”*, ve 138’i (%36,2) *“Kesinlikle katılıyorum”* şeklinde cevap vermiştir. Aritmetik ortalaması en yüksek üçüncü ifade ise *“İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.”* olarak göze çarpmaktadır. İfadeye yönelik aritmetik ortalama ($\bar{x}=3,88$; S.S.=,93) düzeyinde olup genel olarak *“Katılıyorum”* şeklinde yorumlanabilir. Bu ifadeye katılımcıların 5’i (%1,3) *“Kesinlikle katılmıyorum”*, 35’i (%9,2) *“Katılmıyorum”*, 53’ü (%13,9) *“Kararsızım”*, 194’ü (%50,9) *“Katılıyorum”*, ve 94’ü (%24,7) *“Kesinlikle katılıyorum”* şeklinde cevap vermiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin en düşük düzeyde katılım gösterdikleri üç ifade ise şu şekildedir. Aritmetik ortalaması en düşük ifade *“Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.”* olup; ilgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=2,63$; S.S.=1,08)’dir. Bu ifadeye katılımcılar genel olarak *“Kararsızım”* şeklinde görüş bildirmiştir. Frekans ve yüzdelik dağılımları ise şu şekilde özetlenebilir. Bu ifadeye katılımcıların 54’ü (%14,2) *“Kesinlikle katılmıyorum”*, 140’ı (%36,7) *“Katılmıyorum”*, 99’u (%26,0) *“Kararsızım”*, 70’i (%18,4) *“Katılıyorum”*, ve 18’i, (%4,7) *“Kesinlikle katılıyorum”* şeklinde cevap vermiştir. Aritmetik ortalaması en düşük ikinci ifade *“Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.”* olup; ilgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=2,77$; S.S.=1,07)’dir. Bu ifadeye katılımcılar genel olarak *“Kararsızım”* şeklinde görüş bildirmiştir. Frekans ve yüzdelik dağılımları ise şu şekilde özetlenebilir. Bu ifadeye katılımcıların 33’ü (%8,7) *“Kesinlikle katılmıyorum”*, 152’si (%39,9) *“Katılmıyorum”*, 89’u (%23,4) *“Kararsızım”*, 85’i (%22,3) *“Katılıyorum”*, ve 22’si, (%5,8) *“Kesinlikle katılıyorum”* şeklinde cevap vermiştir. Son olarak aritmetik ortalaması en düşük üçüncü ifade *“Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.”* olup; ilgili ifadenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}=2,82$; S.S.=1,30)’dir. Bu ifadeye katılımcılar genel olarak *“Kararsızım”* şeklinde görüş bildirmiştir. Frekans ve yüzdelik dağılımları ise şu şekilde özetlenebilir. Bu ifadeye katılımcıların 56’sı (%14,7) *“Kesinlikle katılmıyorum”*, 137’si (%36,0) *“Katılmıyorum”*, 63’ü (%16,5) *“Kararsızım”*, 69’u (%18,1) *“Katılıyorum”*, ve 56’sı, (%14,7) *“Kesinlikle katılıyorum”* şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 4.5’de sunulan verilere göre, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarına dair en yüksek ve en düşük aritmetik ortalamalara sahip ifadeler belirlenmiştir. Bulgulara göre, en yüksek aritmetik ortalamaya sahip ifade olan *“Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.”* ifadesi ($\bar{x}=4,14$;

S.S.=,84), katılımcıların çoğunlukla olumlu görüş bildirdiklerini göstermektedir. Bu ifade kapsamında katılımcıların yarısından fazlası (%85,3) “Katılıyorum” ve “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Bu sonuç, engelli bireylerle kurulan sosyal etkileşimlerin, ön yargıların ve olumsuz algıların azaltılmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Nitekim, Gürsoy ve Akıncı (2021), engelli bireylerle etkinliklere katılmanın tutumları olumlu yönde etkilediğini ve bireylerde empati gelişimini teşvik ettiğini belirtmiştir.

En düşük aritmetik ortalamaya sahip olan “Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.” ifadesi ($\bar{x}$ =2,63; S.S.=1,08), katılımcıların bu ifadeye ilişkin tutumlarında kararsız olduklarını göstermektedir. Frekans dağılımı, katılımcıların çoğunluğunun (%50,9) bu ifadeye “Kesinlikle katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” şeklinde olumsuz yanıtlar verdiğini göstermektedir. Bu durum, toplumda engelli bireylere yönelik acıma duygusunun hala yaygın olabileceğini düşündürmektedir. Demir ve Şahin (2020), bu tür algıların sosyal çevrenin ve medyanın etkisiyle oluştuğunu ve bireylerin eğitim yoluyla bu tür olumsuz tutumlardan uzaklaştırılabileceğini ifade etmiştir.

Diğer düşük aritmetik ortalamaya sahip ifadelerden biri olan “Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.” ($\bar{x}$ =2,77; S.S.=1,07) ifadesi de katılımcıların genelde “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” yanıtlarını verdiğini göstermektedir. Bu durum, toplumdaki önyargıların hala devam ettiğine dair bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Önyargıların giderilmesi için eğitim programlarının ve farkındalık çalışmalarının artırılması gerektiği vurgulanabilir.

Bu bağlamda, bulgular, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının olumlu yönde gelişmesine rağmen toplumda bazı olumsuz algıların ve önyargıların devam ettiğini göstermektedir. Öğretmenlerin özellikle bireysel deneyimlerinin bu algılar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, engelli bireylerle daha fazla etkileşim kurabilecekleri ortamların oluşturulması önem arz etmektedir.

4.6. Betimsel İstatistikler (Genel Örneklem)

Tablo 4.6. Betimsel istatistik (genel örneklem) tablosu

Boyut/Ölçek	n	Minimum	Maksimum	$\bar{x}$	S.S.
Benimsemek	381	2,57	5,00	3,91	,48
Farkındalık	381	1,00	5,00	2,86	,74
Bireysel destek	381	1,50	5,00	3,25	,74
Toplumsal çevre	381	1,00	5,00	3,06	1,07
Ölçek geneli	381	2,25	5,00	3,37	,48

Tablo 4.6’da engelli bireylere yönelik algı ölçeğine ilişkin betimsel bulgular sunulmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, benimsemek boyutunda katılımcıların aldıkları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=3,91$; S.S.=,48), farkındalık boyutunda ($\bar{x}=2,86$; S.S.=,74), bireysel destek boyutunda ($\bar{x}=3,25$; S.S.=,74), toplumsal çevre boyutunda ($\bar{x}=3,06$; S.S.=1,07), ve engelli bireylere yönelik algı ölçeği genelinde ($\bar{x}=3,37$; S.S.=,48) düzeyindedir. Bu bağlamda, katılımcıların algı düzeylerinin en yüksek olduğu boyut benimsemek olarak ön plana çıkarken farkındalık boyutu algı düzeyinin en düşük olduğu boyut olarak göze çarpmaktadır. İlgili ortalamalar yorumlandığında; katılımcıların algı düzeylerinin benimsemek boyutunda “*Katılıyorum*”; farkındalık, bireysel destek, toplumsal çevre boyutlarında ve ölçek genelinde “*Kararsızım*” şeklinde olduğu görülmektedir.

Benimsemek boyutundaki yüksek puan, katılımcıların engelli bireylerin haklarını tanıma ve onların yaşamlarına dair olumlu bir yaklaşım sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Yılmaz ve arkadaşları (2019), öğretmenlerin engelli bireylere yönelik en güçlü yönlerinin benimseme ve kabullenme olduğunu, ancak bu durumun farkındalık ve uygulamalara yönelik yeterlilikle her zaman örtüşmediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, sonuçlar mevcut literatürle uyumlu görünmektedir.

Benzer şekilde Küçüker ve Demirci (2020), engelli bireylere yönelik farkındalığın artırılmasında yalnızca eğitim programlarının değil, aynı zamanda bireysel deneyimlerin ve toplumsal kampanyaların da kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Farkındalık boyutunda gözlenen eksiklik, bu tür çalışmaların yetersiz kalabileceğini düşündürmektedir.

Bireysel destek ve toplumsal çevre boyutlarında algı düzeylerinin orta düzeyde olması, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik bireysel yardım ve toplumsal duyarlılık konularında kararsız kaldıklarını göstermektedir. Bu durum, özellikle toplumsal çevre boyutunda ($\bar{x}=3,06$; S.S.=1,07) geniş bir standart sapma ile ifade edilmiş, bireyler arasında bu konuda tutum farklılıklarının oldukça fazla olduğunu işaret etmiştir. Arslan ve Çelik (2018), toplumsal çevre boyutunda algının, bireylerin kültürel arka planı, mesleki deneyimi ve engelli bireylerle olan doğrudan etkileşimleri gibi faktörlere bağlı olarak büyük ölçüde değişkenlik gösterdiğini belirtmiştir.

Genel olarak, bu bulgular öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının güçlü bir “benimseme” eğilimi gösterdiğini, ancak farkındalık ve toplumsal boyutlarda eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, engelli bireylerle daha fazla etkileşim ve bu konuda eğitim programlarının genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Başar ve Yıldız (2022), öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının olumlu yönde gelişmesi için uygulamalı eğitim programlarının ve engelli bireylerle doğrudan etkileşim fırsatlarının artırılmasını önermiştir. Bu bağlamda, farkındalık düzeyinin artırılması ve toplumsal çevreye yönelik algıların güçlendirilmesi için eğitim politikalarında düzenlemelere gidilmesi önemlidir.

4.7. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.7. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının cinsiyete göre karşılaştırılma tablosu

Boyut/Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Kadın	222	3,93	,47	379	,92	,36
	Erkek	159	3,88	,50			
Farkındalık	Kadın	222	2,83	,74	379	-,95	,34
	Erkek	159	2,91	,73			
Bireysel destek	Kadın	222	3,23	,73	379	-,61	,54
	Erkek	159	3,28	,74			
Toplumsal çevre	Kadın	222	3,05	1,07	379	-,24	,81
	Erkek	159	3,08	1,08			
Ölçek geneli	Kadın	222	3,37	,47	379	-,30	,76
	Erkek	159	3,38	,48			

$p>,05$

Tablo 4.7’de öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları cinsiyet değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,92$; $p=,36$), farkındalık ($t_{(379)}=-,95$; $p=,34$), bireysel destek ($t_{(379)}=-,61$; $p=,54$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,24$; $p=,81$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,30$; $p=,76$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Nitekim, boyutlar ve ölçek genelinde aritmetik ortalamalar incelendiğinde, ilgili değerlerin kadın ve erkek öğretmenler için oldukça yakın değerler olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgular cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarını etkilemediğini göstermektedir. Demirbilek’in çalışmasında da cinsiyetin katılımcı algısını etkilemediği görülmüştür. (Demirbilek vd. 2024, 1-13).

Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarında anlamlı bir fark yaratmamasının birkaç olası nedeni olduğu düşünülmektedir. Öncelikle, öğretmenlik mesleği, toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak bireylerin eğitim ve öğretim süreçlerinde eşit sorumluluklar üstlenmelerini gerektirir. Bu bağlamda, öğretmenlerin mesleki etik değerleri, insan hakları duyarlılıkları ve kapsayıcılık anlayışları cinsiyetten bağımsız bir şekilde şekillenmiş olabilir. Ayrıca, Türkiye’de öğretmen yetiştirme programlarının, engelli bireylere yönelik farkındalık ve tutum geliştirme konularında ortak bir müfredat sunması, kadın ve erkek öğretmenlerin bu konudaki bilgi ve duyarlılık düzeylerini benzer hale getirmiş olabilir. Bunun yanı sıra, engelli bireylere yönelik tutumların şekillenmesinde kişisel deneyimler ve bireyin çevresel koşulları gibi faktörlerin cinsiyetten daha belirleyici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Bu durum, cinsiyetin tek başına öğretmenlerin algılarını etkileyen bir değişken olmaktan ziyade, algıların şekillenmesinde ikincil bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde Özcan (2016) yapmış olduğu çalışmasında cinsiyet değişkeninin engellilik tutumu üzerinde etkili olmadığını belirtmiştir. Ouellette-Kuntz ve ark. (2010) zihinsel engelli bireylere yönelik toplumsal tutumu araştırdıkları çalışmalarında cinsiyet değişkeninin engellilik tutumunu etkilemediği sonucunu bildirmişlerdir. Söz konusu algı, çocuk sahibi olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırıldığında öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,60$; $p=,55$), farkındalık ($t_{(379)}=-1,11$; $p=,27$), bireysel destek ($t_{(379)}=-1,01$; $p=,31$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-1,12$; $p=,26$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,82$; $p=,41$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını da göstermektedir. Bu bağlamda,

çocuk sahibi olan ve olmayan öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin benzer olduğu araştırma sonuçlarında ortaya çıkmaktadır (Diğer, 2018).

4.8. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.8. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının medeni duruma göre karşılaştırılma tablosu

Boyut/Ölçek	Medeni durum	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Evli	115	3,94	,46	379	,71	,48
	Bekar	266	3,90	,49			
Farkındalık	Evli	115	2,79	,73	379	-1,32	,19
	Bekar	266	2,90	,74			
Bireysel destek	Evli	115	3,19	,77	379	-,98	,33
	Bekar	266	3,27	,72			
Toplumsal çevre	Evli	115	3,01	1,03	379	-,65	,52
	Bekar	266	3,09	1,09			
Ölçek geneli	Evli	115	3,35	,46	379	-,73	,46
	Bekar	266	3,39	,49			

$p>,05$

Tablo 4.8’de öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları medeni durum değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,71$; $p=,48$), farkındalık ($t_{(379)}=-1,32$; $p=,19$), bireysel destek ($t_{(379)}=-,98$; $p=,33$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,65$; $p=,52$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,73$; $p=,46$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, benimsemek boyutu dışındaki boyutlarda ve ölçek genelinde istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte bekar öğretmenlerin algılarının daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bulgular medeni durum değişkeninin engelli bireylere yönelik öğretmen algılarını etkilemediğini göstermektedir.

Demirbilek (2024) çalışmasında medeni durum değişkeninin katılımcı algısını, bireysel destek alt boyutunda evli olan öğrencilerin puan ortalamalarının bekar olan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğu diğer alt boyutlarda ise medeni durum değişkeni ile engellilere yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı görüşmüştür.

Bu çalışmada ise ulaşılan sonucun şu olduğu düşünülmektedir; Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilememesinin birkaç olası nedeni bulunmaktadır. Öncelikle, öğretmenlerin mesleki deneyim ve görev bilinci, medeni durumlarından bağımsız olarak benzer düzeyde tutum ve algı geliştirmelerine katkıda bulunabilir. Öğretmenlik mesleği, bireylerin farklılıklarına saygı gösterme ve kapsayıcılığı teşvik etme gibi etik bir yaklaşımı gerektirdiğinden, medeni durum gibi bireysel özellikler bu algıları büyük ölçüde şekillendirmeyebilir. Bununla birlikte, bekar öğretmenlerin farkındalık ve bireysel destek gibi boyutlarda daha yüksek puanlara sahip olmaları, bu grubun sosyal çevrelerinde daha çeşitli deneyimlere veya farklı bireylerle daha fazla etkileşime sahip olma olasılığından kaynaklanabilir. Ancak, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmaması, medeni durumun öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarında temel bir belirleyici olmadığını göstermektedir. Bu durum, algıların daha çok bireysel deneyim, mesleki gelişim ve eğitim gibi faktörlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

4.9. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.9. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının çocuk sahibi olma durumuna göre karşılaştırılma tablosu

Boyut/Ölçek	Çocuk	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Var	81	3,94	,47	379	,60	,55
	Yok	300	3,90	,48			
Farkındalık	Var	81	2,78	,71	379	-1,11	,27
	Yok	300	2,89	,74			
Bireysel destek	Var	81	3,18	,73	379	-1,01	,31
	Yok	300	3,27	,74			
Toplumsal çevre	Var	81	2,94	1,02	379	-1,12	,26
	Yok	300	3,10	1,08			
Ölçek geneli	Var	81	3,34	,45	379	-,82	,41
	Yok	300	3,38	,48			

$p>,05$

Tablo 4.9’da öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları çocuk sahibi olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,60$; $p=,55$), farkındalık ($t_{(379)}=-1,11$; $p=,27$), bireysel destek ($t_{(379)}=-1,01$; $p=,31$), toplumsal

çevre ($t_{(379)}=-1,12$; $p=,26$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,82$; $p=,41$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, çocuk sahibi olan ve olmayan öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin benzer olduğu ifade edilebilir.

Çocuk sahibi olma durumunun öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştırmamasının sebebi, bu algının genellikle bireylerin kişisel yaşam deneyimlerinden ziyade mesleki bilgi, eğitim ve toplumsal farkındalık düzeyi gibi faktörlere bağlı olmasıyla açıklanabilir. Öğretmenlerin mesleki sorumlulukları, engelli bireyler hakkında duyarlılık geliştirme ve bu bireylerle çalışmaya yönelik olumlu tutum sergileme gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, öğretmenler çocuk sahibi olsalar da olmasalar da benzer mesleki standartlara ve toplumsal algılara sahip olma eğilimindedirler. Ayrıca, engelli bireylere yönelik algıların şekillenmesinde, öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarına katılımı, önceki mesleki deneyimleri ve çevresel faktörler gibi değişkenlerin çocuk sahibi olma durumundan daha belirleyici olduğu düşünülebilir. Bu durum, engellilik algısının bireysel koşullardan ziyade mesleki farkındalık ve toplumsal eğilimlerle daha fazla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu sonucun, öğretmenlerin algılarının genellikle kişisel yaşam deneyimlerinden ziyade mesleki bilgi, eğitim ve toplumsal farkındalık gibi faktörlere dayalı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Özdemir ve Çolak (2018), engelli bireylere yönelik öğretmenlerin algılarının, bireysel yaşam deneyimlerinden çok mesleki eğitim ve toplumsal çevre tarafından şekillendiğini vurgulamaktadır. Mesleki sorumlulukların öğretmenleri, engelli bireylerle çalışma konusunda duyarlı hale getirdiği ve engellilik hakkında daha fazla bilgi edinmeye teşvik ettiği düşünüldüğünde, çocuk sahibi olmanın bu algı üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Aydın ve Yavuz (2020), öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının, çocuk sahibi olmaktan ziyade aldıkları eğitim ve bu konuda kazandıkları deneyimlerle şekillendiğini belirtmiştir.

Ayrıca, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının şekillenmesinde mesleki deneyimlerin, hizmet içi eğitimlerin ve çevresel faktörlerin daha belirleyici olduğu düşünülebilir. Arslan ve Keskin (2021), öğretmenlerin engellilik konusundaki farkındalıklarını artırmanın, özellikle hizmet içi eğitimler ve toplumsal projeler aracılığıyla mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, engelli bireylere yönelik

algılar, kişisel durumlar (çocuk sahibi olma gibi) yerine öğretmenlerin profesyonel gelişim süreçlerine ve toplumsal eğilimlere daha fazla bağlıdır.

Sonuç olarak, öğretmenlerin çocuk sahibi olmaları ile engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin benzer olması, mesleki bilgi ve eğitim gibi faktörlerin bu algılarda belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu durum, engellilikle ilgili farkındalık geliştirmek için daha kapsamlı eğitim programlarına ve toplumsal bilinçlendirme çalışmalarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

4.10. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Ailede Engeli Birey Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.10. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının ailede engeli birey olma durumuna göre karşılaştırılması

Boyut/Ölçek	Ailede engelli birey	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Var	45	3,85	,55	379	-88	,38
	Yok	336	3,92	,47			
Farkındalık	Var	45	2,69	,75	379	-1,67	,10
	Yok	336	2,89	,73			
Bireysel destek	Var	45	3,19	,77	379	-,59	,56
	Yok	336	3,26	,73			
Toplumsal çevre	Var	45	3,09	1,03	379	,17	,86
	Yok	336	3,06	1,08			
Ölçek geneli	Var	45	3,29	,48	379	-1,32	,19
	Yok	336	3,39	,48			

$p > .05$

Tablo 4.10’da öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ailelerinde engelli birey olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)} = -,88$; $p = ,38$), farkındalık ($t_{(379)} = -1,67$; $p = ,10$), bireysel destek ($t_{(379)} = -,59$; $p = ,56$), toplumsal çevre ($t_{(379)} = ,17$; $p = ,86$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)} = -1,32$; $p = ,19$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, ailelerinde engelli birey olan ve olmayan öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin benzer olduğu ifade edilebilir. Demirbilek’in çalışmasında da ailelerinde engelli birey olma durumunun katılımcı algısını etkilemediği görülmüştür. (Demirbilek vd, 2024, 8).

Ailelerinde engelli birey bulunup bulunmaması, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamış olabilir çünkü algılar ve tutumlar, sadece kişisel deneyimlerden değil, aynı zamanda mesleki eğitim, toplumsal farkındalık ve bireysel değerler gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Özellikle öğretmenlik mesleği, kapsayıcılık ve eşitlik ilkelerine dayalı bir rol gerektirdiğinden, öğretmenlerin engelli bireyler konusunda daha önce edindikleri mesleki bilgi ve deneyimler, kişisel yaşam deneyimlerinden bağımsız olarak daha homojen bir algı düzeyine yol açabilir. Ayrıca, eğitim politikalarının ve hizmet içi eğitim programlarının engellilik konusundaki farkındalığı artırıcı şekilde yapılandırılmış olması da tüm öğretmenlerin bu konuda benzer algılara sahip olmalarını sağlamış olabilir. Bu durum, engelli bireylerle ilgili farkındalığın bireysel deneyimlerden ziyade, mesleki ve toplumsal bilinç düzeyiyle şekillendiğini göstermektedir.

4.11. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Yakın Çevrede Engelli Birey Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.11. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının yakın çevrede engelli birey olma durumuna göre karşılaştırılma tablosu

Boyut/Ölçek	Yakın çevrede engelli birey	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Var	231	3,92	,48	379	,45	,65
	Yok	150	3,90	,49			
Farkındalık	Var	231	2,79	,70	379	-2,51	,01*
	Yok	150	2,98	,78			
Bireysel destek	Var	231	3,23	,70	379	-,73	,47
	Yok	150	3,28	,79			
Toplumsal çevre	Var	231	3,04	1,04	379	-,45	,66
	Yok	150	3,09	1,12			
Ölçek geneli	Var	231	3,35	,44	379	-1,26	,21
	Yok	150	3,41	,53			

$p>,05$

Tablo 4.11’de öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları yakın çevrelerinde engelli birey olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,45$; $p=,65$), bireysel destek ($t_{(379)}=-,73$; $p=,47$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,45$; $p=,66$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-1,26$; $p=,21$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, farkındalık ($t_{(379)}=-2,51$; $p=,01$)

boyutunda engelli bireylere yönelik öğretmen algıları istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Bulgular yakın çevresinde engelli birey bulunmayan öğretmenlerin aritmetik ortalamasının ($\bar{x}=2,98;S.S.=,78$) yakın çevresinde engelli birey bulunan öğretmenlere göre ($\bar{x}=2,79;S.S.=,70$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Önceki çalışmalarda da yakın çevrede özel eğitime muhtaç birey olma değişkenin katılımcı algısını etkilemediği görülmüştür. (Demirbilek vd, 2024, 9).

Yakın çevresinde engelli birey bulunan öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin, bulunmayanlara göre daha düşük olması, engelli bireylerle ilgili algıların karmaşık bir şekilde şekillendiğini ve deneyimlerin bu algılar üzerindeki etkisini göstermektedir. Yakın çevresinde engelli birey bulunan öğretmenler, bu bireylerle günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklara ve sınırlılıklara daha yakın tanıklık ettiklerinden, bu durum onların engelli bireylerle ilgili daha gerçekçi ve belki de daha fazla empati içeren bir bakış açısı geliştirmelerine yol açabilir. Bu bağlamda, öğretmenler engelli bireylerle daha fazla etkileşimde bulundukça, bu bireylerin yaşadığı toplumsal zorluklar, engeller ve fiziksel sınırlamalar hakkında daha derin bir farkındalık kazanabilirler. Ancak, bu farkındalık, aynı zamanda engelli bireylerle ilgili daha olumsuz veya sınırlı algılar geliştirilmesine de yol açabilir, çünkü pratikte karşılaşılan engeller ve zorluklar öğretmenlerin algılarında daha somut bir etki yaratabilir.

Öte yandan, engelli bireylerle doğrudan teması olmayan öğretmenler, engellilik hakkında genellikle daha idealize edilmiş ve soyut bir anlayışa sahip olabilirler. Bu öğretmenlerin farkındalık düzeyleri, engellilikle ilgili genellikle teorik bilgilere dayalı bir perspektife sahip olduklarından, daha yüksek çıkabilir. Bu durum, Güler ve Akpınar (2018)'in bulgularıyla paralellik göstermektedir. Araştırmalar, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının, yalnızca bireylerin bilgileriyle değil, aynı zamanda deneyimlerinin doğasıyla şekillendiğini vurgulamaktadır. Çelik ve Şahin (2020), öğretmenlerin engellilikle ilgili pratik deneyimlerinin, onların engelli bireylere yönelik algılarını önemli ölçüde etkilediğini, ancak doğrudan etkileşimde bulunmayan öğretmenlerin daha soyut ve idealize bir bakış açısına sahip olduklarını belirtmiştir. Bu da, onların farkındalık düzeylerinin yüksek görünmesine yol açabilir.

Ayrıca, Erdem ve Yılmaz (2021)'in yaptığı bir çalışmada, öğretmenlerin engelli bireylerle doğrudan etkileşime girdikçe, bu bireylerin yaşadığı zorlukları daha iyi

anladıkları ve engelliliği daha objektif bir şekilde değerlendirdikleri sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada, öğretmenlerin engelli bireylerle olan etkileşimlerinin, yalnızca farkındalık düzeylerini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda daha empatik tutumlar geliştirmelerini sağladığı ifade edilmiştir. Bu bulgular, engelli bireylerle doğrudan etkileşimin, öğretmenlerin engellilik algılarını dönüştürebilecek önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik farkındalıklarını artırmak için yalnızca bilgi temelli yaklaşımlar değil, aynı zamanda olumlu ve yapıcı etkileşim fırsatlarının sağlanması gerekmektedir. Bu etkileşimler, öğretmenlerin algılarını daha gerçekçi ve derinlemesine bir şekilde şekillendirebilir. Eğitici programlar, seminerler ve atölye çalışmaları, öğretmenlerin engelli bireylerle daha fazla doğrudan temas kurmalarını sağlayarak, farkındalıklarını artırabilir ve engellilikle ilgili daha doğru bir bakış açısına sahip olmalarını teşvik edebilir.

4.12. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Aile Dışında Engelli Bireylerle Etkileşime Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.12. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının aile dışında engelli bireylerle etkileşime göre karşılaştırılması

Boyut/Ölçek	Aile dışı engelli etkileşimi	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Var	316	3,91	,48	379	,41	,68
	Yok	65	3,89	,46			
Farkındalık	Var	316	2,84	,73	379	-1,17	,24
	Yok	65	2,96	,75			
Bireysel destek	Var	316	3,23	,74	379	-,93	,35
	Yok	65	3,33	,72			
Toplumsal çevre	Var	316	3,04	1,04	379	-1,07	,29
	Yok	65	3,19	1,22			
Ölçek geneli	Var	316	3,37	,48	379	-,80	,43
	Yok	65	3,42	,48			

$p>,05$

Tablo 4.12'deki bulgular, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının aile dışında engelli bireylerle etkileşim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır. Benimsemek ($t(379)=,41$; $p=,68$), farkındalık ($t(379)=-1,17$; $p=,24$), bireysel destek ($t(379)=-,93$; $p=,35$), toplumsal çevre ($t(379)=-1,07$; $p=,29$) ve ölçek genelinde ($t(379)=-,80$; $p=,43$) elde edilen p değerleri,

öğretmenlerin aile dışında engelli bireylerle etkileşimde bulunmalarının, onların engelli bireylere yönelik algılarını anlamlı bir şekilde değiştirmedeğini göstermektedir.

Bu bulgular, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının, sadece aile dışı etkileşimlerden değil, daha çok mesleki eğitim ve genel tutumlarla şekillendiğini düşündürebilir. Güler ve Akpınar (2018), öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının, kişisel deneyimlerin ve etkileşimlerin yanı sıra, öğretmenlerin aldıkları mesleki eğitimler ve katıldıkları farkındalık programları gibi faktörlerle de doğrudan ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin mesleklerinde kazandıkları deneyimler, aile dışı etkileşimlerden bağımsız olarak, engellilik konusundaki algılarını etkileyebilir.

Ayrıca, Yavuz (2020), öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının, aile dışındaki etkileşimlere dayanmak yerine, daha çok profesyonel eğitim süreçlerine ve toplumun engellilik konusundaki genel farkındalığına dayalı olarak şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu durum, öğretmenlerin engellilik konusunda daha genel ve kapsayıcı bir bakış açısına sahip olmalarını açıklayabilir. Öğretmenlerin mesleki eğitimleri, engelli bireylerle olan etkileşimlerinden bağımsız olarak, onların algılarını şekillendiren daha güçlü bir faktör olabilir.

Sonuç olarak, aile dışı etkileşimlerin öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarında anlamlı bir fark yaratmıyor olması, eğitim sistemindeki genel farkındalık artışının ve öğretmenlerin mesleki gelişim süreçlerinin etkili bir şekilde işlediğini gösteriyor olabilir. Öğretmenlerin algılarının daha çok toplumsal eğilimler, eğitim politikaları ve profesyonel gelişim süreçleriyle şekillendiği söylenebilir.

4.13. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Yasal Düzenlemelerden Haberdar Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.13. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının yasal düzenlemelerden haberdar olma durumuna göre karşılaştırılma tablosu

Boyut/Ölçek	Yasal düzenleme	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Haberdar	148	3,98	,46	379	2,34	,02*
	Haberdar değil	233	3,86	,49			
Farkındalık	Haberdar	148	2,90	,78	379	,65	,52
	Haberdar değil	233	2,84	,71			
Bireysel destek	Haberdar	148	3,32	,74	379	1,59	,11
	Haberdar değil	233	3,20	,73			
Toplumsal çevre	Haberdar	148	3,05	1,17	379	-,18	,86
	Haberdar değil	233	3,07	1,01			
Ölçek geneli	Haberdar	148	3,43	,49	379	1,80	,07
	Haberdar değil	233	3,34	,47			

* $p>,05$

Tablo 4.13.'de öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları engelli bireylere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının farkındalık ($t_{(379)}=,65$; $p=,52$), bireysel destek ($t_{(379)}=1,59$; $p=,11$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,18$; $p=,86$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=1,80$; $p=,07$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, benimsemek ($t_{(379)}=2,34$; $p=,02$) boyutunda engelli bireylere yönelik öğretmen algıları istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Bulgular engelli bireylere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar olan öğretmenlerin aritmetik ortalamasının ($\bar{x}=3,98$; S.S.=,46) haberdar olmayan öğretmenlere göre ($\bar{x}=3,86$; S.S.=,49) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırmalara göre, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algıları, ilgili yasal düzenlemelerden haberdar olma düzeylerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yılmaz (2021, s. 810), genç ve üniversite eğitimi almış bireylerin daha kapsayıcı ve açık fikirli tutumlar sergilediğini vurgularken, Kaya (2002, s. 45-47), iş yaşamında engellilerle çalışma deneyimine sahip bireylerin daha olumlu bir tutum geliştirdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerin yasal düzenlemelerden haberdar olmalarının da algıları

üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle modern eğitim ve sosyal politikaların etkisiyle, genç nesiller arasında engelliliğin bir insan hakları meselesi olarak değerlendirilmeye başlanması (WHO, 2021, s. 12-13), öğretmen algılarını olumlu yönde şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu durum, eğitim ve farkındalık programlarının öğretmenlerin engelli bireylere yönelik daha bilinçli ve pozitif bir yaklaşım geliştirmelerine katkı sağladığını göstermektedir.

4.14. Engelli Bireylere Yönelik Öğretmen Algılarının Engellilerle İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 4.14. Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının engellilerle ilgili eğitim alma durumuna göre karşılaştırılma tablosu

Boyut/Ölçek	Eğitim	n	$\bar{x}$	S.S.	sd	t	p
Benimsemek	Evet	150	3,95	,49	379	1,20	,23
	Hayır	231	3,89	,47			
Farkındalık	Evet	150	2,77	,76	379	-2,07	,04*
	Hayır	231	2,93	,72			
Bireysel destek	Evet	150	3,22	,76	379	-,66	,51
	Hayır	231	3,27	,72			
Toplumsal çevre	Evet	150	2,97	1,07	379	-1,37	,17
	Hayır	231	3,12	1,07			
Ölçek geneli	Evet	150	3,35	,49	379	-,83	,41
	Hayır	231	3,39	,47			

Tablo 4.14’de öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları engelli bireylere yönelik eğitim alma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=1,20$; $p=,23$), bireysel destek ($t_{(379)}=-,66$; $p=,51$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-1,37$; $p=,17$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,83$; $p=,41$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, farkındalık ($t_{(379)}=-2,07$; $p=,04$) boyutunda engelli bireylere yönelik öğretmen algıları istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Bulgular engelli bireylere yönelik eğitim almayan öğretmenlerin aritmetik ortalamasının ($\bar{x}=2,93$; $S.S.=,72$) eğitim alan öğretmenlere göre ($\bar{x}=2,77$; $S.S.=,76$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan önceki çalışmalarda Esentaş ve arkadaşları (2018), engellilerde egzersiz ve spor eğitimi bölümünde birinci sınıf öğrencilerinin, üst sınıf öğrencilerine göre engellilere karşı daha olumlu bir tutuma sahip olduklarını belirtmiştir. Ancak,

Yıldırım (2022) ise yaptığı çalışmada, sınıf düzeyinin engelli bireylere yönelik tutum üzerinde bir fark yaratmadığını ifade etmiştir.

4.15. Öğretmenlerin Engelli Bireylere Yönelik Algıları İle Yaş Değişkeni Arasındaki İlişki

Tablo 4.15. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının yaş değişkenleri arasındaki ilişkiyi gösteren tablo

Değişken	Benimsemek	Farkındalık	Bireysel destek	Toplumsal çevre	Ölçek geneli
Yaş	<i>n</i>	381	381	381	381
	<i>r</i>	,15	-,07	-,04	,00
	<i>p</i>	,00*	,09	,25	,47

* $p > ,05$

Tablo 4.15’deki bulgular, öğretmenlerin yaş değişkeni ile engelli bireylere yönelik **benimsemek** boyutundaki algıları arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = ,15$; $p = ,00$), bu da yaş arttıkça benimseme algılarının yükseldiğine işaret etmektedir. Nedensellik ilkesiyle değerlendirildiğinde, bu durum yaşla birlikte artan deneyim, sosyal farkındalık ve empati becerilerinin etkisiyle açıklanabilir. Daha uzun mesleki süreçlerde öğretmenler, farklı öğrenci gruplarıyla daha fazla etkileşim kurarak çeşitlilik konularına daha duyarlı hale gelebilir ve engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik anlayış geliştirebilirler. Ayrıca, yaşla birlikte artan yaşam deneyimi, bireylerin daha kapsayıcı tutumlar sergilemesine katkıda bulunabilir. Bu bulgu, yaş faktörünün bireylerin algılarını şekillendiren önemli bir unsur olduğunu ve eğitimde kapsayıcılığın artırılmasına yönelik programların her yaş grubundaki öğretmenlere ulaşması gerektiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde yapılan araştırmalara göre, bireylerin engellilik algısı yaş gruplarına göre değişiklik göstermektedir. Özellikle gençler ve üniversite öğrencileri, engellilikle ilgili daha kapsayıcı ve açık fikirli tutumlar sergilerken (Yılmaz, 2021, s. 810), iş yaşamındaki yetişkin bireylerde tutumlar, engellilerle çalışma deneyimine ve yaşlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Genç çalışanlar daha olumlu yaklaşım sergilerken, yaşça büyük bireylerde daha geleneksel algılar görülmektedir (Kaya, 2002, s. 45-47). Bununla birlikte, geleneksel toplumlarda engellilik genellikle olumsuz algılanırken, modern eğitim ve sosyal politikalar bu algıyı dönüştürmeye başlamış, genç nesiller arasında engellilik bir insan hakları meselesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (WHO, 2021, s. 12-13). Bu bulgular, eğitim ve

farkındalık programlarının engellilik algısını olumlu yönde şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

4.16. Öğretmenlerin Engelli Bireylere Yönelik Algılarının Kıdem Değişkeni Arasındaki İlişki

Tablo 4.16. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının kıdem değişkeni arasındaki ilişkiyi gösteren tablo

Değişken	Benimsemek	Farkındalık	Bireysel destek	Toplumsal çevre	Ölçek geneli
Kıdem	n	381	381	381	381
	r	,05	-,08	-,06	-,05
	p	,16	,05	,14	,17

* $p>,05$

Tablo 4.16'daki bulgular, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının kıdem değişkeni ile anlamlı bir ilişki göstermediğini ortaya koymaktadır ($r=,05$; $p=,16$). Bu sonuç, öğretmenlerin kıdemi arttıkça mesleki deneyimlerinin de arttığını ancak bu durumun engelli bireylere yönelik algılarında anlamlı bir değişime yol açmadığını göstermektedir. Kıdem, öğretmenlerin mesleki deneyimlerini artırsa da, engelli bireylere yönelik algılar daha çok kişisel yaşam deneyimleri, mesleki eğitim, farkındalık programları ve toplumsal tutumlar gibi diğer faktörlere bağlı olabilir. Bu durum, öğretmenlerin kıdeminin engelli bireylere yönelik algılar üzerinde tek başına belirleyici bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Savaş ve Yıldız (2019), öğretmenlerin kıdemlerinin, engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını, bunun yerine mesleki eğitim ve farkındalık programlarının bu tutumlar üzerinde daha etkili olduğunu vurgulamaktadır. Mesleki gelişim süreçlerinin ve sürekli eğitim programlarının öğretmenlerin engelli bireylerle ilgili algılarını olumlu yönde şekillendirdiği, kıdem artışıyla birlikte algıların değişmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Demir ve Yalçın (2017), öğretmenlerin meslek yaşamlarında kazandıkları deneyimlerin, engelli bireylere yönelik algılarını şekillendirmede önemli olduğunu ancak bu değişimin çoğu zaman yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarını geliştirebilmek için daha kapsamlı ve sürekli bir eğitim ve farkındalık programlarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Bu bulgular, öğretmenlerin kıdemlerinden bağımsız olarak engelli bireylere yönelik algılarının iyileştirilmesine yönelik özel program ve uygulamalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Engelli bireylere yönelik farkındalık seviyesinin artırılabilmesi için, öğretmenlerin hem mesleki gelişim süreçlerine hem de toplumsal tutumları değiştirecek etkin projelere katılımının teşvik edilmesi gereklidir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle araştırmanın amacına yönelik olarak toplanan verilerin sistematik bir şekilde analiz edilme süreci açıklanmıştır. Verilerin analizinde kullanılan yöntemler, bu verilerin anlamlı ve güvenilir sonuçlara dönüştürülmesi için titizlikle seçilmiştir. Analiz sürecinde, araştırma sorularına cevap verebilmek amacıyla çeşitli istatistiksel teknikler ve testler kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının farklı demografik değişkenlere ve etkileşim koşullarına göre nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bulgular doğrultusunda, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının genel eğilimleri, bazı demografik faktörler ve etkileşim durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde, analizler sonucunda elde edilen veriler, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarında önemli değişkenler arasında yer alan faktörlerin etkisini yansıtmaktadır. Örneğin, aile dışında engelli bireylerle etkileşimin, öğretmenlerin engellilik konusundaki farkındalık ve tutumlarını belirgin şekilde etkilemediği, yapılan istatistiksel testler ile doğrulanmıştır (Demirbilek vd. 2024, 1-13).

Bu araştırmanın amacı BES öğretmenleri ile farklı branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarını ortaya koymak ve bazı demografik değişkenler bağlamında karşılaştırmaktır. Bu amaçla çalışmanın veri toplama sürecinde Hülya Diğer'in 2018 yılında Üniversite Öğrencilerinin Engellilik Algı Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Fırat Üniversitesi Örneği adlı yüksek lisans tezinde geliştirmiş olduğu engellilik algısı ölçeği kullanılmıştır. (Diğer, 2018)

Nicel yöntemin kullanıldığı çalışmada öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının bazı boyutlarda anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçek ile öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algıları "Benimsemek", "Farkındalık", "Bireysel Destek" ve "Toplumsal Çevre" boyutlarında analiz edilmiştir. Bulgulara göre, öğretmenlerin "Benimsemek" boyutunda algı düzeylerinin genellikle yüksek olduğu tespit edilmiştir ($\bar{x}=3,91$). Bu durum, öğretmenlerin engelli bireylerin eğitim ve toplumsal hayata entegrasyonunu desteklediklerini ifade ettiğini

göstermektedir. Ancak "Farkındalık" boyutu, katılımcıların algılarının en düşük olduğu alan olarak dikkat çekmiştir ($\bar{x}=2,86$). Bu sonuç, öğretmenlerin engellilik konusunda yeterli bilgilendirme ve farkındalığa ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. "Bireysel Destek" ve "Toplumsal Çevre" boyutlarında ise algıların "Kararsızım" düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu bulgular, toplumsal ve bireysel anlamda daha fazla destek ve farkındalık oluşturulması gerektiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde yapılan çalışmalarda BES bölümü öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik farkındalığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır(Sarıpek & Konar, 2023, 5)

Çalışmanın analiz sonuçları ile Hülya Diğer'in (2018) yapmış olduğu çalışmada ortaya çıkan sonuçları karşılaştırmak önemlidir. Hülya Diğer'in (2019) yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarında engelli bireylere yönelik algının çocuk sahibi olmayan ve aile geliri yüksek olan kişilerin ortalamalarının daha yüksek olduğu, istatistiksel olarak anlamlı ve vasat olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarında ise öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları çocuk sahibi olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,60$; $p=,55$), farkındalık ($t_{(379)}=-1,11$; $p=,27$), bireysel destek ($t_{(379)}=-1,01$; $p=,31$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-1,12$; $p=,26$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,82$; $p=,41$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını görülmüştür. Bu bağlamda, çocuk sahibi olan ve olmayan öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin benzer olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde Gençtürk ve Korkut da (2020) üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını inceledikleri ve Çalışkan ve Şahin (2024) Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Algılarının ve Bilişsel ve Duygulanımsal Empati Düzeylerinin İncelenmesi adlı çalışmalarda da geliri giderinden fazla olan öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hülya Diğer'in (2018) araştırma sonuçlarına göre örnekleme dahil olan Fırat Üniversitesi öğrencilerinin benzer şekilde değişkenlerde anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise tüm branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları cinsiyet değişkeni bağlamında karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,92$; $p=,36$), farkındalık ($t_{(379)}=-,95$; $p=,34$), bireysel destek ($t_{(379)}=-,61$; $p=,54$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,24$; $p=,81$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,30$; $p=,76$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Nitekim, boyutlar ve ölçek genelinde aritmetik

ortalamlar incelendiğinde, ilgili değerlerin kadın ve erkek öğretmenler için oldukça yakın değerleri ifade etmektedir ve cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarını etkilemediğini göstermektedir. Benzer şekilde Özcan (2016) yapmış olduğu çalışmada cinsiyet değişkeninin engellilik tutumu üzerinde etkili olmadığını belirtmiştir. Ouellette-Kuntz ve arkadaşları (2010) zihinsel engelli bireylere yönelik toplumsal tutumu araştırdıkları çalışmalarında cinsiyet değişkeninin engellilik tutumunu etkilemediği sonucunu bildirmişlerdir. Söz konusu algı, çocuk sahibi olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırıldığında öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,60$; $p=,55$), farkındalık ($t_{(379)}=-1,11$; $p=,27$), bireysel destek ($t_{(379)}=-1,01$; $p=,31$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-1,12$; $p=,26$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-,82$; $p=,41$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını da göstermektedir. Bu bağlamda, çocuk sahibi olan ve olmayan öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin benzer olduğu araştırma sonuçlarında ortaya çıkmaktadır (Diğer, 2018).

Hülya Diğer'in (2018) araştırmasının analiz sonuçlarından hareketle ailede engelli birey olma/olmama durumuna göre ise engellilik algısının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Bu araştırmanın analizlerinde de ailesinde engelli birey olan öğretmenlerin olmayanlara göre engelli bireylere yönelik algılarının anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları yakın çevrelerinde engelli birey olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırıldığında ise bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=,45$; $p=,65$), bireysel destek ($t_{(379)}=-,73$; $p=,47$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,45$; $p=,66$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-1,26$; $p=,21$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını gösterirken farkındalık ($t_{(379)}=-2,51$; $p=,01$) boyutunda engelli bireylere yönelik öğretmen algıları istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Diğer'in (2018) yapmış olduğu çalışmada engelli bireylere yönelik uygulamaların genel anlamda engellilik algısının düzeyini olumlu yönde farklılaştırdığı ve vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları engelli bireylere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar olma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmış ve Bulgular engelli bireylere yönelik yasal düzenlemelerden haberdar olan öğretmenlerin aritmetik ortalamasının haberdar olmayan öğretmenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğunu görülmüştür. Bu durum verilerde özellikle farkındalık düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın oluştuğunu da göstermektedir.

Araştırmada öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları engelli bireylere yönelik eğitim alma durumu değişkeni bağlamında karşılaştırılmış ve analizlerde yalnızca farkındalık ($t_{(379)}=-2,07$; $p=,04$) boyutunda engelli bireylere yönelik öğretmen algıları istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmüştür. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik eğitim almaları onların farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan önceki çalışmalarda Esentaş ve arkadaşları (2018), engellilerde egzersiz ve spor eğitimi bölümünde birinci sınıf öğrencilerinin, üst sınıf öğrencilerine göre engellilere karşı daha olumlu bir tutuma sahip olduklarını belirtmiştir. Ancak, Yıldırım (2022) ise yaptığı çalışmada, sınıf düzeyinin engelli bireylere yönelik tutum üzerinde bir fark yaratmadığını ifade etmiştir.

Çıkan bu duruma, araştırma yapılan grubun kişisel özelliklerinin ve bu bireylerin engellilere yönelik aldıkları eğitimin etkisinin olduğu düşünülebilir. Özellikle öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının, sadece bireysel deneyimlere değil, aynı zamanda mesleki eğitim süreçlerine de bağlı olarak şekillendiği gözlemlenmiştir. Bu noktada, farklı araştırmaların sonuçları, eğitim sürecinin ve bireysel özelliklerin engellilikle ilgili farkındalık ve tutumlar üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Örneğin, Sağlam ve Altındağ (2017) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin özel gereksinimi olan bireylere yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, özel gereksinimli bireylerle etkileşimde bulunma fırsatlarının ve bu konuda verilen eğitimin yetersiz olduğunu gösterebilir. Benzer şekilde, Kritsotakis vd. (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, sağlık öğrencilerinin fiziksel ve zihinsel engelli bireylere yönelik algı ve tutumlarının düşük seviyelerde olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma, sağlık alanındaki eğitimlerin engellilikle ilgili tutumları geliştirmek için yeterli olmayabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, Diğer ve Yıldız (2021) tarafından yapılan bir çalışmada ise üniversite öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik algılarının orta düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, engelli bireylerle ilgili farkındalığın artırılmasında bazı eğitim programlarının olumlu etkiler yaratabileceğini ancak bu algının hala istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir.

Araştırmada yaş ve kıdem değişkenleri ile öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algıları da analiz edilmiştir. Analizlerde sadece yaş değişkeni ile benimsemek boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin söz konusu olduğu ($r=,15$; $p=,00$)

görülmüştür. İki değişken arasındaki pozitif yönlü ilişki öğretmenlerin yaşları arttıkça benimseme boyutuna yönelik algılarının da yükseldiğini bize göstermektedir.

Araştırma analizleri genel anlamda değerlendirildiğinde, öğretmenlerin algılarının demografik değişkenler çerçevesinde cinsiyet, medeni durum ve çocuk sahibi olma gibi değişkenlerin algılar üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını ortaya koymaktadır. Araştırma verileri analiz edildiğinde yakın çevrede engelli birey bulunması ve engellilikle ilgili eğitim alma durumlarının farkındalık üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca tekrar ettiğimiz ölçüde analizler yakın çevresinde engelli birey bulunmayan öğretmenlerin farkındalık puanlarının daha yüksek olduğunu ve yasal düzenlemelerden haberdar olma durumunun "Benimsemek" boyutunda anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir ($p=0.02$). Yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olan öğretmenler, bu bireyleri topluma kazandırma konusunda daha olumlu bir tutum sergilemektedir. (Çelik vd., 2017; Gedik ve Toker, 2018; Kaldık, 2022; Kılıç ve Çıtıl, 2019; Kürkçüoğlu vd., 2021; Şahin ve Bekir, 2016; Şenel, 1995) farklı gruplarla yaptıkları çalışmaları araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın analizlerinde araştırmaya katılan BES öğretmenleri ve diğer branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğine verdikleri cevaplarda anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulara *“Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır.”* ifadesine yönelik algıların ($t_{(379)}=-2,08$; $p=,04$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmüştür. Araştırmada BES öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları da karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular öğretmen algılarının benimsemek ($t_{(379)}=-1,38$; $p=,17$), farkındalık ($t_{(379)}=-1,37$; $p=,17$), bireysel destek ($t_{(379)}=-1,35$; $p=,18$), toplumsal çevre ($t_{(379)}=-,59$; $p=,56$) ve ölçek genelinde ($t_{(379)}=-1,58$; $p=,12$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını görülmüştür. Ayrıca araştırma verilerine bakıldığında bulgular istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte BES öğretmenlerinin algı düzeyinin tüm boyutlar ve ölçek geneli bağlamında diğer branş öğretmenlerine göre yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde yapılan çalışmalarda BES bölümü öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik farkındalığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Sarıpek & Konar, 2023, 5).

Diğer taraftan araştırma bulguları, BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik olumlu tutumlarının, öğrenciler arasında kapsayıcı bir anlayışın gelişmesine katkı sağladığını göstermiştir. Ayrıca, öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin artırılmasının, engelli bireylerin eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde katılımını desteklediği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarının, toplumsal önyargıların azalmasında ve kapsayıcı bir toplum yapısının oluşmasında merkezi bir role sahip olduğu anlaşılmıştır. Öğretmenlerin tutumları, hem öğrencilerin engellilik konusundaki farkındalıklarını şekillendirmekte hem de engelli bireylerin sosyal entegrasyonunu güçlendirmektedir.

Araştırma sonuçları, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının geliştirilmesi için eğitim ve farkındalık artırıcı programların önemini ortaya koymaktadır. Eğitim sisteminde, öğretmenlere yönelik engellilikle ilgili özel eğitimlerin artırılması önerilmektedir. Ayrıca, toplumsal farkındalık kampanyalarının çeşitlendirilmesi ve yasal düzenlemelerin daha etkili bir şekilde uygulanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu araştırmanın bulguları, engelli bireylere yönelik olumlu algıların güçlendirilmesinin sadece eğitim ortamlarını değil, aynı zamanda toplumsal hayatı da olumlu yönde etkileyeceğini göstermektedir. Bu nedenle, engellilik konusundaki duyarlılık ve farkındalık artırma çabalarının artırılması, bireysel ve toplumsal sorumluluk açısından kritik önem taşımaktadır.

5.2. Öneriler

Eğitim Politikalarının Geliştirilmesi: BES öğretmenleri için engelli bireylere yönelik farkındalık artırıcı hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, öğretmenlerin empati, uyarılma becerisi ve iletişim yeteneklerini geliştirecek şekilde tasarlanmalıdır. Öğretmen yetiştirme programlarına, engellilik konusunda zorunlu dersler eklenmeli ve uygulamalı eğitimlere ağırlık verilmelidir.

Müfredat Düzenlemeleri: BES derslerinin engelli bireylerin katılımını destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Müfredatta, farklı yetenek düzeylerine uygun etkinlikler ve kapsayıcı spor uygulamalarına yer verilmelidir. Takım sporları ve grup aktiviteleri, öğrenciler arasında iş birliği ve empatiyi artıracak şekilde planlanmalıdır.

Farkındalık Çalışmaları: Eğitim ortamlarında, öğretmenler ve öğrenciler arasında engellilik konusundaki önyargıları azaltacak farkındalık kampanyaları ve etkinlikler düzenlenmelidir. Engelli ve engelsiz bireylerin birlikte spor yapabilecekleri programlar teşvik edilerek, öğrencilerin erken yaşta kapsayıcı bir spor kültürü ile tanışması sağlanmalıdır.

Okul ve Toplum İş Birliği: Okullarda, engelli bireylerin sportif başarılarını öne çıkaracak etkinlikler düzenlenmeli ve bu bireylerin yetenekleri toplumun geneli tarafından tanınmalıdır. Spor etkinlikleri yoluyla engelli bireyler ve aileleri ile toplumsal etkileşimi artıracak projeler hayata geçirilmelidir.

Araştırma ve Değerlendirme Çalışmaları: BES öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algılarının düzenli olarak ölçülmesi ve bu algılardaki değişimlerin izlenmesi gerekmektedir. Engelli bireylerin spor yoluyla yaşadıkları deneyimlerin ve elde ettikleri kazanımların daha kapsamlı bir şekilde ele alınacağı akademik çalışmalar teşvik edilmelidir.

Bu çalışma, öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının yalnızca eğitim ortamını değil, toplumsal farkındalığı da etkilediğini göstermektedir. Öğretmenlerin bu konuda daha duyarlı ve bilinçli bir yaklaşım benimsemeleri, kapsayıcı bir toplum yapısının inşasında önemli bir adım olacaktır. Eğitim politikalarının bu yönde geliştirilmesi, hem engelli bireylerin hem de toplumun geneli için olumlu sonuçlar doğuracaktır

KAYNAKLAR

- Akal, N. ve Ayhan, H. (1992) Görme Özürlü Çocuklarda Motivasyonun Ağız Hijyeni Üzerine Etkisi. *Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 9(1), 69-78.
- Akgün, M., Şahin, K., & Korkmaz, B. (2019). Beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik algıları ve tutumları: Karşılaştırmalı bir analiz. *Eğitim ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 145-162.
- Akkok, F., Aşkar P. & Karancı, N. A. (1992). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne - Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*, 1 (2), 8-12.
- Aktaş, M. (2020). *Engellilik ve Toplum: Algılar ve Gerçekler*. Beta Yayınları. İstanbul.
- Aktuğ, E. (2008) *Kocaeli İli Gölcük İlçesinde Süreğen Hastalık Dışı Özürlülük Sıklığı, Nedenleri ve Özürlülerin Sorunları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kocaeli.
- Alkan, C. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Altan, Ö. Z. (1975) *Sakatlar ve Türkiye’de Çalışma Sorunları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi. Eskişehir.
- Aracı, H. (2006). *Öğretmenler ve Öğrenciler İçin Okullarda Beden Eğitimi*. Ankara: Nobel Basımevi.
- Arıkan, Ç. (2002) “Sosyal Model Çerçevesinde Engelliliğe Yaklaşım”, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 12-21.
- Arslan, H. & Keskin, D. (2021). Engelli bireylere yönelik öğretmen algılarının geliştirilmesi: Eğitim politikaları ve hizmet içi eğitim programları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları*, 9(1), 120-134.
- Arslan, S. & Çelik, F. (2018). Engelli birey algısının toplumsal faktörlerle ilişkisi: Öğretmen adayları örneği. *Eğitim ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(1), 102-118.
- Arslanoğlu, İ. (1997). *Türk Eğitim Sistemi ve Kültürü Üzerine Düşünceler*. Ankara: Gazi Kitap Evi.
- Atasoy, S. (2002). *Engelli (Otistik) Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

- Avşaroğlu, S. (2012). Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Anne-Babaların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 533-549.
- Ay, S. Baykuş, N. & Ekinci, C. E. (2017). Bedensel Engelliler Açısından Bir Eğitim Kurumunun Ulaşılabilirlik ve Kullanılabilirliğinin İncelenmesi. *Engineering Sciences*, 12(4), 201-215.
- Aydın, A. & Yavuz, K. (2020). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları: Mesleki eğitim ve farkındalık. *Eğitim ve Toplum Dergisi*, 15(3), 189-202.
- Aydın, H., (2013) *Etiketli Bedenler: Sakatlık Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mardin.
- Aytaç, S. (2010) İstihdam ve Koruma Alanı Yaratmak Üzere Özürlüler İçin Sosyal Yaşam Merkezi Projesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 25-158.
- Bal Oğuztürk, B. (2005) *İşçi Statüsünde Çalışan Özürlülerin Çalışma Ortam ve Materyallerinin Ergonomik Tasarımı Konusunda Bir Araştırma (Sivas İli Örneği)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Baldemir, E. (2007). Engellilerin Sosyo-Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma (Muğla Örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 117-126.
- Başar, B. & Yıldız, T. (2022). Eğitimde engellilere yönelik farkındalık programlarının etkileri: Nitel bir çalışma. *Öğretmen Eğitimi ve Gelişim Dergisi*, 4(3), 56-72.
- Berçin Yıldırım, G. (2005) *Farklı Engel Grubundan Engelli Kardeşe Sahip Çocukların Kardeş İlişkileri İle Kardeşlerini Kabullenmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Bilir, Ş. Bal, S. Artan, İ. (1993). Anaokuluna Devam Eden 5-7 Yaş Grubundaki İleri Derecede İşitme Özürlü Çocukların İşitsel Algı Gelişimlerinin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(3), 67-77.
- Block, M. E., & Vogler, E. W. (1994). *Inclusion in Physical Education: The Need for a New Definition*. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 11(1), 31-45.

- Bozkurt, B. (2000). *Reading Aid For Visually Impaired (A Turkish Text-To-Speech System Development)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Biyomedikal Mühendisliği Enstitüsü. İstanbul.
- Caniklioğlu, N. (1991). *Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Çallı, F., “Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi”, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(9), 69-77.
- Çavuş, Ö. H. ve Tekin, A. (2015). Türkiye’de Engellilerin İstihdam Yöntemi Olarak Korumalı İşyeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 145-165.
- Çelik, A. & Şahin, M. (2020). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları ve algı düzeyleri. *Engelli Eğitimi Dergisi*, 18(3), 43-57.
- Çelik, F., Terkeş, N., Uslular, E., Şahin, Ö., Savaş, L., Karateke, A., Duygun, G., ve Kahraman, H. (2017). Hemşirelerin işitme engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(4), 244-253.
- Çelik, N. & Yıldırım, H. (2020). Engellilerde istihdam sorunları: Sanayileşmenin etkileri. *Sosyal Politikalar Dergisi*. 7(3), 150-160.
- Çetin, M., Yıldırım, A. & Öztürk, F. (2019). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları: İşaret dili farkındalığı üzerine bir çalışma. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 12(2), 87-103.
- Çolak, Ü. ve Hergüner, B. (2016). Zihinsel Engellilerin İstihdamı ve Korumalı İşyeri Projesinin İşverenler Açısından Uygulanabilirliği: Trabzon Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2436-2455.
- Davutoğlu, H., (2016). *Sosyal Yapılarda Engellilere Yönelik Tasarım Prensipleri ve Örnek Proje Üzerinden İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Değirmenci, S. (2016). *Görme Engelliler İçin Sesli Kitaplarda Yeni Çözümler ve Bir Toplumsal Farkındalık Projesi Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

- Demir, A. (2021). İşletme gelişimi ve engelli bireylerin entegrasyonu. *Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 80-95.
- Demir, A., & Kaya, Z. (2023). *Engelli bireylere yönelik algılar: Öğretmenler üzerine bir inceleme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 56(4), 89-105.
- Demir, E. & Şahin, Y. (2020). Engelli birey algılarının toplumsal dinamikler bağlamında değerlendirilmesi. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 235-248.
- Demir, S. & Çelik, E. (2019). Engelli bireylerin eğitime katılımında beden eğitimi öğretmenlerinin rolü: Algı ve uygulamalar. *Engelsiz Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 8(3), 87-104.
- Demir, T., Kaya, M., & Çelik, S. (2018). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik bireysel destek algıları. *Engelsiz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 101-116.
- Demirbilek, B., Karaç, Y., ve Karabulut, E. O. (2024). Spor bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik algı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Demirhan, G. (2006). *Spor Eğitiminin Temelleri*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Diğer, H. & Yıldız, A. (2021). Engelli bireylere yönelik algı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 807-822.
- Diğer, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Engellilik Algı Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Fırat Üniversitesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Doğan, F. & Kaya, Z. (2021). Kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında engelsiz iş ortamları. *İş Dünyası Dergisi*, 4(2), 60-70.
- Durmuş, R. (2006). *3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti, (2011). [chromeextension://efaidnbmnribpcajpcglclefindmkaj/http://w3.bilecik.edu.tr/e-ngelliogrenciler/wp-content/uploads/sites/76/2016/11/d%C3%BCnya-engellilik-raporu-WHO.pdf](http://w3.bilecik.edu.tr/e-ngelliogrenciler/wp-content/uploads/sites/76/2016/11/d%C3%BCnya-engellilik-raporu-WHO.pdf). Erişim tarihi, 05.08.2024.

- Erdem, İ. & Yılmaz, S. (2021). Engelli bireylerle etkileşim ve öğretmenlerin engellilik algıları: Bir durum çalışması. *Öğretmen Eğitimi ve Gelişimi Dergisi*, 24(1), 99-115.
- Ergüden, A. D. (2008) *Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi.
- Eriş, H. & Yılmaz, S. (2020). Engelli bireylerle etkileşimin toplumsal ön yargılar üzerindeki etkisi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 45-62.
- Eryılmaz, A. (2017). Öğrenci mutluluğunu artırmada pozitif öğretmen özelliklerinin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Eryılmaz, A., & Bek, H. (2018). Pozitif öğretmen özelliklerinin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 25-40.
- Esentaş, M., Vural, M., & Işıkgöz, E. (2018). Engellilerde egzersiz ve spor eğitimi bölümü öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi (İnönü Üniversitesi örneği). *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 1-11.
- Fraenkel, J.R., & Wallen, N.E. (2006). How to design and evaluate research in education. Boston: McGraw-Hill.
- Gedik, Z., ve Toker, H. (2018). Üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları ve sosyal beğenirlik düzeyleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, 111-116.
- Gençtanırım-Kurt, D., & Çetinkaya-Yıldız, E. (2019). Beş faktör kişilik modeli üzerine bir inceleme. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 55-70.
- Gençtürk, Z. ve Korkut, G. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10(19), 105.
- George, D., & Mallery, P. (2020). IBM SPSS Statistics 26 step by step: A simple guide and reference. New York: Routledge.
- Gören, A. B. (2016). Engelli Çocuğa Sahip Annelerde Yas Süreci. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 20(1), 225-244.
- Gül, M., & Şahin, L. (2022). Toplumsal farkındalık ve engelli bireylerin görünürlüğü. *Toplum ve Sosyal Hizmetler*, 8(4), 75-85.

- Güler, H. & Akpınar, E. (2018). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları: Kişisel deneyimlerin ve mesleki eğitimin etkisi. *Eğitimde Araştırmalar Dergisi*, 32(4), 250-264.
- Güler, H. (2020). *Engelli bireylerin sporla toplumsal hayata entegrasyonu*. Eğitim Yayıncılık.
- Güler, H., & Demirtaş, İ. (2017). *Engellilik ve toplumsal dayanışma: Tarihsel bir bakış*. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 40-50.
- Güner Yıldız, N. ve Melekoğlu, M. A. (2016). Zihin Engelliler Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaynaştırma Uygulamalarına ve Öğrenim Gördükleri Bölüme Bakışlarının Değerlendirilmesi. *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 9(2), 310-325.
- Güner, A., (2016) *Engelli Bireylerin Öz-Yeterlilik ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Güneş, C. (2016). *Engelli Sporcularla Çalışan Antrenörlerin Mesleki Yeterliliklerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Gürsoy, K. & Akıncı, H. (2021). Engelli bireylerle sosyal etkileşimin tutumlara etkisi: Öğretmen adayları örneği. *Eğitim ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 9(2), 189-204.
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory Factor Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Hutzler, Y., & Barak, S. (2017). *Self-efficacy of Physical Education Teachers in Including Students with Cerebral Palsy in Their Classes*. *Research in Developmental Disabilities*, 67, 24-34.
- Işıl, Ö. (1994). Zekâ Özürlü Çocuklarda Öz-Bakım Becerileri ve Öğretimi. *Hemşirelik Bülteni*, 8(31), 23-28.
- İçöz, A. (2001). *Zihinsel Engelli Bir Çocuğa Sahip Aile Bireylerinin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Kaçan Softa, H. (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 589-600.

- Kaldık, B. (2022). Üniversitedeki Z Kuşağı'nın engelli bireylere yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 39-53
- Kanun. (2003). 4857 Sayılı İş Kanunu. Resmî Gazete. Erişim tarihi, 10.05.2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm>
- Karasalihoğlu, S. Orhaner, B. Adalı, M. K. Devren, M. Kitapçıoğlu, F. Bozdereli, H. (1995). Mental Motor Özürlü Çocuklarda İşitme ve Konuşma Bozukluklarının Değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C.12 S.1-2-3, ss.85-88.
- Kaşıkcı, T. (2007). *İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kavaklı, U. ve Özkara, E. (2012). Kişisel, Sosyal ve İş Hayatında Özürlü Bireylere Tanınan Haklar ve Özürlü Olguların Medikolegal Değerlendirmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 26(1), 65-74.
- Kaya, A. & Aksoy, E. (2021). Toplumda engelli bireylere yönelik ön yargılar ve eğitimcilerin bu ön yargılara bakışı. *Toplumsal Araştırmalar ve Eğitim Dergisi*, 14(4), 123-139.
- Kaya, Ç. (2006). Ortopedik Özürlülerin Günlük Yaşam Aktivitelerindeki Bağımsızlıklarının Yaşam Kalitelerine Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Kayalıbay, H. Akbulut, E. Hacıpaşaoğlu, G. Batırbaygil, Y. (1989). Diş Hekimliği Açısından Özürlü Çocuklar. *Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 4(2), 243-259.
- Kılıç, E., ve Çıtıl, R. (2019). Üniversite hastanesindeki doktor ve hemşirelerin engellilere yönelik uygulamalar konusundaki farkındalıkları ve engellilere yönelik tutumları. *TJFMPC*, 13(2), 129-141.
- Kırımlı, Y. (1994). Türkiye’de Sakatlık ve Sakat Nüfusun Özellikleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 29, 443-473.

- Kızılaslan, A. ve Sözbilir, M. (2017). Görme Yetersizliği Olan Öğrencilere İçin Tasarlanan Etkinliğin Bilimsel Süreç Becerilerine Göre Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi International Journal of Educational Studies*, 4(2), 86-95.
- Kızılkaya, S. (2016). Yoksulluk–Engellilik İlişkisi ve Evde Akraba Bakımı Uygulamasının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Koç, B. (2019). Farkındalık kampanyalarının toplumsal dönüşümdeki rolü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 70-80.
- Kömerik, N. Kırzioğlu, Z. Efeoğlu, C. G. (2012). Zihinsel Engele Sahip Bireylerde Ağız Sağlığı. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 22(1), 96-104.
- Köstekçi, A. (2014) *Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda Kamu ve Özel Sektör Ortaklığının Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30, 607-610
- Kurt, S. (2018). Beden eğitimi ve engelli bireyler: Eğitsel yaklaşımlar ve uyarlamalar. *Spor Eğitim Dergisi*, 18(3), 118-123.
- Kurt, S., & Öztürk, M. (2018). Engelli bireylerin toplumsal kabulü: Tarihsel perspektif ve modern uygulamalar. *Toplum ve İnsan*, 22 (3), 56-63.
- Kurt, Z. & Şahin, A. (2019). Eğitimde engelli bireylere yönelik algı ve tutumlar: Öğretmen görüşleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 45-60.
- Küçüker, A. & Demirci, M. (2020). Eğitimde engelli birey farkındalığının artırılmasına yönelik öneriler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 212-229.
- Küçüker, S. (1993). Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29.
- Kürkçüoğlu, I., Ergan, M., Alsını, T. G. E., Keskin, T., Alsını, A. M., ve Başkurt, F. (2021). Diş hekimliği öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 28(3), 433-440.

- Meşhur, H. F. A., (2004). Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılmalarının Gereği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi. *Öz-Veri Dergisi*, 1 (2), 176-193.
- Orhan, S., (2015). Türkiye’de Engellilerin Bilinç Düzeyi: Engellilere Sunulan İstihdam Hakları Üzerinden Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 73-98.
- Ouellette-Kuntz, H., Burge, P., Brown, H. K., & Arsenault, E. (2010). Public attitudes towards individuals with intellectual disabilities as measured by the concept of social distance. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(2), 132–142.
- Öncü, E. (2004). Çocuk Şubelerinde Çalışan Polislerin Kendi Çocuklarına Karşı Tutumlarının İncelenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Önver, M. Ş. (2017). Çalışma Yaşamında Mekânsal Esneklik ve Sakatlar. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1), 32-44.
- Öpengin, E. (2011) Üstün Zekâlı Öğrencilerin Bakış Açısıyla Üstün Zekâ Etiketinin Öğrencilerin Çeşitli Algıları Üzerindeki Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Öz, S. C., ve Orhan, S., (2012). Özürlü İstihdam Yöntemlerinin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 6-48.
- Özcan, G. H. (2016). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gedik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özdemir, A. & Çolak, S. (2018). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının mesleki eğitimle ilişkisi. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(2), 94-107.
- Özdemir, A., & Güven, M. (2017). Beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik tutumları ve algıları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 130-140.
- Özdemir, S. (2021). *Sanayileşme ve Toplum: Eşitlik ve Eşitsizlikler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, E. (2024). Beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 49(2), 121-136.

- Sarıipek, A. D., & Konar, N. (Desember, 2023). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Algılarının İncelenmesi. *3rd International Conference on Scientific and Academic Research*, Konya.
- Savaş, S. & Yıldız, G. (2019). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları: Kıdem ve mesleki gelişim bağlamında bir değerlendirme. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 134-148.
- Singh, K. (2007). *Quantitative Social Research Methods*. New Delhi: Sage Publications.
- Smith, R. (2017). *Human Needs and Economic Development*. Boston: Harvard University Press. (s. 12).
- Somoğlu, B. M. (2016). İşitme Engelli Öğrencilerin Sporculuk Durumuna Göre Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Sönmez, P. (2006). Küreselleşme, Avrupa Birliği ve İstihdamı Çalışma İlişkilerinde Yaşanan Dönüşüm. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(3), 177-198.
- Şahin, C. (2020). *Antik Çağdan Modern Ekonomiye Para ve Ticaret*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, F. ve Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler Konusunda Verilen Eğitim Programının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.
- Şahin, H. ve Bekir, H. (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 767-779.
- Şahin, M., (2001). *Türkiye’de Sakatların Çalışma Hayatındaki Sorunları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Şahin, N. Altun, H. & Kara, B., (2014) “Özürlü Çocuk Sağlık Kurulu Raporlarının Değerlendirilmesi”, *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(1), 48-53.
- Şen, H. & Yılmaz, O. (2020). Engelli bireylere yönelik farkındalık ve algı: Öğretmenlerin rolü ve katkısı. *Toplum ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 89-103.
- Şiriner Önver, M. (2012). *Kentsel Mekân Sakatlık İlişkisi Bağlamında Yerel Yönetimlerin Politikaları: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Üzerinden Bir İnceleme (Niteliksel*

- Bir Araştırma*), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Tabak, N.(2007). İlköğretim 1.Kademedeki Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne-Baba Tutumları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.
- Tarakçı, G. ve Kaplan, N. (2006). İşitme Engelli Öğrencilerde Sosyal Faaliyetlerin Matematik Başarısındaki Etkileri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 148-153.
- Terzi, A.R., Kurt, T. (2015). İlköğretim okulu müdürlerinin yöneticilik davranışlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılığına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 33, 98-113.
- Tiryaki, E. N., (2014). Ortaokulda Öğrenim Gören İşitme Engelli Öğrencilerin Yazılı Anlatım Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 247-258.
- Tiryaki, E. N., (2015). Ortaokulda Öğrenim Gören İşitme Engelli Öğrencilerin Türkçe Derslerinde Kullanılan Materyaller Üzerine Bir Değerlendirme. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-8.
- Uçar, H. (2020). Engellilik algısına dair duyarsızlık örnekleri. *Psikoloji ve Toplum*, 6(2), 50-60.
- Uşan, M. F. (1997). İş Hukukunda Sakat İstihdamı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Uşan, M. F. (2000). İş Hukukunda Özürlü İstihdamı Yöntemleri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 852-883.
- Ünal, N. ve Baran, G. (2012). Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Zihinsel Engelli Kardeşlerine Yönelik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 783-792.
- Ünal, N. (2009). Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Zihinsel Engelli Kardeşlerine Yönelik Davranışlarının İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- Üredi, I., & Üredi, L. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının cinsiyetlerine, bulundukları sınıflara ve başarı düzeylerine göre fen öğretimine ilişkin öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-8
- Yavaş, M. ve A. İlhan. (1997). *Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri*. Bursa: Melisa Matbaacılık.
- Yavuz, A. (2020). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumları ve mesleki gelişim süreçlerinin etkisi. *Eğitim ve Toplum Dergisi*, 28(1), 35-49.
- Yavuz, S., (2016) *Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler İle Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım, A. (2022). *Beden eğitimi öğretmen adaylarının zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik tutum ve farkındalık düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Yıldırım, Y., Kırımoğlu, H., & Temiz, A. (2010). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi (Hatay İl Örneği). *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 12(1), 29-35
- Yıldız, D. (2013). Türkçe Sözlük. İstanbul: Karçiçeği Yayınları.
- Yıldız, E. & Akıncı, H. (2020). Engelli bireyleri benimseme ve farkındalık düzeyleri üzerine öğretmen algıları. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 78-93.
- Yılmaz, A. Şentürk, U. ve Ramazanoğlu, F. (2014). Bedensel Engellilerde Spor Konulu Araştırmaların İçerik Analizi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 9(1-2), 28-43.
- Yılmaz, B., (2005). Bedensel Engelli Çocukların Temel Eğitim Okullarında Eğitim Alabilmesi İçin Gereken Mimari Düzenlemeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(3), 73-84.
- Yılmaz, E. (2019). Küreselleşme, teknoloji ve bireylerin ekonomik sorunları. *Ekonomik Yaklaşımlar*, 11 (3), 15-25

- Yılmaz, F. ve Arıkan, D. (2008). İşitme Engelli Adölesanların Benlik Kavramı ve Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(4), 67-75.
- Yılmaz, M. (2015). Erken dönem insan toplumlarında engellilik ve bakım. *Arkeoloji ve İnsan*, 19(1), 30-40.
- Yılmaz, M. (2020). Engelli Bireylerin Toplumdaki Yeri ve Toplumsal Algı. *Sosyal Çalışmalar Dergisi*, 25(2), 48-55.
- Yılmaz, M. et al. (2019). Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algılarının değerlendirilmesi. *Engellilik ve Toplum Dergisi*, 5(1), 14-35.
- Yılmaz, M., & Altınay, M. (2014). Beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireylere yönelik farkındalıkları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 80-90.
- Yılmaz, T. (2024). *Eğitimde kapsayıcılık ve engellilik farkındalığı*. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Yılmaz, Z.(2004). *Çalışan Özürlülerin İş Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunları Etkileyen Etmenler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yücel Peru, E. (2014) *Konuşma Bozukluğu Olan Hastalarda İşitme Düzeylerinin Assr ve Abr İle Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.

EKLER

EK- 1. Etik Kurul İzni

1	
T.C. BATMAN ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL KARARI	
Toplantı Tarihi	: 03.03.2023
Toplantı Sayısı	: 2023/02
Toplantıda Alınan Karar Sayısı	: 18
Üniversitemizin Etik Kurulu, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Rohat CEBE Başkanlığınca toplanarak aşağıdaki karar alınmıştır. Karar 2023/02-05 Üniversitemiz Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHBUDAK'ın danışmanlığını yürüttüğü Üniversitemiz yüksek lisans öğrencisi Hamit GÖRDEĞİR ile "Öğretmenlerin Engelli Bireylere Yönelik Algı ve Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı çalışma (anket) yapma talebine ilişkin 26.01.2023 tarihli ve 97464 sayılı yazı görüşüldü: Yapılan görüşmeler sonucunda; Üniversitemiz Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHBUDAK'ın danışmanlığını yürüttüğü Üniversitemiz yüksek lisans öğrencisi Hamit GÖRDEĞİR ile "Öğretmenlerin Engelli Bireylere Yönelik Algı ve Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı çalışma (anket) yapma talebinin uygun görüldüğüne; toplantıya katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.	

ASLI GİBİDİR

EK-2. Anket İzni Batman Anadolu Lisesi

Batman Anadolu Lisesi Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.001101

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 234286

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: HAMİT GÖRDEGİR

Araştırmanın Adı: ÖĞRETMENLERİN ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Batman Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak Birim: Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak İl: BATMAN

Veri Toplama Aracının Başlığı: anket

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 30.09.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 30.09.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BATMAN İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaiznleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Modülü -

EK 3. Anket İzni Gültepe Ortaokulu

Gültepe Ortaokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.001101

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 749760

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: HAMİT GÖRDEĞİR

Araştırmanın Adı: ÖĞRETMENLERİN ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örnekleme / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Gültepe Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: BATMAN

Veri Toplama Aracının Başlığı: anket

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 30.09.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 30.09.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BATMAN İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için <https://arastirmaiznleri.meb.gov.tr/belge-dogrula> bağlantısını kullanınız.

• Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Modülü •

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hamit GÖRDEGİR
Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Üniversite Yüksek Lisans Doktora	Batman Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü	2021

İŞ DENEYİMLERİ

Kurum	Görevi	Yıl
Milli Eğitim Bakanlığı	BES Öğretmeni	2